ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji

Teresa Kosyra-Cieślak

Tak wiele mamy do powiedzenia

Program nauczania języka polskiego w gimnazjum klasy I–III

Spis treści

1. Założenia ogólne 3

1.1. Tematy i słowa 3

1.2. Układ materiału 4

1.3. Filozofia nauczania języka polskiego 5

1.4. Holistyczność 7

1.5. Teksty kultury 8

1.6. Podręczniki i obudowa metodyczna 14

2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania 14

3. Treści nauczania 18

4. Procedury osiągania celów kształcenia i wychowania 56

4.1. Świat tematów 56

4.2. Proces poznawania tekstów 56

4.3. Strategie, metody, techniki 58

4.4. Projekty edukacyjne 60

4.5. Samokształcenie 62

4.6. Multimedia, Internet i jego zasoby 62

4.7. Portal Scholaris 64

5. Indywidualizacja pracy w zależności od możliwości i potrzeb uczniów i warunków, w jakich program będzie realizowany 72

5.1. Wielorakie inteligencje 72

5.2. Praca z uczniem uzdolnionym humanistycznie 74

5.3. Praca z uczniem mającym trudności w nauce 76

6. Opis założonych osiągnięć ucznia – po zakończeniu trzyletniego cyklu nauki w gimnazjum 78

7. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć uczniów 81

8. Ewaluacja programu 84

1. Założenia ogólne

Program nauczania języka polskiego w gimnazjum *Tak wiele mamy do powiedzenia* jest propozycją bezpośrednio wynikającą z podstawy programowej (Rozp. MEN z 23 grudnia 2008 roku) i w pełni odzwierciedla wpisaną w nią koncepcję kształcenia ogólnego – a także nauczania języka polskiego jako przedmiotu szkolnego. W świetle tej koncepcji uczeń jest uczestnikiem procesów komunikacyjnych i świadomym odbiorcą kultury. W tym celu zdobywa on na lekcjach polskiego (i nie tylko polskiego!) niezbędne kompetencje, którym służą wiedza i umiejętności z obszarów różnych dyscyplin humanistycznych składających się na treści języka polskiego jako przedmiotu szkolnego.

Program adresowany jest do szerokiego grona uczniów – nie wymaga jakichś szczególnych uzdolnień humanistycznych ani wiedzy czy umiejętności większych niż zakłada to podstawa programowa. Jego odbiorcy to młodzi ludzie, dorastający i kształtujący swoje poczucie tożsamości w kontaktach ze środowiskiem (a zwłaszcza – z rówieśnikami) i bogactwem rzeczywistości, w której powinni żyć coraz bardziej świadomie i refleksyjnie. Jednym z celów programu jest zaciekawienie otaczającym („bliższym" i „dalszym") światem, a poprzez to – zainteresowanie językiem, który ów świat „opowiada". Zarówno poznawane teksty kultury, jak i rozwijany, doskonalony język służą uczniowi-adresatowi programu *Tak wiele mamy do powiedzenia* do sukcesywnego pogłębiania rozumienia świata i nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi, a także - rozumienia i wyrażania siebie.

1.1. Tematy i słowa

Program *Tak wiele mamy do powiedzenia* ukazuje rzeczywistość kulturową i społeczną jako przestrzeń, w której każdy człowiek, a zwłaszcza sam uczeń **MA WIELE DO POWIEDZENIA** i potrzebuje **JĘZYKA** zdolnego ową **WIELOŚĆ** wyrazić. Tematyka lekcji (działów programowych) odwołuje się do zagadnień ważnych dla ucznia i angażujących go. Ma motywować do dyskusji, ale także stymulować go do pogłębionego namysłu, a w konsekwencji do tworzenia własnego systemu wartości. W trakcie omawiania zagadnień programowych odbywa się budowanie języka, który jest niezbędny do tego, by zadawać podstawowe pytania o sens życia i istotę człowieczeństwa, o doznawane uczucia, o podstawowe doświadczenia egzystencjalne, jak miłość, śmierć, cierpienie, o dobro i zło… Gimnazjalista musi sukcesywnie powiększać zasób swojego słownictwa i doskonalić kompetencje komunikacyjne, poszerzając w ten sposób granice dostępnego świata.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Lekcje języka polskiego mają nauczyć mówienia o sprawach nurtujących dorastającą młodzież: tych z życia bieżącego, codziennych – i tych trudnych; aktualnych – i ponadczasowych; powszechnych – i osobistych, intymnych. Literatura i inne teksty kultury stwarzają doskonały punkt wyjścia do podejmowania takich kwestii.

Należy bowiem pamiętać, że okres pobytu ucznia w gimnazjum – to czas odrzucania autorytetów, buntu, dążenia do autonomii i podkreślania własnej niezależności. Czas, kiedy szuka on oparcia w grupie rówieśniczej i buduje swoją tożsamość w kontaktach – a więc i rozmowach – z rówieśnikami. Szkoła powinna wspierać go w tym trudnym okresie, m.in. poprzez porządkowanie emocji i akceptację wzrastającego poczucia odrębności. Szczególnie ważny jest nacisk na wychowanie ku samodzielności i dojrzałości, a obcowanie z literaturą i kulturą stanowi drogę do ukazywania uczniowi uniwersalnych wartości. Jest też dobrą okazją do poruszania nurtujących go problemów i poszukiwania odpowiedzi na pojawiające się w tym czasie pytania.

Podmiotowy charakter programu, ukierunkowany na ucznia, podkreśla także jego tytuł. Zakłada on aktywną postawę wychowanka – uczestnika procesów komunikacyjnych, budując jego sytuację w podwójnej perspektywie: z jednej strony nastawienia na odbiór, słuchanie, otwartość na drugiego człowieka (nawet odległego w czasie lub przestrzeni), z drugiej zaś – gotowości dzielenia się sobą.

1.2. Układ materiału

Wyrazem takiego postrzegania ucznia gimnazjum – właściwego adresata i podmiotu nauczania języka polskiego – jest tematyczny układ materiału.

W **klasie 1.** tematyka koncentruje się wokół problemów jednostki, zwłaszcza młodego człowieka ukazywanego w różnych kręgach: klasy, szkoły, rodziny, najbliższego środowiska, własnej miejscowości. Podejmowane są trudne problemy młodych ludzi, którzy czują się nieakceptowani przez otoczenie, ale także poruszane kwestie urody, stroju i postrzegania przez rówieśników, tak przecież ważne dla dorastającej młodzieży – a także związki człowieka z innymi „bytami", jak zwierzęta czy przedmioty. Przedstawione tu zostały sytuacje bliskie i „codzienne" a zarazem ważne, jak wspólne posiłki i rozmowy przy rodzinnym stole, ale także sprawy „odświętne" i niezwykłe, w tym ekscytujące podróże w czasie i przestrzeni, gdyż pojęcie domu nie jest pełne bez antynomicznego pojęcia świata.

Klasa 2., pozostając w kręgu zagadnień *ja – i inni, swoi i obcy*, wprowadza problematykę społeczną, narodową, a nawet globalną (istnienie człowieka w świecie, różne kultury i nacje, poczucie wspólnoty, swojskości i obcości). Z nimi związane są kwestie języka (i języków)

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

oraz różnych sposobów porozumiewania się. Kontrapunktem jest tu perspektywa spotkania z drugim człowiekiem, bliźnim, która z kolei ewokuje zagadnienia egzystencjalne i ponadczasowe, takie jak miłość czy samotność.

W **klasie 3.** tematem wiodącym są drogi rozwoju cywilizacji i związane z nimi zagrożenia. Z tą tematyką korespondują takie tematy, jak rola tradycji i wyzwań historii, relacje człowieka i natury, a także wpływ współczesnych mediów na rozwój jednostki i społeczeństwa.

Wszystkie te zagadnienia powinny być ukazywane w perspektywie dwojakiej: współczesnej i bliskiej uczniowi oraz – głębszej, „kulturowej", która obejmuje zarówno aspekt synchroniczny, jak i diachroniczny. Materiał każdej klasy implikuje właściwą dla swojego kręgu problematykę aksjologiczną.

1.3. Filozofia nauczania języka polskiego

Proponowany przez program *Tak wiele mamy do powiedzenia* model uczenia języka polskiego możemy określić jako komunikacyjno-tekstowy. Zachowana w nim została, zgodnie z duchem podstawy programowej, spójność zagadnień literackich i komunikacyjnych oraz słownikowych. Konsekwentnie realizowane są tu zasady:

- od obserwacji cudzego tekstu – do tworzenia tekstu własnego;
- od analizy użytych środków językowych i stylistycznych oraz interpretacji ich znaczeń – do zastosowania ich w wypowiedziach własnych;
- od umiejętności odbioru – do umiejętności przekazu.

Program opiera się na założeniu, że podstawą wszelkich stosunków społecznych i funkcjonowania człowieka w świecie jest właściwa komunikacja, a początkiem każdego aktu komunikacyjnego – odbiór wypowiedzi (zarówno werbalnej, jak i niewerbalnej), czyli jej zrozumienie. Punktem wyjścia jest więc ćwiczenie umiejętności odbioru tekstów mówionych i czytanych, werbalnych i niewerbalnych (np. ikonicznych). Pojęcie „rozumienia" obejmuje także rozpoznawanie wypowiedzi emocjonalnych, perswazyjnych, zawierających opinie i informacje o faktach – a także właściwe odczytywanie intencji nadawcy. Szczególnie istotne są tu umiejętności pozwalające człowiekowi funkcjonować w realiach społeczeństwa informacyjnego, w świecie dominacji masmediów, bronić się przed różnego rodzaju formami perswazji i manipulacji – a jednocześnie świadomie i celowo korzystać z różnych źródeł informacji.

Program *Tak wiele mamy do powiedzenia* traktuje naukę o języku funkcjonalnie. Kształcenie językowe jest ściśle zintegrowane z omawianą tematyką i odbiorem dzieł

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

literackich, a wiedza gramatyczna służy doskonaleniu sprawności komunikacyjnych. Zagadnienia językowe są omawiane w kontekstach komunikacyjnych, które ukazują ich funkcje. Ponieważ komunikacja zawsze ma charakter zwrotny, w sposób oczywisty umiejętności dotyczące odbioru, przekładają się na umiejętności tworzenia wypowiedzi, o czym już była mowa.

Założenia programu *Tak wiele mamy do powiedzenia* bezpośrednio nawiązują do sformułowanych przez prof. Jerzego Bartmińskiego punktów, składających się na ramową koncepcję kształcenia językowego w „nowej" podstawie programowej[1]:

1) *wyróżniona pozycja języka polskiego w szkole;*
2) *integralne traktowanie w dydaktyce spraw języka, literatury, kultury i komunikacji;*
3) *równowaga między wiedzą o języku a umiejętnościami językowo-komunikacyjnymi;*
4) *funkcjonalne podejście do gramatyki;*
5) *tekstocentryzm*
6) *dowartościowanie potrzeby systematycznego rozwijania słownictwa ucznia.*

Wyróżniona pozycja języka polskiego w szkole w świetle „nowej" podstawy programowej przejawia się m.in. w zaliczeniu do najważniejszych umiejętności ogólnych, zdobywanych przez ucznia w szkole

- czytania, rozumianego zarówno jako prosta czynność, jak i jako złożona kompetencja rozumienia, przetwarzania i wykorzystywania różnorodnych tekstów do zdobywania wiedzy czy stymulowania własnego rozwoju;
- komunikowania się w języku ojczystym zarówno w mowie, jak i w piśmie.

Umiejętności te, które mają być zdobywane na wszystkich przedmiotach, są szczególnie „uprzywilejowane" wśród celów przedmiotowych języka polskiego i rozwijane przez cały wachlarz umiejętności cząstkowych, specyficznych dla tego przedmiotu. W niniejszym programie pozostają one w polu widzenia polonisty we wszystkich jednostkach tematycznych.

Integralne traktowanie kwestii językowych, literackich, kulturowych i komunikacyjnych wyraża się nie tylko w uporządkowaniu materiału i organizacji procesu lekcyjnego (czyli – na poziomie planowania i metodyki), ale także na bezpośrednim wiązaniu osiągnięć w zakresie kształcenia literackiego (analizy i interpretacji tekstów kultury) z wiedzą

[1] Jerzy Bartmiński, *Nauka o języku w podstawie programowej*, w: *Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, MEN, Warszawa 2009.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

i umiejętnościami z zakresu kształcenia językowego. Rozumienie funkcji określonej formy fleksyjnej czasownika warunkuje rozumienie przekazu osoby mówiącej w wierszu czy narratora w utworze epickim. Wiedza z zakresu słowotwórstwa czy składni przekłada się na odczytanie temperatury uczuciowej dzieła i intencji jego nadawcy. Co więcej, umiejętności językowe decydują o tym, jak uczeń swoje odczytanie utworu literackiego przekaże i jak przedstawi refleksję o zjawisku kulturowym – a więc zadecydują o jego sukcesie bądź porażce w zakresie kompetencji uczestnika kultury.

Z tego też względu program *Tak wiele mamy do powiedzenia* – zgodnie zresztą ze swym tytułem – traktuje wiedzę o języku, podobnie jak wiedzę o literaturze **funkcjonalnie**. Doceniając potrzebę opanowania przez ucznia pewnej porcji niezbędnych wiadomości, wskazanej w podstawie programowej języka polskiego w gimnazjum, polonista potraktuje ową wiedzę (w tym – terminy, fakty, dzieła i postacie ich twórców) jak punkt wyjścia do rozmowy – o wszelkich tematach tematach: o dziele literackim, o pięknie i brzydocie, o uczuciach i problemach ludzi w różnym wieku, o kwestiach egzystencjalnych, o otaczającej rzeczywistości, o relacjach ze światem przyrody…

1.4. Holistyczność

Polonista uczący w gimnazjum ma obowiązek odwoływać się do wiadomości i umiejętności zdobytych przez uczniów w poprzednim etapie kształcenia, tak aby – zgodnie z podstawową zasadą metodyczną – **nakładać nowe na znane, budować kontekst, scalać i syntezować wiedzę o świecie wartości, tradycji i kultury**.

Naturalnym kontekstem poznawanych tekstów kultury jest posiadana przez uczniów wiedza – z języka polskiego, historii, plastyki czy wos. W trakcie omawiania czytanych utworów następuje przypominanie, uzupełnianie i scalanie rozproszonych fragmentarycznych wiadomości, które powinny stopniowo składać się na pełen obraz świata i kultury.

Holistyczność koncepcji edukacyjnej programu *Tak wiele mamy do powiedzenia* wynika także z założenia, że poznawane w szkole teksty winny być włączane w całokształt doświadczeń życiowych, celów osobistych i tej wiedzy o rzeczywistości, jaką faktycznie dysponuje uczeń – a w konsekwencji powiększać ów zakres wiedzy, wzbogacać doświadczenia i pogłębiać rozumienie świata. Odczytywane teksty (nie tylko literackie), prowadzone rozmowy, tworzone wypowiedzi własne – mają prowadzić do zmian w osobowości ucznia: nie tylko zwiększania zasobu posiadanych informacji, ale też głębokiego uwewnętrzniania wartości i doskonalenia umiejętności złożonych. Bowiem holistyczność to

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

scalanie wiadomości i umiejętności z różnych dyscyplin wiedzy, prowadzące do zmiany w obrazie świata i – w konsekwencji – do rozwoju osobowości.

Obrazy, filmy, teksty kultury masowej, artykuły i reportaże, reklama, a przede wszystkim hipertekst internetowy, włączone do materiału przedmiotowego, wyznaczają polonistyce szkolnej nowe zadania i stwarzają nowe możliwości organizowania sytuacji dydaktycznych.

1.5. Teksty kultury

W centrum zainteresowania ucznia (i nauczyciela!) pozostaje zawsze **tekst**. Może to być arcydzieło literackie czy inny wybitny tekst kultury, ale także – tekst medialny, blog internetowy, graffiti, budowla czy strój… **Uczeń ma uzmysłowić sobie, że żyje w świecie tekstów, które do niego przemówią, jeżeli będzie potrafił je odczytać**. A także – że warto je odczytywać, zaś do tego niezbędna jest elementarna wiedza: literacka, filmowa, kulturowa. Dlatego w programie *Tak wiele mamy do powiedzenia* – obok dzieł literackich czy filmowych – ważną funkcję pełnią teksty medialne, ikoniczne, hipertekst czy teksty kultury masowej. To jest bowiem rzeczywistość, z którą uczeń się na co dzień konfrontuje i do tych konfrontacji ma go szkoła przygotować. Podstawa programowa w dużym stopniu obowiązek ten scedowuje na polonistę.

Szczególne miejsce wśród tekstów kultury zajmują wybitne utwory literackie i dzieła sztuki (np. malarskiej czy filmowej). Sposób postrzegania takich dzieł jest zgodny z filozofią nauczania języka polskiego, o której była mowa wcześniej. Wielkie arcydzieło jest tutaj także tekstem do odczytania, wypowiedzią swej epoki czy formacji kulturowej – tyle że wypowiedzią wyjątkową, o szczególnej organizacji artystycznej, której odbiór wymaga dodatkowych kompetencji związanych z analizą i interpretacją dzieła.

Zgodnie z podstawą programową uczniowie realizujący program poznają i przeanalizują teksty kultury zestawione w poniższej tabeli. Podkreślone zostały te, które w podstawie programowej oznaczone są gwiazdką jako obligatoryjne, zaś pogrubione – te, które bezwzględnie muszą być zrealizowane zgodnie z koncepcją programu. Pozostałe – są przez program sugerowane, ale decyzja ostateczną decyzję o ich wyborze podejmie nauczyciel. Zestawienie to demonstruje jednocześnie elastyczność programu. Polonista może ograniczyć się do „porcji" tekstów niezbędnych, bezwzględnie nakazanych przez podstawę programową, ale może też zwiększyć ich liczbę, wprowadzić dzieła dłuższe czy trudniejsze (np. ze względu na język), o ile możliwości i potrzeby uczniów tego będą wymagać.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Przykładowo, podstawa programowa mówi o jednej młodzieżowej powieści obyczajowej podejmującej tematykę dojrzewania (np. Małgorzaty Musierowicz, Doroty Terakowskiej lub innych autorów). Nauczyciel uczyni zadość temu zapisowi, omawiając z uczniami np. *Opium w rosole* Małgorzaty Musierowicz. Może jednak zaproponować uczniom (wszystkim lub chętnym, w całości lub fragmentach) dodatkowo inne powieści tej samej autorki (jeśli okaże się, że pierwsza lektura się „spodobała") lub utwór o innej wymowie, taki jak *Panna Nikt* Tomka Tryzny (który dodatkowo może być „wzmocniony" filmem Andrzeja Wajdy).

Cała klasa przeczyta i omówi *Krzyżaków* Sienkiewicza. Jeśli w klasie znajdzie się grupa uczniów szczególnie zainteresowanych historią, nauczyciel zaproponuje im dodatkowo (w całości lub fragmentach) *Potop*, o którym opowiedzą pozostałym kolegom. Jeśli będzie to grupa pasjonatów starożytności, dodatkowo poznaną powieścią Sienkiewicza może być *Quo vadis*.

Analogicznie: wybierając tematykę tekstów publicystycznych czy informacyjnych nauczyciel będzie się kierował zainteresowaniami klasy.

W ten sposób dobór tekstów staje się jednym ze sposobów indywidualizacji nauczania, stosownie do możliwości i potrzeb uczniów.

Zapis podstawy programowej		**Teksty kultury w programie** *Tak wiele mamy do powiedzenia*		
		Klasa 1	**Klasa 2**	**Klasa 3**
Teksty poznawane w całości – nie mniej niż 5 pozycji książkowych w roku szkolnym oraz wybrane przez nauczyciela teksty o mniejszej objętości,	*Jan Kochanowski – wybrane fraszki, *Treny* (V, VII, VIII); William Szekspir *Romeo i Julia*; Molier *Świętoszek* lub *Skąpiec*; *Ignacy Krasicki – wybrane bajki; Aleksander Fredro **Zemsta*; Adam Mickiewicz – wybrana ballada, **Dziady cz. II, Reduta Ordona*; Bolesław Prus lub Eliza Orzeszkowa – wybrana nowela; *Henryk Sienkiewicz – wybrana powieść historyczna (*Quo vadis*, *Krzyżacy* lub *Potop*);	**Bolesław Prus *Kamizelka;*** E.Orzeszkowa, *Śmierć domu* **Henryk Sienkiewicz *Krzyżacy*** **Ignacy Krasicki – wybrane bajki** **Adam Mickiewicz *Świteź, Świtezianka, Rybka*** *Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu (fragm.)*	**Aleksander Fredro *Zemsta*** **Molier *Skąpiec*** **William Szekspir *Romeo i Julia*** **Jan Kochanowski – *Treny*: V, VII, VIII**	**Jan Kochanowski – wybrane fraszki** **Adam Mickiewicz *Dziady cz. II,*** **Adam Mickiewicz *Reduta Ordona*** K.Pruszyński, *Trębacz z Samarkandy*;
	wybrane wiersze następujących poetów	**– wybrane wiersze następujących poetów XX w.: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska,**		

	XX w.: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, Kazimierz Wierzyński, Julian Tuwim, Czesław Miłosz, ks. Jan Twardowski, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert;	**Kazimierz Wierzyński,** **Julian Tuwim,** **Konstanty Ildefons Gałczyński,** **Czesław Miłosz,** **Wisława Szymborska,** **Zbigniew Herbert,** **Jan Twardowski** a także innych, zgodnie z preferencjami uczniów i nauczyciela, np.: Leopold Staff, Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Różewicz, Anna Świrszczyńska, Miron Białoszewski, Halina Poświatowska, Józef Baran, Jan Sztaudynger,		
	Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec* lub Arkady Fiedler *Dywizjon 303*; utwór podejmujący problematykę Holokaustu, np. wybrane opowiadanie Idy Fink;	W.Dichter, *Koń Pana Boga*		**Utwory preferowane:** **Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec;*** **Ida Fink, *Zabawa w klucz; Ślad, Odpływający ogród***
	Konstanty Ildefons Gałczyński – wybrane utwory; Stanisław Lem – wybrane opowiadanie; Sławomir Mrożek – wybrane opowiadanie;		**K.I.Gałczyński, *Teatrzyk Zielona Gęś*** **Sławomir Mrożek *Nocny ekspres***	**Stanisław Lem *Jak ocalał świat***
	Antoine de Saint Exupéry *Mały Książę*;		**Antoine de Saint-Exupéry *Mały Książę***	
	wybrana powieść przygodowa; wybrana młodzieżowa powieść obyczajowa (np. Małgorzaty Musierowicz, Doroty Terakowskiej lub innych współczesnych autorów podejmujących problematykę dojrzewania);	Przynajmniej jedna pozycja:		
		Preferowana powieść: **Małgorzata Musierowicz *Opium w rosole*** T.Tryzna, *Panna Nikt*	B.Wróblewska, *Jabłko Apolejki*; M.Musierowicz *Język Trolli*; Dorota Terakowska powieść – do wyboru przez nauczyciela i uczniów	Ewa Nowacka, *Małgosia contra Małgosia;* E.Nowak, *Niewzruszenie;* Z.Domolewski, *Zosia pleciona;* K.Siesicka, *Powiem Julce;*
	wybrany utwór fantasy (np. Ursuli Le Guin, Johna Ronalda Reuela Tolkiena, Andrzeja Sapkowskiego);	**J. R. R. Tolkien *Drużyna Pierścienia***		
	wybrany utwór detektywistyczny (np.		A.Christie, *Szpilka*;	

	Arthura Conan Doyle'a lub Agaty Christie);			
	wybrane opowiadanie z literatury światowej XX w. (inne niż wskazane wyżej);	A.Czechow, *Piękne;* I.B.Singer, *Rodzina małych szewców*	T.Mann, *Mario i czarodziej*;	
	wybrana powieść współczesna z literatury polskiej i światowej (inna niż wskazana wyżej); inne pozycje książkowe wskazane przez nauczyciela lub zaproponowane przez uczniów (przynajmniej jedna rocznie).	Przynajmniej jedna z pozycji rocznie - do wyboru z podanej listy lub inna, wskazana przez nauczyciela/uczniów:		
		W.Golding, *Władca much*; H.Boguszewska, *Zwierzęta śród ludzi*, J.Verne 20 000 *mil podwodnej żeglugi*; A.M.Vrettos, *Skóra*; M.Wańkowicz, *Ziele na kraterze*	Dorota Terakowska *Poczwarka*; J. Krzysztoń, *Wielbłąd w stepie*; J.Swift, *Podróże Guliwera*; H.Lee, *Zabić drozda*; A.de Saint-Exupery, *Ziemia, planeta ludzi*; J.J.Millas, *Porządek alfabetyczny*; U.Eco, *Imię róży*; H.Sienkiewicz, *Quo vadis*;	**powieść preferowana:** **Yann Martel, *Życie Pi*;** H.Sienkiewicz, *Potop*; B.Prus, *Faraon*; D.Defoe, *Robinson Crusoe*; R.Stevens, *Hugo i mapa z wyspy potworów*; G.Whelan, *Bezdomny ptak*; K.Hosseini, *Chłopiec z latawcem*; J.Grzegorczyk, *Niebo dla akrobaty*; J.Rudniańska, *Kotka Brygidy*; A.Huxley, N*owy wspaniały świat*; J.Gaarder, Ś*wiat Zofii* lub *Dziewczyna z pomarańczami;*
	2. Teksty poznawane w całości lub w części (decyzja należy do nauczyciela): Homer *Iliada* i *Odyseja* lub Jan Parandowski *Przygody Odyseusza*; *Pieśń o Rolandzie*; Juliusz Słowacki *Balladyna*; Miron Białoszewski *Pamiętnik z powstania warszawskiego*; Ryszard Kapuściński – wybrany utwór.	**Homer *Iliada* (fragmenty)** **Jan Parandowski *Przygody Odyseusza*** **Jan Parandowski *Mitologia* (wybór)** **Ryszard Kapuściński *Heban, Cesarz,***	**Homer *Iliada* (fragmenty)** ***Pieśń o Rolandzie* (fragmenty)** **Juliusz Słowacki *Balladyna* (fragmenty)** **Biblia – Stary Testament: fragmenty Księgi Rodzaju: opis stworzenia świata i człowieka; Wieża**	***Pieśń o Rolandzie* (fragmenty)** **Miron Białoszewski *Pamiętnik z powstania warszawskiego* (fragmenty)**

	Biblia (opis stworzenia świata i człowieka z Księgi Rodzaju, przypowieść ewangeliczna, hymn św. Pawła o miłości); wybrane mity greckie	***Podróże z Herodotem* (fragmenty)**	**Babel;** **Nowy Testament: przypowieści ewangeliczne** (*O miłosiernym Samarytaninie*, *O synu marnotrawnym*), *Hymn o miłości* św. Pawła **Jan Parandowski** ***Mitologia*** (mit o królu Midasie; powstanie świata)	**Jan Parandowski** ***Mitologia*** (cztery wieki ludzkości)
	3. Wybór publicystyki z prasy i innych środków społecznego przekazu;	**Artykuły lub fragmenty publicystyki i literatury faktu, audycje i reportaże oraz fragmenty tekstów internetowych** poświęcone problematyce:		
		- dojrzewania, np.: D. i H.Carlson, *Psychologia dla nastolatków* , - mody i stylu, - sztuki i piękna, np. s.W.Beckett, *1000 arcydzieł*, Z.Herbert, *Lascaux*, W.Zin, *Narodziny krajobrazu kulturowego*, -zjawisk kulturowych i cywilizacyjnych, np. Z.Herbert, *Dom*; Z.Kapuściński, *Heban*; *Kirgiz schodzi z konia*; -historii i tradycji, np. B.Ogrodowska, *Polskie tradycje i obyczaje rodzinne;* S.Vincenz, *Na wysokiej połoninie;* -rodziny, np. M.Stelmach *Babcia z ogłoszenia*; M.Samozwaniec, *Maria i Magdalena*; -podróży i regionów Polski,	- historii i kultury, np. R.Kapuściński, *Podróże z Herodotem*; -języka, mowy i komunikacji, np. A.Kristof, *Analfabetka*; T.Hołówka, *Delicje ciotki Dee*; W.Pisarek, *Słowa między ludźmi*; -dziejów książek i bibliotek (aż do współczesnej mediateki i e-booka) np. W.Kopaliński *Opowieści o rzeczach powszednich*; -czytelnictwa, np. M.Musierowicz, *Frywolitki*; -języka i etykiety internautów; -choroby, niepełnosprawności i śmierci, np. DDP.BLOG; - poczucia wspólnoty i obcości; -wolontariatu i działalności humanitarnej, np. wywiady z Janiną	-upamiętniania przeszłości narodowej, dziedzictwa i tradycji, np. B.Jedynak, *Dziedzictwo obyczaju narodowego Polaków;* -holocaustu i zbrodni przeciwko ludzkości, np. J.Olczak-Ronikier, *W ogrodzie pamięci*; J. Hatzfeld, *Strategia antylop*; -odczytywania znaków kulturowych, np. A.W.Labuda, *Śmierć rycerza*; - stosunku człowieka do natury (ginące gatunki) -obcości i odmienności kulturowej

		np. O.Tokarczuk, *Bardo. Szopka;* J.Iwaszkiewicz, *Podróże do Polski;* A.Kroh, *Sklep potrzeb kulturalnych;* M.Kuczyński, *Pan końca świata;*	Ochojską; -miłości i samotności, w tym wybór listów miłosnych pisarzy; -miłości i odpowiedzialności, np. fragmenty homilii Jana Pawła II; -pieniędzy i gospodarowania nimi; -bogactwa i ubóstwa; -rządzenia i władzy, np. R.Kapuściński, *Cesarz*	-tolerancji i solidarności -państwa i społeczeństwa
	wybrany komiks;			wybrany komiks o tematyce związanej z historią XX wieku, np. *Sierpniowa Niobe*
	wybrane programy telewizyjne.	z aktualnej oferty – do wyboru przez uczniów i nauczyciela.		
	A ponadto:			
	-filmy - wybór wartościowych pozycji z kinematografii polskiej i światowej -dostępne spektakle teatralne -audycje radiowe i reportaże filmowe	*Sól ziemi czarnej*, reż. K.Kutz; *Shrek*, reż A. Adamson i V.Jenson;	*Zemsta*, reż. A.Wajda	*Czarny czwartek. Janek Wiśniewski padł*, reż. A.Krauze; *Lista Schindlera*, reż. S.Spielberg
	Dzieła malarskie i inne teksty kultury, jak np.: ubiór i fryzura; budowle; muralia i graffiti; taniec; happening; przedmiot muzealny i przedmiot użytkowy; książka i e-book; przestrzeń biblioteki	malarstwo: - portret (reprezentacyjny i prywatny), np. Tycjan, *Portret Ranuccia Farnese*; P.Picasso, *Płacząca kobieta*; L.da Vinci, *Ostatnia Wieczerza*; -pejzaże (np. J.Chełmońskiego, W.Gersona); J.Matejko, *Bitwa pod Grunwaldem*; -rzeźba, np. Pomnik Chopina w Łazienkach;	- malarstwo: J.i H. van Eyck, *Chrystus tronujący*; Ingres, *Napoleon I na tronie cesarskim*; H.Rigaud, *Portret Ludwika XIV;* -współczesna mediateka; -monety i banknoty; -współczesna galeria handlowa jako „świątynia konsumpcji"; -teatr jako dzieło	-malarstwo: W.Kossak, J.Styka, *Panorama racławicka*; A.Wróblewski, *Rozstrzelanie V*; J.Mehoffer, *Dziwny ogród*; J.H.Füssli, *Koszmar*; *Poczet królów polskich* Jana Matejki; Obrazy Van Gogha; -pomniki (upamiętniające przeszłość narodową, walkę i

		-plakat; -fotografia; -strój; - muzeum; -przedmiot jako eksponat; -szopka; -dom (np. dwór szlachecki, budownictwo ludowe, współczesne domy „inteligentne” i „ekologiczne”)	sztuki (przestrzeń teatralna, rodzaje teatru); -muralia, graffiti i sztuka ulicy	martyrologię narodu) -nagrobki na cmentarzach -pomniki i portrety bohaterów narodowych, np. Pomnik księcia Józefa Poniatowskiego B.Thordvaldsena i *Portret księcia Józefa na koniu* J.Kossaka; - ogród

1.6. Podręczniki i obudowa metodyczna

Założenia programu odzwierciedla seria podręczników ***Jest tyle do powiedzenia. Język polski. Gimnazjum*** autorstwa **Teresy Marciszuk, Teresy Kosyry-Cieślak i Anety Załazińskiej** wraz z obudową metodyczną, którą stanowią plany wynikowe, zeszyty ćwiczeń, testy, obudowa multimedialna itp. (wydawane przez **Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR**).

Podręczniki te mogą stanowić podstawowy środek dydaktyczny, wspierający realizację programu. Zamieszczone w nich teksty, materiał informacyjny i ćwiczeniowy – odzwierciedlają zakres i układ programu *Tak wiele mamy powiedzenia*, a struktura rozdziałów jest zgodna z wpisaną w ten program filozofią uczenia języka polskiego w gimnazjum.

2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

I. W zakresie odbioru wypowiedzi i wykorzystania zawartych w nich informacji - rozumienie komunikatów (werbalnych i niewerbalnych) o coraz bardziej skomplikowanej organizacji, podejmowanie refleksji nad znaczeniami słów i dążenie do ich właściwego rozumienia, a także krytyczna ocena komunikatów, poprzez:

- odbieranie informacji zawartych w komunikatach mówionych i pisanych, werbalnych i niewerbalnych, o różnym charakterze;
- wyszukiwanie w tekstach potrzebnych informacji i ich przetwarzanie;
- rozpoznawanie intencji nadawcy wpisanych w tekst i sygnalizowanych różnymi środkami;

- sprawne czytanie ze zrozumieniem tekstów o różnych charakterze i różnych funkcjach;
- wykorzystywanie wiedzy o języku do odczytywania znaczeń wypowiedzi;
- pogłębianie świadomości językowej, zarówno w zakresie kwestii gramatycznych i poprawnościowych, jak i etycznych;
- podejmowanie refleksji nad znaczeniami słów i innych znaków obecnych w tekstach; dążenie do dokładnego rozumienia wypowiedzi, w których występują;
- dostrzeganie różnic między: faktami i opiniami, fikcją i kłamstwem,
- rozpoznawanie emocjonalności i perswazyjności wypowiedzi oraz agresji i manipulacji;
- rozpoznawanie wypowiedzi argumentacyjnych i ich elementów (teza, argumenty, wnioski…);
- rozpoznawanie gatunków publicystycznych w różnych mediach (artykuł, wywiad, reportaż) i literatury faktograficznej; rozróżnianie informacji i publicystyki jako dwóch „gałęzi" dziennikarstwa (nie tylko prasowego);
- skuteczne korzystanie z tekstów informacyjnych i ich elementów.

II. W zakresie analizy i interpretacji tekstów kultury -

doskonalenie umiejętności analizy i interpretacji różnych kultury; pogłębianie umiejętności odbioru literatury dzięki nowym narzędziom: poznawanie nowych gatunków i konwencji literackich, wykorzystywanie nowych pojęć – w refleksji o literaturze, kulturze i wartościach, poprzez:

- poznanie przewidzianych programem (i podstawą programową) utworów literackich i innych tekstów kultury (np. tekstów publicystycznych, filmów, dzieł malarskich);
- czytanie utworów z zakresu literatury młodzieżowej i popularnej, stopniowe poznawanie dzieł klasycznych, ważnych dla kultury polskiej i światowej;
- doskonalenie sprawności analizy i interpretacji przeczytanych utworów: rozróżnianie i interpretowanie ich elementów konstrukcyjnych; wypowiadanie się na temat ich problematyki, budowy, walorów artystycznych i obecnych w nich wartości;
- przedstawianie swoich refleksji, opinii i ocen dotyczących poznawanych utworów i tekstów kultury, odnoszenie ich do własnego systemu wartości;
- rozróżnianie przewidzianych programem (i podstawą programową) gatunków, rodzajów i konwencji literackich oraz innych pojęć z nauki o literaturze; stosowanie ich funkcjonalnie w wypowiedziach na temat przeczytanych utworów;

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- znajomość specyfiki dzieł różnych sztuk: utworu literackiego, obrazu, filmu, spektaklu teatralnego, utworu muzycznego;
- przedstawianie swoich propozycji odczytania poznawanych utworów literackich i tekstów kultury i ich uzasadnianie;
- odczytywanie znaczeń wpisanych we współczesne teksty kultury masowej.

III. W zakresie tworzenia wypowiedzi -

coraz bardziej świadome formułowanie własnych wypowiedzi mówionych i pisanych (w coraz trudniejszych formach) ze świadomością funkcji stosowanych środków językowych; zdobywanie wiedzy o różnych odmianach polszczyzny i umiejętności stosowania ich w różnych sytuacjach; pogłębianie znajomości etyki mowy i etykiety języka, poprzez:

- tworzenie spójnych, poprawnych pod względem logicznym, językowym i stylistycznym, wypowiedzi - mówionych i pisanych, stosownych do sytuacji komunikacyjnej; dążenie do poprawności gramatycznej, składniowej, ortograficznej i interpunkcyjnej tworzonych tekstów;
- wypowiadanie się w coraz trudniejszych i bardziej złożonych formach przewidzianych programem (i podstawą programową);
- zdobywanie wiedzy o języku (przewidzianej podstawą programową i programem) i wykorzystywanie jej do tworzenia własnych wypowiedzi oraz skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach;
- świadome, celowe stosowanie środków językowych służących doskonaleniu wypowiedzi ze świadomością ich funkcji;
- rozróżnianie odmian polszczyzny (np. oficjalnej i nieoficjalnej) i stylów – oraz właściwe ich stosowanie, adekwatne do sytuacji komunikacyjnej;
- dokonywanie świadomych, celowych, zamierzonych operacji na tekście (przekształcanie konstrukcji składniowych, form fleksyjnych, mowy zależnej na niezależną i odwrotnie);
- uczestniczenie w dyskusjach i debatach, formułowanie własnych sądów i opinii, uzasadnianie własnego zdania, polemizowanie, budowanie i stosowanie argumentów i kontrargumentów;
- przestrzeganie zasad etyki mowy i etykiety języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- staranne redagowanie tekstów własnych, także z wykorzystaniem programów komputerowych;

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- przestrzeganie zasad kultury języka (znajomość normy wzorcowej i użytkowej polszczyzny);
- operowanie słownictwem i frazeologią z różnych kręgów tematycznych przewidzianych programem.

IV. W zakresie samokształcenia -

wykorzystywanie (np. do własnych celów edukacyjnych) informacji zawartych w poznawanych tekstach (czytanych lub słuchanych), porządkowanie ich i przetwarzanie, stosowanie w wypowiedziach własnych, poprzez:

- samodzielnie docieranie do informacji (także obecnych w mediach i różnych środkach przekazu); umiejętność korzystania ze źródeł informacji (w tym – elektronicznych);
- korzystanie z zasobów bibliotecznych, słowników i encyklopedii (w formie książkowej i elektronicznej); umiejętność poruszania się w nowoczesnej bibliotece i centrum informacyjnym;
- sporządzanie funkcjonalnych i przejrzystych notatek (np. z lekcji) w różnych formach;
- świadome i odpowiedzialne korzystanie z elektronicznych środków przekazywania informacji, w tym z Internetu.

Cele wychowawcze powiązane z celami kształcenia

Nadrzędnym celem języka polskiego jako przedmiotu szkolnego jest wspieranie ucznia w jego rozwoju, dojrzewaniu, budowaniu poczucia tożsamości i tworzeniu własnego systemu wartości, ukierunkowane szczególnie na takie kompetencje i postawy, jak uczciwość, odpowiedzialność, rzetelność, kreatywność, wewnętrzny nakaz doskonalenia się i wszechstronnego rozwoju, a także szacunku dla dorobku kulturowego narodu i ludzkości.

Uczestnicząc w procesach komunikacji, poznając utwory literackie i inne teksty kultury, odbierając i tworząc wypowiedzi, uczeń buduje swą tożsamość i wewnętrzną sferę aksjologiczną poprzez

- dostrzeganie w świecie ładu opartego na fundamentach takich wartości, jak dobro, prawda, piękno, wiara, nadzieja, miłość, przyjaźń, solidarność, sprawiedliwość, patriotyzm i tolerancja;
- dostrzeganie i wartościowanie różnorodnych postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych – z poszanowaniem inności, ale odrzuceniem różnych form zła;

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- nazywanie i rozróżnianie pojęć dotyczących wartości i antywartości, np. patriotyzm-nacjonalizm, tolerancja-nietolerancja, piękno-brzydota; dostrzeganie ich obecności w życiu, literaturze i dziełach innych sztuk;
- rozpoznawanie w czytanych tekstach uniwersalnych zagadnień egzystencjalnych, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość – oraz uniwersalnych wartości humanistycznych.

3. Treści nauczania

Program, jak to już było zaznaczone, ma układ tematyczny. Jest ona ściśle powiązana z tekstami kultury. Każdy cykl tematyczny ma utwory i teksty kultury „fundamentalne", których tematykę implikuje, oraz pewną pulę tekstów tworzących ich kontekst i stanowiących swoistą obudowę. Zgodnie z komunikacyjnym paradygmatem programu, każdy temat ewokuje bliskie mu kwestie językowe, formy wypowiedzi czy sytuacje komunikacyjne.

Założenia koncepcyjne programu *Tak wiele mamy powiedzenia* uwzględniają równie mocno tradycję jak nowoczesność. Treści współczesne i historyczno-kulturowe konsekwentnie przenikają się i wynikają jedne z drugich.

Wiedza i umiejętności ucznia sukcesywnie zwiększają się i doskonalą; ich przyrost uwarunkowany jest m.in. coraz większą dojrzałością ucznia i rozwojem myślenia abstrakcyjnego. Dlatego w zapisie treści te same pojęcia i terminy z zakresu kształcenia literacko-kulturowego i językowego powtarzają się kilkukrotnie – sygnując doskonalenie i pogłębianie umiejętności.

Treści kształcenia przypisane do poszczególnych tematów i tekstów kultury zapisane są – podobnie jak podstawa programowa – językiem wymagań (czynnościowo). Wiedza, znajomość terminologii czy faktów przekłada się tu na umiejętności ucznia, implikując zasadę, iż „nie ma umiejętności bez wiadomości". Oznacza to, że nauczyciel nie poprzestaje na nabyciu wiedzy przez ucznia, ale dąży do jej włączenia w zasób posiadanych umiejętności, traktuje funkcjonalnie. Oczywistym jest jednak, iż – zgodnie z taksonomią celów kształcenia Benjamina Blooma i Bolesława Niemierki – uczeń musi najpierw pewien zasób wiadomości opanować, aby następnie przenieść go na wyższy poziom umiejętności – zastosowania tejże wiedzy (czyli na wyższą, bardziej wartościową kategorię celów).

*

Orientacyjnie podany czas realizacji materiału zagospodarowuje 450 godz. – przewidziane w ramowym planie nauczania na realizację podstawy programowej z języka polskiego w gimnazjum (zgodnie z właściwym rozporządzeniem MEN). Jest to – w myśl

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

rozporządzenia MEN – wymiar minimalny (obejmuje również sprawdziany, powtórzenia i syntezy itp.). Faktycznie na przedstawione treści nauczania nauczyciel może przeznaczyć więcej czasu, który pozostaje mu do dyspozycji (na podstawie kalendarza roku szkolnego).

Jeśli w III klasie gimnazjum poloniście, po zrealizowaniu treści bezpośrednio wynikających z podstawy programowej, pozostanie czas, może go przeznaczyć na dodatkowy materiał, poszerzający kompetencje czytelnicze uczniów (dodatkowe teksty – *do wyboru* – wskazane na końcu tabeli) i odnoszący się nadal do wymagań wskazanych w podstawie programowej.

Należy także podkreślić, że nabywanie umiejętności przewidzianych programem języka polskiego ma charakter sukcesywny, odbywa się na drodze wielokrotnego ćwiczenia, powtarzania, przywoływania w różnych układach tematycznych – dlatego niektóre z treści powtarzają się w większości działów. Nauczyciel, projektując konkretne lekcje, wybierze te elementy (czynności), które są adekwatne do danego utworu literackiego bądź innego tekstu kultury czy danej sytuacji dydaktycznej. Wymagania szczegółowe – są dość pojemne; na każde z nich składa się szereg czynności uczniów. Ich rozpisanie (czyli – większe uszczegółowienie treści) – to domena planów nauczania (wynikowych, metodycznych itp.).

*

W tabeli cyfry w nawiasach odnoszą się do numeracji wymagań szczegółowych w podstawie programowej. Oznaczenie „SP” oznacza przypominanie i utrwalanie umiejętności nabytych w szkole podstawowej.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Klasa I

Tematyka i problematyka lekcji; orientacyjna liczba godzin	***Proponowane teksty kultury***	***Treści nauczania wynikające z podstawy programowej***		
		I. Odbiór wypowiedzi i świadomość językowa ***Uczeń***	***II. Analiza i interpretacja tekstów kultury*** ***Uczeń***	***III. Tworzenie wypowiedzi Poprawność zapisu*** ***Uczeń***
1. Nastolatek w wśród rówieśników; jednostka a grupa; potrzeba przynależności i presja grupy; postawy konformistyczne i nonkonformistyczne. **(20 godz.)**	**- W. Golding: *Władca much*** (fragm.); **-T.Tryzna: *Panna Nikt*** (fragm.); -fragmenty publicystyki i tekstów informacyjnych poświęcone problematyce dojrzewania, np. D.i H.Carlson, *Psychologia dla nastolatków* , -wypowiedzi nastolatków na forach	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane (I.1.1) -rozumie czytane teksty popularnonaukowe, wypowiedź w Internecie, e-mail (I.1.3, 4, 6) -rozpoznaje intencję wypowiedzi (I.1.7) -rozpoznaje wyrazy bliskoznaczne; eufemizmy; wulgaryzmy; dostrzega negatywne konsekwencje używania wulgaryzmów (I.3.3) -rozpoznaje polszczyznę oficjalną i nieoficjalną oraz styl potoczny (I.3.1, 3) -rozpoznaje podstawowe części mowy (rzeczownik i przymiotnik), rozpoznaje w tekście ich formy odmiany i określa ich funkcje składniowe	-opisuje odczucia, jakie budzą w nim czytane utwory i określa ich tematykę (II.1.1,2) - rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową – określa ich funkcje w utworze (II.2.2) -charakteryzuje i ocenia bohaterów utworu (SP II.2.10) - analizuje literacki sposób budowania opisu i określa jego funkcję w utworze (II.2.5) -rozpoznaje środki stylistyczne i określa ich funkcje: epitet, porównanie, metafora (II.2.4) -przypisuje utwór do epiki, rozpoznaje jako powieść obyczajową/młodzieżową (II.2.6,7) -przedstawia propozycje odczytania poznanych utworów	-uczestniczy w rozmowie, słucha innych, tworzy spójne wypowiedzi ustne i pisemne związane z poruszaną tematyką; uzasadnia swoje sądy i opinie (SP III.1.1, 8); (III.1.1) -redaguje list, e-mail (do różnych adresatów), charakterystykę postaci literackiej, sprawnie posługując się właściwymi odmianami polszczyzny; redaguje tekst na komputerze (SP III.1.5), (III.1.1,2,4) (III.2.1,2,3) -wypowiada się w różnych sytuacjach komunikacyjnych: przedstawia się, mówi komplementy, odmawia, uczestniczy w dyskusji

	internetowych	(SP I.3.1,3,4)	– uzasadnia je (II.3.1)	(III.1.1,2,5,6,7); (III.2.1) -formułuje pytania do tekstów, sporządza plany ramowe (SP III.1.3,7)
2. Strój i jego funkcje; moda, elegancja, etykieta; styl - w różnych znaczeniach; uniform a indywidualność. **(15 godz.)**	**B. Prus:** ***Kamizelka;*** **M.Pawlikowska-Jasnorzewska:** wybór wierszy; -fragmenty publicystyki i tekstów informacyjnych poświęcone problematyce mody i stylu (np. *Słownika mody*); -fragmenty blogów internetowych poświęconych strojom i wyglądowi;	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne (SP.I.3.5); (I.1.1) -rozumie czytane teksty popularnonaukowe, notę encyklopedyczną, tekst publicystyczny, blog; odczytuje je adekwatnie do celu i funkcji (I.1.3, 4, 6); (I.2.1) -znajduje potrzebne informacje (I.1.2) - rozpoznaje zapożyczenia i rozumie ich funkcję w tekście (1.3.3) -korzysta z encyklopedii i słowników – języka polskiego, wyrazów obcych, synonimów i antonimów (I.2.3) -rozpoznaje podstawowe części mowy (czasownik, przysłówek) i określa ich funkcje składniowe, rozpoznaje w tekście formy odmiany czasownika; czasowniki dokonane i niedokonane, stronę czynną i bierną; rozróżnia imiesłowy – rozumie ich	- analizuje literackie sposoby budowania opisu (strój) i określa jego funkcję w utworze literackim, rozpoznaje środki stylistyczne i określa ich funkcje w tekście: epitet, porównanie, metafora, pytanie retoryczne, apostrofa, rym, rytm, (II.2.4,5) -przypisuje utwór do epiki lub liryki (II.2.6) -rozpoznaje jako nowelę, omawia funkcje jej elementów konstrukcyjnych (II.2.5,6) -charakteryzuje narratora, postać mówiącą w wierszu (II.2.2) -przedstawia propozycje odczytania poznanych utworów – uzasadnia je (II.3.1) -czyta głośno utwory (recytuje), interpretując je głosowo (II.3.2)	-zabiera głos w dyskusji, słucha innych, wypowiada własne sądy i opinie, tworzy spójne wypowiedzi ustne i pisemne związane z poruszaną tematyką; (SP III.1.1, 8); (III.1.1) -redaguje samodzielny opis postaci, stroju, dzieła sztuki (portretu), monolog wewnętrzny postaci z obrazu, ogłoszenie - dążąc do precyzyjnego wysławiania się, dobierając synonimy, antonimy, związki frazeologiczne; przestrzega zasad organizacji tekstu (SP III.1.5,7); (III.1.1,2,3, 4); (III.2.2.3.4) -w swoich tekstach stosuje świadomie i celowo różne rodzaje zdań i różne konstrukcje składniowe oraz poprawne formy odmiany wyrazów (SP III 1.6); (SP III.2.1,2); (SP III.2.3); (III.2.5, 10)

		funkcje w tekście (SP I.3.1,3,4); (I.3.8) -określa funkcje różnych form czasowników w narracji (SP I.3.1,3,4); (I.3.8)		-dąży do poprawności zapisu i interpunkcji (SP III.2.5,6); (III.2.6) -stosuje słownictwo i związki frazeologiczne z kręgów tematycznych: moda, strój, styl rozwój moralny i społeczny człowieka (III.2.11)
3. Twarz – jako obraz człowieka; symbolika twarzy; portret i jego funkcje; uroda – piękno-brzydota; konwencje urody; prawda i maska; maska jako znak teatralny; mimika i jej znaczenia w komunikacji; twarz w reklamie. **(20 godz.)**	-portrety, np. Tycjan, *Portret Ranuccia Farnese*; P.Picasso, *Płacząca kobieta*; -fragmenty publicystyki i tekstów informacyjnych poświęconych problematyce sztuki i piękna, np. s.W.Beckett, *1000 arcydzieł*, Z.Herbert, *Lascaux*, -fotografie przedstawiające twarze znanych postaci i gwiazd filmowych; -maski teatralne	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne (SP.I.3.5); (I.1.1) **-odbiera przekazy ikoniczne; odczytuje mowę ciała i pozawerbalny język emocji (SP I.3.5); (I.1.1); (I,1,6))** -świadomie odbiera teksty reklam (SP I.1.4); (I.1.6 i 8) -rozpoznaje wyrazy wieloznaczne (np. grać, gra) i rozumie ich znaczenie w tekście (I.3.2) -rozpoznaje zapożyczenia (np. konwencja) – rozumie ich znaczenie w tekście (I.3.3) -korzysta z encyklopedii i słowników – języka polskiego, wyrazów obcych, synonimów i antonimów (I.2.3) -rozpoznaje podstawowe części mowy (liczebnik, przyimek) i	- analizuje literackie i malarskie sposoby budowania opisu (twarz) (II.2.4,5, 11) -interpretuje dzieła sztuki inne niż literackie (np. portret, fotografia) z uwzględnieniem specyfiki ich tworzywa (II.2.11) - analizuje strój postaci przedstawionej na portrecie i odczytuje jego znaczenia (II.2.11) -opisuje odczucia, jakie budzi w nim utwór i określa jego tematykę (II.1.1,2) - określa rodzaj narracji i jego funkcje w utworze (II.2.3) -przypisuje utwór do epiki, rozpoznaje jako młodzieżową powieść obyczajową (II.2.6.7) -przedstawia propozycję odczytania utworu – uzasadnia je (II.3.1)	-redaguje samodzielny opis dzieła sztuki (portretu), monolog wewnętrzny postaci z obrazu, charakterystykę postaci literackiej, sprawozdanie z lektury i/lub filmu - dążąc do precyzyjnego wysławiania się, dobierając synonimy, antonimy, związki frazeologiczne; przestrzega zasad organizacji tekstu (SP III.1.5,7); (III.1.1,2,3, 4); (III.2.2.3.4) -w swoich tekstach stosuje świadomie i celowo różne rodzaje zdań i różne konstrukcje składniowe oraz poprawne formy odmiany wyrazów (SP III 1.6); (SP III.2.1,2); (SP III.2.3); (III.2.5, 10) -dąży do poprawności zapisu i interpunkcji (SP III.2.5,6);

	M.Musierowicz: ***Opium w rosole,*** -*Shrek*, reż. A.Adamson i V.Jenson;	określa ich funkcje składniowe; rozpoznaje w tekście formy odmiany liczebnika (SP I.3.1,3,4)	- omawia akcję i wątki, charakteryzuje i ocenia bohaterów (SP II.2.9, 10) -poprawnie posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości (prawda, dobro, piękno, wolność, patriotyzm) (III.4.1) -na podstawie powieści, filmu, obrazów i tekstów publicystycznych omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, samotność, solidarność); dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych i obyczajowych (III.4.2,3) - w analizie filmu uwzględnia specyfikę sztuki i wykorzystuje podstawowe terminy związane z analizą dzieła filmowego (II.2.11) - rozpoznaje tradycyjne wątki kulturowe obecne w tekstach kultury masowej (Shrek) (II.2.10)	(III.2.6) -stosuje słownictwo i związki frazeologiczne z kręgów tematycznych: piękno, estetyka, nazwy cech, postaw i emocji, nazwy kolorów, rysy, wyraz i mimika twarzy (III.2.11)
4. Zwierzęta i ich rola w życiu człowieka; idea ogrodów zoologicznych; zwierzęta we	**J. Parandowski:** ***Mitologia*** (fragm.) **Kwiatki św. Franciszka z Asyżu** (fragm.);	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne (I.1.1) - odczytuje znaczenia związków frazeologicznych z motywami zwierząt; znajduje	-opisuje odczucia, jakie budzą w nim czytane utwory i określa ich tematykę (II.1.1,2) -przypisuje utwory do epiki lub liryki, rozpoznaje jako bajkę, mit, nowelę (SP II.2.11);	-opowiada poznane mity greckie; poprawnie akcentuje wyrazy i frazy, stosuje interpretację głosową (SP III.1,2,4,10); (III.1.1) -redaguje opis i/lub

współczesnej kulturze masowej; franciszkańska idea miłości i służby stworzeniom; zwierzęta mitologiczne i fantastyczne; herosi walczący z potworami w mitologii greckiej. **(15 godz.)**	**J.Twardowski:** wybór wierszy; **I.Krasicki:** wybór bajek; **inne utwory o zwierzętach, np. M. Konopnicka:** ***Nasza szkapa*** (fragm.); **Helena Boguszewska:** ***Banzaj;***	odwołania do mitologii w słownictwie i frazeologii – korzysta w tym celu ze słowników (I.2.3); (I.3.2) -rozpoznaje wyrazy o znaczeniu ogólnym i konkretnym; antonimy i synonimy – rozumie ich znaczenie w tekście (I.3.3) -dostrzega istnienie językowego obrazu świata (np. znaczenia wiązane w naszym języku ze zwierzętami) (I.3.2) - rozpoznaje różne znaczenia wyrazów: bohater i heros (I.3.2) -odróżnia fantastykę od fikcji, a fikcję od kłamstwa; odróżnia utwory opisujące fakty (np. prozę wspomnieniową) od fikcji literackiej (I.1.4,5)	(II.2.6.7) - rozpoznaje sposób prowadzenia narracji – w tym z punktu widzenia postaci literackiej (II.2.3) -charakteryzuje narratora (np. dziecko) i jego sposób widzenia świata) (II.2.2, 3) -przedstawia propozycje odczytania utworów – uzasadnia je (II.3.1) -objaśnia morał bajki (SP II.3.2) -poprawnie posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości (prawda, dobro, piękno, wolność, patriotyzm) (III.4.1) -na podstawie utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, samotność) (III.4.2)	charakterystykę (zwierzęcia, postaci literackiej); urozmaicone kompozycyjnie i fabularnie opowiadanie (twórcze -„własny mit”), posługując się bogatym słownictwem, różnymi konstrukcjami składniowymi, celowo stosowanymi formami czasowników (SP III. 2.1,3); (III.1.1,3); (III.2.2,3,4,7,8,10) -stosuje związki frazeologiczne w których występują zwierzęta, rozumiejąc ich znaczenie (III.2.4) -stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rządu) (III.2.10)
5. Przedmioty i wzbudzane przez nie emocje; stosunek do dóbr materialnych w społeczeństwie konsumpcyjnym; cywilizacja śmieci;	**E. Orzeszkowa:** ***Śmierć domu*;** **J. Tuwim:** ***Kwiaty polskie*** (fragm.); **W. Szymborska, Z. Herbert, M.Białoszewski:** wybór wierszy	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne (I.1.1) -rozumie czytane teksty naukowe i popularnonaukowe, notatkę prasową, tekst publicystyczny, artykuł (I.1.3, 4, 6); (I.2.1) -znajduje potrzebne informacje	-dokonuje analizy i interpretacji czytanych utworów: zalicza do właściwego rodzaju literackiego, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych, rozpoznaje i omawia elementy rytmizujące utwór, odnosi do sfery wartości i omawia na ich podstawie uniwersalne problemy ludzkie (SP	-redaguje opis dzieła sztuki, eksponatu, sprawozdanie ze zwiedzania muzeum, ogłoszenie, zaproszenie, opowiadanie z elementami opisu posługując się bogatym słownictwem, różnymi konstrukcjami składniowymi, celowo stosowanymi formami czasowników; dokonuje

problem zaśmiecania środowiska; przedmiot jako eksponat – idea muzeum; historia zapisana w przedmiotach; multimedia w muzeum; muzea wirtualne. **(15 godz.)**	-happening z wykorzystaniem przedmiotów; -fragmenty publicystyki poświęcone problematyce konsumpcji, gromadzenia rzeczy, śmietnisk itp. -fragmenty tekstów informacyjnych poświęconych problematyce muzeów i eksponatów muzealnych; -muzea wirtualne.	(I.1.2); wykorzystuje przypisy (I.2.11) -rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną: wskazuje tezę czytanego tekstu i przemawiające za nią argumenty (I.1.9) - uczestniczy w debacie: słucha wypowiedzi i śledzi argumenty (I.1.9) -odróżnia fakty od opinii (I.1.4) -dostrzega wieloznaczność wyrazów i określa ich znaczenia w tekście (I.3.2) - rozpoznaje zapożyczenia i archaizmy i rozumie ich funkcje w tekście (I.3.3) -korzysta z encyklopedii i słowników – języka polskiego, wyrazów obcych, frazeologicznego, synonimów i antonimów – w formie książkowej i elektronicznej (I.2.3)	II.2.4,5,9); (II.1,1,2); (II. 1,4,5,6); (III.4.1,2) -wskazuje funkcje użytych środków stylistycznych: porównanie, przenośnia, epitet, powtórzenie, dźwiękonaśladownictwo, pytanie retoryczne (SP II.2.4); (II.2.4) -głośno, wyraziście czyta wiersze, wybrane recytuje z pamięci, interpretując je głosowo (II.2.3) -przedstawia propozycje odczytania obejrzanego happeningu (II.2.11), (II.1.3)	starannej redakcji tekstu (SP III. 2.1,3); (III.1.1,3,4); (III.2.2,3,4,7,8,10) -wypowiada się na tematy poruszane na lekcji, posługując się właściwymi odmianami polszczyzny oraz stosując zasady etykiety językowej (np. właściwe zwroty do adresata) (III.1.1,7); (III.2.1,2,3) -w swoich tekstach stosuje świadomie i celowo różne rodzaje zdań i różne konstrukcje składniowe oraz poprawne formy odmiany wyrazów (SP III 1.6); (SP III.2.1,2); (SP III.2.3); (III.2.5, 10) -celowo wprowadza do swoich wypowiedzi wykrzyknik, partykułę, wołacz (II.2.8,9) -dąży do poprawności zapisu i interpunkcji (SP III.2.5,6); (III.2.6) -stosuje słownictwo i związki frazeologiczne z kręgów tematycznych: nazwy cech, postaw i emocji (III.2.11) - selektywnie korzysta z

				Internetu jako źródła informacji i narzędzia komunikacji (III.1.8)
6. Dom: jego wygląd, sprzęty i otoczenie; mieszkanie jako styl życia; symbolika domu (i jego elementów); -domy w różnych epokach historycznych i różnych kulturach; motyw domu w literaturze **(10 godz.)**	**K. I. Gałczyński, Cz. Miłosz, J.Baran, M.Białoszewski:** wybór wierszy; fragmenty publicystyki i literatury faktu, audycje i reportaże oraz fragmenty tekstów internetowych poświęcone problematyce domu, np. **S. Vincenz:** ***Na wysokiej połoninie*** (fragm.); **R. Kapuściński:** ***Heban*** (fragm.); **Z. Herbert:** ***Dom*** (fragm. eseju);	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne (I.1.1) -rozumie czytane teksty naukowe i faktograficzne, notę tekst publicystyczny, korzysta z nich adekwatnie do celu i funkcji, znajduje potrzebne informacje (I.1.2, 3, 4, 6); (I.2.1); -odbiera treści wyrażone wprost i ukryte (przenośne) (SP I.2.7,8) -identyfikuje tekst informacyjny, literacki i reklamowy (SP, I,4) - odróżnianie prozę faktograficzną od fikcji literackiej; wymienia cechy i funkcje utworów faktograficznych (I.2.10) -rozróżnia gatunki publicystyczne prasowe, radiowe i telewizyjne; przedstawia cechy reportażu literackiego oraz współczesnych reportażystów (I.1.10) -rozpoznaje formy gatunkowe,	-dostrzega literackie sposobów budowania opisu (realistycznego i fantastycznego) budowli i otaczającej ją przestrzeni i określa jego funkcję w utworze literackim (II.4,5) -rozpoznaje problematykę czytanych utworów, przedstawia swoje odczucia na ich temat, odczytuje na poziomie dosłownym i przenośnym (SP.II.3.1); (II.1.1,2) - rozpoznaje środki stylistyczneh i określa ich funkcje w tekście (II.2.4) -rozpoznaje czynniki rytmizujące wiersz (SP, II.2.5) -na podstawie czytanych tekstów (także oglądanych np. reportaży) dostrzega i omawia zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, kulturowych; ustosunkowuje się do nich (II.4.3)	- redaguje kartkę z pamiętnika, opis domu (budynku, wnętrza, przestrzeni) z wykorzystaniem słownictwa i frazeologii z kręgu tematycznego dom; funkcjonalnie stosuje wyrazy bliskoznaczne i ekspresywne (SP III.1.5); (III.1.1,2); (II.2.3,4,11); - sporządza plan rozprawki i redaguje jej elementy; nadaje tekstowi spójność, wprowadza cytaty (III.1.1,2,3,4) -w swoich wypowiedziach dąży do precyzyjnego wypowiadania się, wykorzystuje bogate słownictwo i frazeologię, świadomie i celowo stosuje różne rodzaje zdań i różne konstrukcje składniowe oraz poprawne formy odmiany wyrazów (SP III 1.6); (III.2.3,4,10,11) -starannie redaguje tekst (pisząc ręcznie i na komputerze), stosując zasady

		takie jak: zaproszenie, toast, życzenia, przepis – odczytuje je zgodnie z funkcją (SP I.1.5) - rozpoznaje wyrazy nacechowane ekspresywnie, archaizmy i neologizmy, synonimy i wyrazy bliskoznaczne, słownictwo gwarowe - rozumie ich funkcję w tekście (1.3.3) -odróżnia temat fleksyjny od końcówki (I.1.7) -korzysta z encyklopedii i słowników – języka polskiego, poprawnej polszczyzny, wyrazów obcych, synonimów i antonimów (I.2.3)		edycji (III.1.4) -zabiera głos w klasowej dyskusji (np. na temat różnic kulturowych wyrażających się w sposobie mieszkania, symboliki domu itp.), słucha innych, formułuje argumenty i kontrargumenty, uzasadnia swoje opinie; przestrzega zasad etyki mowy i etykiety języka (III.1.5,6,7)
7. Jedzenie, potrawy, żywność… funkcje wspólnych posiłków w życiu rodzinnym i towarzyskim; fast foody, cudowne diety, zaburzenia związane z odżywianiem się jako problem społeczny;	Opisy jedzenia i uczt w literaturze, np.: **H.Sienkiewicz: *Quo vadis*** (fragm.); **J. Verne: *20 000 mil podmorskiej żeglugi*** (fragm.); **J. R. R. Tolkien: *Drużyna pierścienia*** (fragm.)	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne, z świadomością ich charakteru, funkcji, adresata i przeznaczenia (SP I.1,2,3,4); (I.1.1) -rozpoznaje tekst literacki, informacyjny, użytkowy (np. poradnik, przepis, instrukcję), reklamowy – stosuje właściwe strategie czytelnicze (SP I.1.4); (I.1.1,3,4) - rozpoznaje perswazję i manipulację (np. w reklamie)	-opisuje odczucia, jakie budzą w nim czytane utwory i określa ich tematykę (II.1.1,2) -przypisuje utwory do epiki, rozpoznaje jako powieść historyczną, przygodową lub *fantasy* (II.2.6.7) - analizuje literackie cechy opisów potraw, jedzenia i uczt w utworach literackich; wskazuje środki językowe i stylistyczne i określa ich funkcje (II.2.4, 5) -przedstawia poprzedzone	- redaguje przepis na potrawę, rozprawkę na podstawie własnego planu, opisu sytuacji, posługując się bogatym słownictwem, różnymi konstrukcjami składniowymi, celowo stosowanymi formami czasowników; dokonuje starannej redakcji tekstu (SP III. 2.1,3); (III.1.1,3,4); (III.2.2,3,4,7,8,10) -w swoich wypowiedziach celowo stosuje różne rodzaje

symbolika chleba; tradycje i zwyczaje kulinarne; problem głodu we współczesnym świecie; organizacje humanitarne i akcje niesienia pomocy głodnym; motyw jedzenia i uczty w literaturze i sztuce. **(15 godz.)**	**Leonardo da Vinci: *Ostatnia wieczerza*;** fragmenty publicystyki i literatury faktu, poświęcone problematyce jedzenia, tradycji kulinarnych i głodu, np. **- R.Kapuściński: *Kirgiz zsiada z konia*** (fragm.); **W. Dichter: *Koń Pana Boga*** (fragm.); B.Ogrodowska, *Polskie tradycje i obyczaje rodzinne;*	(I.1.8) -rozpoznaje w tekstach archaizmy, wyrazy gwarowe i terminy naukowe – określa ich funkcje (I.3.3) -rozpoznaje wyrazy pokrewne, odróżnia temat słowotwórczy i formant, określa funkcje formantów (I.3.9) -samodzielnie dociera do informacji (w książkach, prasie i mediach elektronicznych); wyszukuje potrzebne mu źródła w bibliotece szkolnej (I.2.1,2) -odczytuje znaczenia dosłowne i metaforyczne; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne (np. chleb) i rozumie ich różne znaczenia w tekście (I.3.2)	analizą propozycje odczytania utworów i tekstów kultury – uzasadnia je (II.3.1) -w interpretacji dzieł sztuki innych niż literackie (malarstwo) uwzględnia specyfikę tworzywa (II.2.11) -rozpoznaje fikcję, fantastykę i faktografię w literaturze; rozpoznaje cechy literatury *science fiction* i *fantasy*; odróżnia je, charakteryzuje świat przedstawiony (II.1.2); (II.2.7,8)	zdań, dostosowując ich szyk do wagi przekazywanych informacji (III.2.5) -dba o poprawność językową, ortograficzną i interpunkcyjną swoich tekstów (SP III.2.3,5,6); (III.2.6) -demonstruje zasady etykiety językowej (i zachowania się) przy stole (III.1.7) - gromadzi słownictwo i frazeologię dotyczące nazw potraw i smaków; poprawnie posługuje się nimi w swoich wypowiedziach; stosuje wyrazy bliskoznaczne i nacechowane stylistycznie (III.2,3,4,11)
8. Pamięć rodu i historia; przeszłość osobista i historyczna; potrzeba zakorzenienia;	**H. Sienkiewicz: *Krzyżacy;*** - motyw historii i tradycja rodu w literaturze, np.: I.B.Singer:	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych (I.1.1) - czyta teksty prasowe i informacyjne ze zrozumieniem i świadomością ich przeznaczenia (SP I.1.1,3,4);	-analizuje i interpretuje powieść Sienkiewicza: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, streszcza akcję i wątki, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa rodzaj narracji, przypisuje do właściwego rodzaju	- redaguje charakterystykę (przodka, seniora rodu, postaci literackiej), fragment dziennika i/lub pamiętnika, opowiadanie z dialogiem, kartkę z życzeniami (uroczystości rodzinne), list oficjalny; dostosowuje styl do formy, stosuje właściwą

rola dziadków w życiu rodziny; starość a kult młodości w kulturze współczesnej; genealogia; programy komputerowe na usługach genealogii. **(20 godz.)**	***Rodzina małych szewców*** **M. Pawlikowska-Jasnorzewska, T. Różewicz:** wybór wierszy (nt. starości) fragmenty publicystyki i literatury faktu, poświęcone problematyce rodu i przeszłości rodzinnej, np. **M.Samozwaniec: *Maria i Magdalena*** (fragm.); -programy komputerowe i strony internetowe poświęcone genealogii	(I.I.1,2,3) -rozpoznaje w tekście archaizmy,– określa ich funkcje (I.3.3) -rozpoznaje wyrazy należące do tej samej rodziny, buduje rodzinę wyrazów, rozpoznaje temat słowotwórczy i formant, określa funkcje formantów (I.3.9) -dostrzega różnice znaczeniowe między wyrazami pokrewnymi (I.3.9) -rozpoznaje (w zdaniach i równoważnikach zdań) części zdania i ich rodzaje; m.in. różne rodzaje podmiotów; wskazuje zdanie bezpodmiotowe (SP I.3.1); (I.3.8) - korzysta ze słowników – języka polskiego, poprawnej polszczyzny, wyrazów obcych, synonimów i antonimów- w formie książkowej i elektronicznej (I.2.3) -samodzielnie znajduje potrzebne informacje (np. na temat genealogii, znaczenia różnych terminów) w różnych źródłach (I.2.1,2)	literackiego, rozpoznaje jako powieść historyczną, przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania i uwzględnia w interpretacji kontekst historyczny, odróżniając fikcję od rzeczywistości (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,5,6,7) ; (III.3.1,2) -dokonuje analizy i interpretacji wierszy (SP II.4,5); (II.1.1,2); (II.2.2,4,6) -dokonuje interpretacji głosowej czytanych wierszy i fragmentów prozy (SP III 9,10); (II.3.3) -omawiając utwory, poprawnie posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości (prawda, dobro, piękno, wolność, patriotyzm, honor, uczciwość) (III.4.1) -na podstawie utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, samotność, przyjaźń, cierpienie, lęk, nadzieja) (III.4.2)	kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dokonuje starannej redakcji, adiustacji, autokorekty itp. (SP III.1.5,6); (III.1.1,2,4) -poprawnie stosuje interpunkcję, pisownię wielkich i małych liter oraz poprawnie odmienia nazwiska, (SP III.2.3,5.6); (III.2.10) - wykorzystuje bogate słownictwo związane z rodziną, pokrewieństwem i dziedziczeniem (III.2.11) -świadomie, selektywnie wykorzystuje komputer i zasoby internetowe, znajdując potrzebne strony i informacje i korzystając z ich oferty dla potrzeb własnych (np. sporządzając drzewo genealogiczne) (III.1.8)

9. Mała ojczyzna i region: historia, tradycje miejscowe, język, mieszkańcy miejscowe tradycje; pojęcie wielokulturowości; „małe ojczyzny" słynnych twórców, np.: Mickiewicza, Chopina, Chełmońskiego. **(15 godz.)**	**A. Mickiewicz: *Świteź*;** **K. I. Gałczyński: *Zaczarowana dorożka* (fragm.);** Malarstwo pejzażowe (np. J.Chełmońskiego) wybór publicystyki i literatury faktu poświęcony regionom, tradycjom regionalnym, małym ojczyznom znanych osób, np.: J. Iwaszkiewicz: *Podróże do Polski* (fragm.); A. Kroh: *Sklep potrzeb kulturalnych* (fragm.); O. Tokarczuk: *Bardo. Szopka* (fragmenty); **K. Wierzyński:**	- czyta teksty ze świadomością ich cech i przeznaczenia (literackie, prasowe i użytkowe, np. przewodnik, encyklopedia tematyczna) – wyszukując potrzebne informacje, porządkując je i wykorzystując je do własnych celów samokształceniowych (I.1.1, 2,3) -w relacjach pamiętnikarskich i tekstach publicystycznych odróżnia informacje o faktach od opinii (I.1.4) -rozpoznaje intencje wypowiedzi wyrażone wprost i ukryte (I.I.7) -odróżnia styl artystyczny od naukowego i potocznego; w stylu artystycznym odnajduje elementy stylu potocznego (I.3.1) -dostrzega istnienie językowego obrazu świata (np. znaczenia wiązane w naszym języku z przyrodą, potrawami) (I.3.2) -rozpoznaje w tekście dialektyzmy, wyrazy rodzime i zapożyczone – rozumie ich funkcje (I.3.3) -rozpoznaje cechy kultury i	-analizuje i interpretuje utwór Mickiewicza: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa rodzaj narracji i charakteryzuje narratora, wskazuje funkcje środków stylistycznych, rozpoznaje jako balladę, wskazuje elementy fikcyjne i fantastyczne; przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania (SP II.1,2,9,10); (SP II.2.3); (II.1.1,2); (II.2.1,3,4,5,6,7) ; (III.3.1) -wskazuje podobieństwa i różnice między legendą, baśnią, mitem i balladą (SP II.2.11); (II.2.7) -dokonuje analizy i interpretacji wierszy (SP II.4,5); (II.1.1,2); (II.2.2,4,6) -charakteryzuje budowę utworów poetyckich (strofa, wers, rym, rytm, powtórzenia), zwracając uwagę na środki służące rytmizacji (SP II.2.5); (II.2.4) -dokonuje interpretacji głosowej czytanych wierszy i fragmentów	- redaguje sprawozdanie z lektury, filmu; opis krajobrazu, urozmaicone kompozycyjnie i stylistycznie opowiadanie - z wykorzystaniem bogatego słownictwa i frazeologii z kręgu tematycznego region, mała ojczyzna; funkcjonalnie stosuje wyrazy bliskoznaczne, nacechowane stylistycznie, ekspresywne (SP III.1.5); (III.1.1,2); (II.2.3,4,11); -posługuje się różnymi konstrukcjami składniowymi, celowo stosowanymi formami czasowników i rzeczowników; dokonuje starannej redakcji tekstu (SP III. 2.1,3); (III.1.1,3,4); (III.2.2,3,4,7,8,10) -wykorzystuje wykrzyknik i wołacz dla wyrażenia emocji i w celu osiągniecia efektu retorycznego (III.2.9) -dba o poprawność językową, ortograficzną i interpunkcyjną swoich tekstów, w tym – stosuje poprawnej odmiany i pisowni nazw miejscowości

	wybór wiersz, np.: *Jesień w Lizbonie*, *Droga do domu* ***Sól ziemi czarnej,*** reż. K.Kutz;	języka swojego regionu (I.3.4) -rozpoznaje (w zdaniach i równoważnikach zdań) części zdania i ich rodzaje; m.in. różne rodzaje przydawek, dopełnień i okoliczników (SP I.3.1); (I.3.8)	prozy (SP III 9,10); (II.3.3) -wykorzystuje konteksty biograficzne do interpretacji czytanych utworów (II.3.4) - analizuje literackie i malarskie sposoby budowania opisu (pejzaż) (II.2.4,5, 11) -charakteryzuje portret zbiorowości ukazany w filmie K.Kutza; dostrzegając specyfikę tworzywa filmowego (II.2.11) -na podstawie utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, samotność, tęsknota, brak zakorzenienia, cierpienie, lęk, śmierć) (III.4.2)	ich mieszkańców oraz spolszczonej pisowni niektórych nazwisk (SP III.2.3,5,6); (III.2.6,10) - poprawnie posługiwanie się terminologią związaną z filmem i kinem (III.2.3)
10. Podróż i podróżowanie; różne rodzaje podróży; różne cele podróżowania; słynni podróżnicy mityczni i historyczni; podróż w czasie i	**J.R.R.Tolkien;** ***Drużyna Pierścienia*** **J. Parandowski:** ***Przygody Odyseusza;*** fragmenty literatury faktu poświęcone podróżom; np.: Maciej Kuczyński:	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne (I.1.1) -rozumie czytane teksty faktograficzne, popularnonaukowe, informacyjne i publicystyczne; odczytuje je adekwatnie do celu i funkcji (SP I.1.1,4); (I.1.3, 4, 6); (I.2.1) -określa temat i główną myśl czytanego tekstu, odczytuje jego znaczenia dosłowne i przenośne, treści wyrażone	-analizuje i interpretuje powieść Tolkiena: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, streszcza akcję i wątki, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa rodzaj narracji, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, punkt kulminacyjny);, przypisuje do właściwego rodzaju literackiego, rozpoznaje jako powieść fantasy, przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania,	- redaguje charakterystykę postaci literackiej (wędrowca); fragment dziennika podróży, urozmaicone kompozycyjnie i stylistycznie opowiadanie - z wykorzystaniem bogatego słownictwa i frazeologii z kręgu tematycznego podróż; funkcjonalnie stosuje wyrazy bliskoznaczne, nacechowane stylistycznie, ekspresywne (SP III.1.5); (III.1.1,2); (II.2.3,4,11)

przestrzeni; motyw podróży w literaturze. **(20 godz.)**	*Pan końca świata*; **Ryszard Kapuściński: *Ziemia polska*** *(Nałęczów)*, fragm.; **Melchior Wańkowicz: *Ziele na kraterze*** (fragm.); przewodniki i poradniki turystyczne, opisy regionów i krain; motyw podróży w poezji, np.: Konstandinos Kawafis: *Itaka*; Krzysztof Kamil Baczyński: *Piosenka*	wprost i ukryte, porządkuje informacje (SP I.1.1,2,4,6,7,8); (I.1.2.3) -odróżnia informacje o faktach od opinii (I.1.5) -rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, ironię…) (I.1,7) -rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną: wskazuje tezę czytanego tekstu i przemawiające za nią argumenty (I.1.9) - uczestniczy w debacie: słucha wypowiedzi i śledzi argumenty (I.1.9) -rozróżnia zdania pojedyncze i złożone, rozwinięte i nierozwinięte, równoważniki zdań – rozumie ich funkcje w tekście (SP I.3.2)	odróżniając fikcję od rzeczywistości (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,5,6,7) ; (III.3.1) - przypisuje utwory do epiki lub liryki, rozpoznaje jako mit, powieść autobiograficzną, pamiętnik (SP II.2.11); (II.2.6.) -przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania poznawanych utworów; interpretuje je głosowo (czytając i recytując) (III.3.1,3) -wykorzystuje konteksty biograficzne do interpretacji czytanych utworów (III.3.2) -omawiając utwory, rozpoznaje obecność w nich wartości; poprawnie posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości i antywartości (patriotyzm – nacjonalizm, piękno - brzydota) (III.4.1) -na podstawie utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (tolerancja, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, samotność, przyjaźń, cierpienie, lęk, nadzieja) (III.4.2)	-stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rządu) (III.2.10) -opowiada mit o Odyseuszu, angażując słuchaczy, wprowadzając napięcie, interpretując sytuację bohatera; stosuje właściwe środki głosowe i stylistyczne, w tym wołacz i wykrzyknik (SP III.1.4); (III.1.1); (III.2.2,3,9) -formułuje pytania do tekstów, sporządza plany ramowe (SP III.1.3,7)
Łącznie 165 godz.				

Klasa II

1. Język i języki; problemy w porozumiewaniu się między ludźmi; różnorodność językowa świata; różne kultury i różne języki; języki stworzone przez człowieka i wymarłe. **20 godz.**	**A.Fredro: *Zemsta*;** **Molier: *Świętoszek*** (fragm.); spektakl teatralny; **Biblia – Stary Testament: fragmenty Księgi Rodzaju: Wieża Babel;** -fragmenty literatury faktu, wywiadów i tekstów informacyjnych poświęconych problematyce języków i odmienności kulturowych, np. **J. Krzysztoń: *Wielbłąd w stepie,*** (fragm.); **R.Kapuściński: *Podróże z***	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne, wyszukuje w nich potrzebne informacje, porządkuje je, cytuje fragmenty w swoich wypowiedziach; w tym - określa źródła nieporozumień i niebezpieczeństw związanych z posługiwaniem się różnymi kodami (I.1.1, 2, 3) -czyta w celach samokształceniowych, czerpie dodatkowe informacje z przypisu (I.1.10) - czyta teksty publicystyczne i popularnonaukowe dotyczące komunikacji i porozumiewania się; odróżnia informacje o faktach od opinii (SP I.1.1,4); (I.1.4) -rozpoznaje gatunki publicystyczne: wywiad, reportaż (I.1.10) -rozpoznaje wypowiedzi (także w dialogach bohaterów literackich) o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym, dostrzega w wypowiedziach	-analizuje i interpretuje utwory Moliera i Fredry: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, charakteryzuje i ocenia bohaterów, wskazuje funkcje środków stylistycznych, rozpoznaje jako komedie, przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania i uwzględnia w interpretacji kontekst historyczny; określa przesłanie dzieł (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,4,5,6,7) ; (III.3.1,2) -wskazuje elementy dramatu, takich jak akt, scena, tekst główny i poboczny, monolog, dialog – określa ich funkcje w utworze; wskazuje źródła komizmu (II.2.9) -wskazuje literackie sposobów budowania postaci dramatycznej (środki językowe i pozawerbalne) (II.2.2,4) -omawia spektakl teatralny i film z uwzględnieniem specyfiki ich tworzywa	-tworzy spójne wypowiedzi na tematy poruszane na lekcjach, uczestniczy w dyskusji, posługuje się stosownym językiem (właściwą odmiana polszczyzny) (SP III.1.1,2,8);(III.1.1); (III.2,3) -wypowiadając się, świadomie posługuje się różnymi formami językowymi oraz mimiką, artykulacją, mową ciała (SP III.1.4); (III.2.5) -redaguje charakterystykę postaci literackiej, rozprawkę (na podstawie własnego planu), opowiadanie z dialogiem; sprawozdanie ze spektaklu teatralnego, funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią dotyczącymi cech, postaw i wartości, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1, 2,3) (III.2.11) -omawiając obejrzany spektakl, posługiwanie się

	Herodotem (fragm.); A Kristof: *Analfabetka* (fragm.); ***Zemsta,*** **reż. A.Wajda**	przejawy agresji i manipulacji (I.1.6, 8) -korzysta ze słowników: języka polskiego, frazeologicznego, wyrazów obcych (w formie książkowej i elektronicznej) w celu zrozumienia przekazu (II.2.3) -rozpoznaje komunikaty przekazywane za pomocą tzw. mowy ciała (I.I.1) -odróżnia temat fleksyjny od końcówki (I.3.7)	(II.2.11) -wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny oraz elementy dzieła filmowego (scenariusz, reżyseria, gra aktorska, zdjęcia) (SP II.2.6, 7); -rozpoznaje przypowieść, określa jej cechy gatunkowe i uniwersalne przesłanie (II.2.7); (II.3.1); (II.4.1,2) -interpretując utwory, ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości i ponadczasowych postaw ludzkich (II.4.1,2)	właściwym słownictwem i terminologią związaną z teatrem (SP II.2.6); (III.2.11) - dostosowuje odmianę i styl języka do formy wypowiedzi; rozróżnia normę językową i użytkową – stosuje się do nich (III.2.1, 2) -posługuje się słownictwem i frazeologią z kręgu tematycznego komunikacji i rozmowy (III.2.11)
2. Drugi człowiek; spotkanie z drugim człowiekiem; powitanie i rozmowa; różne sposoby komunikowania się ludzi; dzielenie się problemami i	**S.Mrożek, *Nocny ekspres*;** **A. de Saint Exupéry, *Mały Książę*;** -fragmenty publicystyki, literatury faktu i tekstów informacyjnych poświęconych problematyce	- czyta utwory literackie, teksty publicystyczne i faktograficzne, blog internetowy; znajduje w nich informacje nt. komunikacji i porozumiewania się (I.1.1,2,3,4) -rozpoznaje wypowiedzi argumentacyjne (teza, argumenty, kontrargumenty, wnioski) (I.1.9) -rozpoznaje intencje wypowiedzi: aprobatę, dezaprobatę, ironię, negację, prowokację (I.1.7)	-analizuje i interpretuje *Małego Księcia*; dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, streszcza akcję i wątki, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa rodzaj narracji, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, punkt kulminacyjny);, przypisuje do właściwego rodzaju literackiego, rozpoznaje jako powieść i „przypowieść”; przedstawia i uzasadnia	- uczestniczy w dyskusji: prezentuje własne sądy i opinie; popiera tezy argumentami, polemizuje z innymi, posługuje się różnymi formami językowymi oraz mimiką, artykulacją, mową ciała (SP III.1.4); (III.1.5); (III.2.5) -redaguje charakterystykę postaci literackiej, rozprawkę (na podstawie własnego planu), stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu

zrozumienie drugiego człowieka; przyjaźń – jej wartość. **20 godz.**	komunikacji i kontaktów międzyludzkich, np. T.Hołówka: *Delicje ciotki Dee* (fragm.); M.Musierowicz: *Frywolitki*; DDP.blog - trzech dziewczyn chorych na białaczkę (fragm.); wybór sentencji i przysłów poświęconych przyjaźni.	-dostrzega specyfikę komunikatów przekazywanych za pomocą mediów elektronicznych (I.1.1) -rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych; wskazuje znaczenia niesione przez formanty (I.3.9) -korzysta ze szkolnego słownika terminów literackich (pojęcia: ironia, groteska, parabola - przypowieść) (I.2.3) -odróżnia temat fleksyjny od końcówki, a formant od podstawy słowotwórczej; wskazuje różne rodzaje formantów (I.3.7,9)	propozycję odczytania, rozróżniając poziom dosłowny i przenośny utworu; formułuje przesłania dzieła (SP II.1,2,9,10); (SP II.3.1); (II.1.1,2); (II.2.1,3,5,6,7) ; (III.3.1) -identyfikuje „złotą myśl", przysłowie (SP II.2.11) -przedstawia propozycję odczytania utworu Mrożka, dostrzegając jego wielowarstwowość i sensy ukryte (SP II.3.1); (II.3.1) -wskazuje w czytanych utworach przykłady mieszania gatunków (II.2.10) - omawia świat przedstawiony czytanego utworu i określa jego właściwości (dosłowność - paraboliczność) (SP II.3.1) -omawia na podstawie czytanych tekstów ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, przyjaźń, samotność, śmierć), posługując się ze zrozumieniem słownictwem nazywającym wartości (II.4.1,2)	zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1, 2,3) (III.2.11) - w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych stosuje bogate słownictwo i frazeologię wokół wartości i postaw: przyjaźń, miłość, odpowiedzialność (III.2.11) -wykorzystuje Internet do komunikowania się i wypowiadania swoich sądów; w komunikacji internetowej przestrzega zasad etyki mowy; zna konsekwencje stosowania form charakterystycznych dla Internetu (e-mail, czat, blog); dostrzega niebezpieczeństwa anonimowości w sieci (III.1.6,8)

3. Swoi i obcy; pojęcie wspólnoty; nieufność do „obcego"; stereotypy i uprzedzenia; imigranci we współczesnym świecie – a społeczeństwo obywatelskie; sytuacja osób niepełnosprawnych; ludzie otwarci i zamknięci; integracja; tolerancja jako wartość. **10 godz.**	**J.Swift: *Podróże Guliwera* (fragm.);** H.Lee: *Zabić drozda* (fragm.); M.Papuzińska: *Wszystko jest możliwe* (fragm.) -fragmenty publicystyki i literatury faktu (także audycji, reportaży filmowych, wywiadów) poświęconych problematyce poczucia obcości i swojskości; wspólnoty, sytuacji imigrantów,	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych (w związku z przedstawianiem się i mówieniem o sobie); rozróżnia informacje przekazywane werbalnie, oraz zawarte w dźwięku i obrazie; rozpoznaje intencje wypowiedzi (I.1.1,7) - znajduje w czytanych tekstach potrzebne informacje, porządkuje je w zależności od ich funkcji w przekazie, odróżnia informacje o faktach od opinii (I.1.2,3,4) -rozpoznaje gatunki publicystyczne (prasowe, telewizyjne): wywiad, reportaż (I.1.10) -samodzielnie dociera do źródeł informacji; skutecznie stosuje zasady korzystania z zasobów biblioteki szkolnej (II.2.1,2) -korzysta ze słowników: języka polskiego, wyrazów obcych (w formie książkowej i elektronicznej) (II.2.3) -rozpoznaje wyrazy podzielne i niepodzielne słowotwórczo, wyrazy złożone; określa funkcje	- opisuje odczucia, które budzą w nim czytane utwory, określa ich tematykę i problematykę (II.1.1,2) - streszcza (linearnie) czytane utwory (II.2.1) -rozróżnia rodzaj narracji i określa jego funkcję (II.2.3) - rozpoznaje w utworach cechy epiki i cechy gatunkowe (rodzaj powieści) (II.2.6,7) - określa uniwersalną wymowę czytanych utworów – dostrzega w nich ponadczasowe problemy i zagadnienia egzystencjalne (ścieranie się dobra i zła) oraz uczucia ludzkie (miłość, przyjaźń, odpowiedzialność, samotność, śmierć) (II.3.1); (II.4.1, 2)	-redaguje (na podstawie własnego planu) opowiadanie z opisem uczuć i przeżyć wewnętrznych oraz opowiadanie z punktu widzenia wybranego bohatera, ocenę postaci literackiej; funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią dotyczącymi cech, postaw i wartości, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1, 2,3) (III.2.11) -stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rządu) (III.2.10) - uczestniczy w dyskusji i debacie klasowej, uzasadnia własne zdanie, słucha poglądów innych i polemizuje z nimi (III.1.5) -tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się, świadomie dobierając słownictwo i konstrukcje składniowe (III.2.3,5) -przestrzega zasad etykiety języka (zasad zwracania się do

		formantów w tworzeniu znaczeń (I.3.9)		różnych osób w zależności od sytuacji i relacji z osobą, do której się mówi, stosuje właściwe formuły grzecznościowe (III.1.7)
4. Bliźni; kto jest bliźnim? pomoc drugiemu człowiekowi – wolontariat i organizacje humanitarne; poczucie solidarności z cierpiącym bliźnim. **15 godz.**	**Biblia – Nowy Testament: przypowieść o miłosiernym Samarytaninie;** Rembrandt: *Krajobraz z miłosiernym Samarytaninem*; **D.Terakowska: *Dobry adres to człowiek*** (fragm.); A. de Saint Exupéry, *Ziemia, planeta ludzi (fragm.);* -fragmenty publicystyki, literatury faktu i tekstów informacyjnych (w tym – z internetu) poświęconych	- odbiera komunikaty werbalne i niewerbalne, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych; - rozróżnia informacje przekazywane słowami oraz zawarte w dźwię-ku i obrazie (I.1.1) -czyta teksty informacyjne i publicystyczne dla zdobycia informacji oraz wyrobienia sobie opinii: wyszukuje je i porządkuje według określonego kryterium (I.1.1, 2,3) -odróżnia informacje o faktach od opinii (I.1.4) -odczytuje wypowiedzi argumentacyjne: wskazuje tezy, argumenty i wnioski (I.1.9) -samodzielne dociera do informacji (poszerzających tematykę czytanych utworów) – w książkach, prasie, mediach elektronicznych (I.2.1) -korzysta ze szkolnego słownika terminów literackich (np. Biblia i gatunki biblijne) (I.2.3)	- opisuje odczucia, które budzą w nim czytane utwory, określa ich tematykę i problematykę (II.1.1,2) - przedstawia najistotniejszych treści czytanych tekstów w takim porządku, w jakim tam występują (II.2.1) -rozpoznaje czytany utwór jako przypowieść (biblijną): wskazuje charakterystyczne cechy gatunkowe i tematy, odczytuje ich symbolikę i sensy uniwersalne (II.2.7); (II.3.1); (II.4.1,2) -określa funkcje użytych w utworach środków stylistycznych z zakresu słownictwa i składni (II.2.4) -dokonuje analizy i interpretacji wierszy, w tym – interpretacji głosowej (SP II.4,5); (SP III 9,10); (II.1.1,2); (II.2.2,4,6); (II.3.3) -interpretuje dzieła malarskie z uwzględnieniem specyfiki ich	-redaguje opis przeżyć wewnętrznych, kartkę z pamiętnika; funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią dotyczącymi uczuć, wrażeń, cech, postaw i wartości, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1, 2,3) (III.2.11) -tworzy plan twórczy własnej wypowiedzi (III.1.3) -dostosowuje odmianę i styl języka do formy wypowiedzi (III.2.1,2) -stosuje związki frazeologiczne (np. pochodzące z Biblii), rozumiejąc ich znaczenie (III.2.4) -uczestniczy w dyskusji; cytuje w argumentacji odpowiednich fragmenty tekstów ((III.1.5) -przestrzega zasad etykiety języka (zwracanie się do różnych osób w zależności od

	problematyce pomocy drugiemu (wolontariat, organizacje humanitarne) **M.Pawlikowska-Jasnorzewska,** E.Stachura: wybór wierszy	-dostrzega w tekstach neologizmy i określa ich funkcje (I.3.3) -rozpoznaje wyrazy podzielne i niepodzielne słowotwórczo, wyrazy złożone; określa funkcje formantów w tworzeniu znaczeń (I.3.9)	tworzywa (II.2.11) -omawiając utwory i dzieła malarskie, poprawnie posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości (prawda, dobro, humanitaryzm) i antywartości (tolerancja – nietolerancja, patriotyzm – nacjonalizm)(III.4.1) -na podstawie utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (samotność, cierpienie, lęk, nadzieja, solidarność, współczucie, miłosierdzie) (III.4.2)	sytuacji i relacji z osobą, do której się mówi, stosuje właściwe formuły grzecznościowe (III.1.7) -wykorzystuje Internet jako narzędzie komunikacji; przestrzega zasad etyki mowy; zna konsekwencje stosowania form charakterystycznych dla Internetu (e-mail, czat, blog); dostrzega niebezpieczeństwa anonimowości w sieci (III.1.6,8) -poprawnie odmienia skrótowce (SP III.2.3); (III 2.10)
5. Miłość – w rodzinie; znaczenie i autorytet rodziny; rodzina jako wspólnota; szczęście rodzinne; poczucie opuszczenia, tęsknota, cierpienie, samotność.	**J.Kochanowski: Tren V, VII, VIII;** **Homer: *Iliada*** (fragmenty); **Parandowski, *Mitologia*** (fragm..) **Biblia – Nowy Testament: przypowieść o synu marnotrawnym;** Rembrandt: *Powrót syna*	- czyta teksty dla różnych celów, ze świadomością ich charakteru i przeznaczenia (I.1.1, 2,3) -rozumie pojęcie stylu; odróżnia style (potoczny, naukowy, artystyczny) (I.3.1) -rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście (I.3.2) -rozpoznaje podstawowe części mowy i określa ich funkcje składniowe; rozpoznaje w tekście formy gramatyczne wyrazów odmiennych i określa,	-analizuje i interpretuje utwory Kochanowskiego: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, charakteryzuje postać mówiącą, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, apostrofa, puenta);, przypisuje do właściwego rodzaju literackiego, przedstawia i uzasadnia propozycję odczytania, dostrzegając złożoność utworu; formułuje przesłania dzieła (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,5,6,7) ;	-redaguje (na podstawie własnego planu) opowiadanie z opisem uczuć i przeżyć wewnętrznych oraz opowiadanie z dialogiem; charakterystykę postaci literackiej; funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią dotyczącymi cech, postaw i wartości, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1, 2,3) (III.2.11) -dokonuje starannej redakcji

20 godz.	*marnotrawnego*; B.Wróblewska, *Jabłko Apolejki* (fragm.); **W.Szymborska, J.Twardowski:** wybór wierszy; -fragmenty publicystyki i literatury faktu (także audycji i reportaży filmowych) poświęconych problematyce rodziny, potrzeby ciepła rodzinnego, pozycji matki i ojca, np. S.Vincenz, *Na wysokiej połoninie* (fragm.)	jak wpływają na funkcję w zdaniu (SP I.3.1,3,4) -rozróżnia rodzaje zdań złożonych (współrzędnie i podrzędnie); rozpoznaje rodzaje wypowiedzeń złożonych współrzędnie – rozumiejąc ich funkcje (III.3.6) - rozpoznaje wyrazy nacechowane ekspresywnie, archaizmy i neologizmy, synonimy i wyrazy bliskoznaczne - rozumie ich funkcję w tekście (1.3.3)	(III.3.1) -charakteryzuje i ocenia bohaterów Homera, określa rodzaj narracji i jej funkcje (SP II.3.1); (II.2.3) -interpretuje przypowieść (II.2.7); (II.3.1); (II.4.1,2) -rozpoznaje środki rytmizujące utwory poetyckie (SP II.2.2) -dokonuje analizy i interpretacji wierszy, w tym – interpretacji głosowej (SP II.4,5); (SP III 9,10); (II.1.1,2); (II.2.2,4,6); (II.3.3) -określa funkcje użytych w utworach środków stylistycznych z zakresu słownictwa, składni i fonetyki(II.2.4) -interpretuje dzieła malarskie z uwzględnieniem specyfiki ich tworzywa (II.2.11) -omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, potrzeba bliskości, samotność, śmierć), posługując się ze zrozumieniem słownictwem nazywającym wartości (II.4.1,2)	tekstu napisanego ręcznie i/lub na komputerze: formatuje tekst, stosuje akapity, odstępy, marginesy; poprawia błędy językowe, interpunkcyjne i ortograficzne (także wykorzystując w tym celu narzędzia internetowe) (III.3.4) -we własnych tekstach stosuje różne rodzaje zdań (pojedyncze, złożone współrzędnie i podrzędnie), dostosowując szyk wyrazów do zamierzonego przekazu; wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych, stosuje średnik (III.2.5,6,7) - w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych stosuje bogate słownictwo i frazeologię dotyczące relacji międzyludzkich, a także z kręgu tematycznego snu i śmierci (także w znaczeniach przenośnych) (III.2.11) -stosuje związki frazeologiczne (np. pochodzące z Biblii i mitologii), rozumiejąc ich znaczenie (III.2.4)
6. Słowa, które	**Jan Paweł II,**	- czyta teksty dla różnych	-analizuje i interpretuje	-redaguje rozprawkę,

tworzą i ranią; sprawcza moc słowa; odpowiedzialność za słowo; księga i książki; biblioteka; nowoczesna mediateka; czytelnictwo **25 godz.**	**fragmenty homilii;** **Biblia – Stary Testament: fragmenty Księgi Rodzaju:** stworzenie świata i człowieka; **D.Terakowska: *Poczwarka;*** -fragmenty tekstów informacyjnych (dane statystyczne), publicystycznych i literatury faktu poświęconych problematyce książki i czytelnictwa, np. W.Kopaliński: *Opowieści o rzeczach powszednich* M.Musierowicz: *Frywolitki* plan nowoczesnej mediateki;	celów, ze świadomością ich charakteru i przeznaczenia (literackie, beletrystyczne, informacyjne: naukowe, publicystyczne itp.) (I.1.1, 2,3) -czyta dla zdobycia informacji, porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie, czerpanie dodatkowe informacje z przypisu (I.1.2,3); (I.2.1) -rozpoznaje wypowiedzi argumentacyjne i perswazyjne (I.1.6,9) -stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych; wie, jak poruszać się w nowoczesnej mediatece; wyszukuje w bibliotece materiały źródłowe (I.2.2) -korzysta ze słowników (m.in. terminów literackich) (I.2.3) -rozpoznaje w wypowiedzeniach różne rodzaje podmiotów, orzeczeń, przydawek, dopełnień i okoliczników i rozumie ich funkcje (I.3.5) -rozróżnia rodzaje zdań złożonych (współrzędnie i podrzędnie); rozpoznaje rodzaje	powieść Terakowskiej: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, streszcza akcję i wątki, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa rodzaj narracji, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, punkt kulminacyjny); przypisuje do właściwego rodzaju literackiego, rozpoznaje jako powieść obyczajową, przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania, dostrzegając paraboliczność utworu (II.1.1,2); (SP II.1,2,9,10); (II.2.1,3,5,6,7) ; (III.3.1) -relacjonuje i interpretuje opowieść biblijną; określa jej problematykę, wskazuje charakterystyczne środki stylistyczne, przedstawia propozycję odczytania i uzasadnia ją, interpretuje głosowo (II.1.2); (II.2.1,4,7); (II.3.1,3) - ustosunkowuje się do czytanych utworów; określa ich problematykę i uniwersalną wymowę – dostrzega w nich	opowiadanie z różnymi formami narracji; stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1, 2,3) -tworzy plan twórczy własnej wypowiedzi (III.1.3) -we własnych tekstach stosuje różne rodzaje zdań (pojedyncze, złożone współrzędnie i podrzędnie), dostosowując szyk wyrazów do zamierzonego przekazu; przekształca części zdania pojedynczego na zdania podrzędne i odwrotnie, zamienia formy osobowe czasownika na imiesłowy i odwrotnie – adekwatnie do celu wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu interpunkcji (SP III 2.6); (III.2.5,6,7) -dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie i/lub na komputerze; poprawia błędy językowe, interpunkcyjne i ortograficzne (także z wykorzystaniem

	motyw książki i biblioteki w literaturze, np. U.Eco: *Imię róży* (fragm.); J.J.Millas: *Opowieść o miłości i mroku* (fragm.); W.Szymborska: wiersze	wypowiedzeń złożonych podrzędnie – rozumiejąc ich funkcje; analizuje wypowiedzenia podrzędne przydawkowe (I.3.6) -rozpoznaje imiesłowy – wyjaśnia ich funkcje w tekście (I.3.8)	ponadczasowe problemy i zagadnienia egzystencjalne (ścieranie się dobra i zła) oraz uczucia ludzkie (miłość, przyjaźń, odpowiedzialność, samotność, śmierć) (II.1.1.2); (II.3.1); (II.4.1,2)	narzędzi internetowych) (III.3.4) -funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią z kręgu książki, biblioteki i czytania (III.2.11) -uczestniczy w dyskusji nt. przyszłości książki; uzasadnia własne zdanie, słucha poglądów innych i polemizuje z nimi; przestrzega zasad etykiety języka (III.1.5, 7) -tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się, świadomie dobiera słownictwo i konstrukcje składniowe (III.2.3,5)
7. Miłość i zakochani różne oblicza miłości - różne spojrzenia na miłość w literaturze **15 godz.**	**Św. Paweł: *Hymn o miłości*;** **W Szekspir: *Romeo i Julia*;** wybór listów miłosnych (np. Mickiewicza); -fragmenty publicystyki i literatury faktu	- czyta teksty dla różnych celów, ze świadomością ich charakteru i przeznaczenia (literackie, beletrystyczne, informacyjne: naukowe, publicystyczne itp.) (I.1.1, 2,3) -wyszukuje w tekstach potrzebne cytaty, przytacza je (I.1.2) -rozpoznaje wypowiedzi o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym (I.1.6) -rozpoznaje w wypowiedzeniach różne rodzaje	-analizuje i interpretuje utwór Szekspira: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, rozpoznaje utwór jako tragedię, charakteryzuje i ocenia bohaterów, przedstawia i uzasadnia propozycję odczytania, określa przesłanie dzieła (SP II.1,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,5,6,7) ; (III.3.1) -przypisuje utwór do dramatu i wskazuje jego elementy, takie jak akt, scena, tekst główny i	-uczestniczy w rozmowie, zaprasza, przyjmuje zaproszenie lub grzecznie odmawia (SP III.1.8); (III.1.7) -redaguje fragment pamiętnika, urozmaicone stylistycznie i fabularnie opowiadanie, charakterystykę porównawczą; stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (SP III.1,5); (III.1.1, 2,3) -tworzy plan twórczy własnej

	poświęcone problematyce miłości i zakochania (w tym – nastolatków); **M.Pawlikowska-Jasnorzewska, J.Tuwim**, H.Poświatowska, **K.I.Gałczyński**: wybór wierszy	podmiotów, orzeczeń, przydawek, dopełnień i okoliczników i rozumie ich funkcje (III.3.5) -rozróżnia rodzaje zdań złożonych (współrzędnie i podrzędnie); rozpoznaje rodzaje wypowiedzeń złożonych podrzędnie – rozumiejąc ich funkcje; analizuje wypowiedzenia podrzędne dopełnieniowe (I.3.6) -odróżnia czasowniki dokonane i niedokonane, rozpoznaje tryby i strony (czynną i bierną) czasownika – wyjaśnia ich funkcje w tekście (I.3.8)	poboczny, monolog, dialog – określa ich funkcje w utworze; (II.2.6,9) -dokonuje analizy i interpretacji wierszy, w tym – interpretacji głosowej (SP II.4,5); (SP III 9,10); (II.1.1,2); (II.2.2,4,6); (II.3.3) -określa funkcje użytych w utworach środków stylistycznych; w tym środków rytmizujących (SP II.2.2); (II.2.4) -w czytanych utworach wskazuje cechy liryki (II.2.6) -rozpoznaje utwór św. Pawła jako hymn, wskazując cechy gatunkowe (II.2.7) -na podstawie czytanych utworów omawia zagadnienia egzystencjalne (miłość, samotność, śmierć, nadzieja, wiara religijna), posługując się ze zrozumieniem słownictwem nazywającym wartości; dostrzega zróżnicowanie dotyczących postaw społecznych, obyczajowych, religijnych, etycznych i kulturowych (II.4.1,2,3)	wypowiedzi (III.1.3) -we własnych tekstach stosuje różne rodzaje zdań (pojedyncze, złożone współrzędnie i podrzędnie), dostosowując szyk wyrazów do zamierzonego przekazu; przekształca konstrukcje strony czynnej w konstrukcje strony biernej i odwrotnie, zamienia formy osobowe czasownika na imiesłowy – adekwatnie do celu wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu interpunkcji (SP III 2.6); (III.2.5,6,7) -uczestniczy w dyskusji nt. miłości; cytuje w argumentacji odpowiednich fragmenty tekstów, przestrzega zasad etykiety języka (III.1.5, 7) -stosuje związki frazeologiczne (np. pochodzące z Biblii), rozumiejąc ich znaczenie (III.2.4)
8. Pieniądze i		-odbiera wypowiedzi mówione i	-analizuje i interpretuje utwór	- zwracając się do innych (w

bogactwo; rola pieniądza w społeczeństwie; wpływ pieniądza na człowieka (dążenie do posiadania); uzależnienie od pieniądza; bogacenie się i konsumpcja – a szczęście. **15 godz.**	**Molier: *Skąpiec*;** ***spektakl teatralny;*** -fragmenty publicystyki i literatury faktu poświęcone problematyce pieniądza, bogactwa, konsumpcji motyw pieniędzy i bogactwa w literaturze: **I.Krasicki: wybór bajek;** wybrana baśń; mit o królu Midasie; **A.Christie: *Szpilka***	pisane (także bohaterów dramatu – i wypowiadane na scenie); rozróżnia informacje przekazywane werbalnie oraz zawarte w dźwięku i obrazie, rozpoznaje emocjonalność i perswazyjność, określa intencje nadawcy, dostrzega agresję i manipulację) (I.1.1,6,7,8) -rozpoznaje fragmenty *Skąpca* jako wypowiedzi argumentacyjne; wskazuje tezy i argumenty - ocenia argumenty, jakich używają bohaterowie (I.1.9,8) -czyta teksty informacyjne i publicystyczne dla zdobycia informacji, wyrobienia sobie opinii, wzbogacenia argumentacji, itp.; odróżnia informacje o faktach od opinii, fikcję od kłamstwa (I.1.1,2.4.5) -stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych; wie, jak poruszać się w nowoczesnej mediatece; wyszukuje w bibliotece materiały źródłowe (I.2.2) -korzysta ze słowników (m.in. terminów literackich) (I.2.3) -rozróżnia rodzaje zdań	Moliera: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, charakteryzuje i ocenia bohaterów, wskazuje funkcje środków stylistycznych, rozpoznaje jako komedię (określa źródła komizmu), przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania, określa przesłanie dzieł (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,4,5,6,7) ; (III.3.1) -przypisuje utwór do dramatu i wskazuje jego elementy (akt, scena, tekst główny i poboczny, monolog, dialog) określa ich funkcje w utworze; wskazuje źródła komizmu (II.2.6,9) -wskazuje literackie sposobów budowania postaci dramatycznej (środki językowe i pozawerbalne) (II.2.2,4) -omawia spektakl teatralny z uwzględnieniem jego specyfiki; (SP II.2.6); (II.2.11) -rozpoznaje bajkę, mit, baśń; określa ich cechy gatunkowe i uniwersalne przesłanie;	rozmowie lub w piśmie) stosuje zasady etykiety językowej, w tym zwroty grzecznościowe stosowne do relacji z rozmówcą i sytuacji komunikacyjnej; zna i stosuje konwencje językowe zależne od środowiska (SP III.3.8); (III.1.7) -redaguje charakterystykę postaci literackiej, sprawozdanie ze spektaklu teatralnego, podanie, posługując się właściwą odmianą stylistyczna polszczyzny; funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią dotyczącymi cech, postaw i wartości, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1, 2,3) (III.2.11) -dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie i/lub na komputerze zgodnie z zasadami (wykorzystuje w tym celu narzędzia internetowe) (III.3.4) -uczestniczy w dyskusji nt. pieniądza i dóbr materialnych;

		złożonych (współrzędnie i podrzędnie); rozpoznaje rodzaje wypowiedzeń złożonych podrzędnie – rozumiejąc ich funkcje; analizuje wypowiedzenia podrzędne okolicznikowe (I.3.6) -rozpoznaje imiesłowy oraz imiesłowowe równoważniki zdań (a zwłaszcza imiesłowowy równoważnik zdania podrzędnego) – wyjaśnia ich funkcje w tekście (I.3.6,8)	objaśnia morał bajki i baśni; wskazuje podobieństwa i różnice między tymi gatunkami (SP II.2.11); (SP II.3.2); (II.3.1); (II.4.1,2) -rozpoznaje czytany utwór jako opowiadanie detektywistyczne, omawia akcję i funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, punkt kulminacyjny, puenta) (II.2.5,8) -interpretując utwory, ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości i ponadczasowych postaw ludzkich (II.4.1,2) -głosowo interpretuje czytane teksty (próba inscenizacji fragmentów dramatu) (II.3.3)	cytuje w argumentacji odpowiednich fragmenty tekstów, przestrzega zasad etykiety języka (III.1.5, 7) - w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych stosuje bogate słownictwo i frazeologię dotyczące bogactwa i pieniądza (także w znaczeniach przenośnych) (III.2.11)
9. Władza i rządzenie; władza jako misja; godność władcy; odpowiedzialność władzy. **15 godz.**	**J. Parandowski:** ***Mitologia*** (fragm.) powstanie świata, boscy władcy; postacie władców w literaturze, np.: **H.Sienkiewicz:** ***Quo vadis*** (fragm.); ***Pieśń o Rolandzie***	-rozumie czytane teksty literackie, popularnonaukowe i publicystyczne; wykorzystuje zawarte w nich informacje do własnych celów samokształceniowych (I.I.1,2) -odczytuje przekazy werbalne i niewerbalne (gest władzy, dominacji, postać w malarstwie) (I.1.1) -odróżnia fikcję literacką od faktografii, opinie od faktów,	-analizuje i interpretuje utwór Słowackiego: dokonuje wstępnego rozpoznania; przedstawia treści w porządku tekstu, rozpoznaje jako tragedię; charakteryzuje i ocenia bohaterów, wskazuje funkcje środków kompozycyjnych i stylistycznych, przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania, określa przesłanie	-redaguje charakterystykę postaci literackiej, charakterystykę porównawczą, opis uczuć i przeżyć wewnętrznych – na podstawie własnego planu twórczego, funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią dotyczącymi cech, postaw i wartości, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku,

	(fragm.); Gall Anonim: *Kronika* (fragm.); **R.Kapuściński: *Cesarz*** (fragm.); **J. Słowacki, *Balladyna*** (fragm.); spektakl teatralny; malarstwo przedstawiające portrety władców, np. J.i H. van Eyck, *Chrystus tronujący*; Ingres, *Napoleon I na tronie cesarskim*; H.Rigaud, *Portret Ludwika XIV;* publicystyka (prasowa, radiowa, telewizyjna) i teksty naukowe opisujące władców różnych czasów.	fikcję od kłamstwa (na podstawie utworów o tematyce historycznej) (I.1,4,5) -rozróżnia reportaż jako gatunek publicystyczny; rozróżnia reportaż prasowy, radiowy i telewizyjny (I.1.10) -rozróżnia rodzaje zdań złożonych (współrzędnie i podrzędnie); rozpoznaje rodzaje wypowiedzeń złożonych podrzędnie – rozumiejąc ich funkcje; analizuje wypowiedzenia podrzędne podmiotowe i orzecznikowe (I.3.6) -rozpoznaje w wypowiedzeniach różne rodzaje podmiotów, orzeczeń, przydawek, dopełnień i okoliczników i rozumie ich funkcje (III.3.5)	dzieła (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,4,5,6,7) ; (III.3.1) -przypisuje utwór do dramatu i wskazuje jego elementy, określa ich funkcje w utworze (II.2.6,9) -wskazuje literackie sposoby budowania postaci dramatycznej (środki językowe i pozawerbalne) (II.2.2,4) -omawia spektakl teatralny i dzieła malarskie, uwzględniając specyfikę ich tworzywa (SP II.2.6); (II.2.11) -rozpoznaje powieść historyczną, wskazując jej charakterystyczne cechy; (II.2.7) -uwzględnia konteksty historyczne w interpretacji czytanych utworów (II.3.1,2) -rozpoznaje cechy epiki, charakteryzuje je w czytanych utworach (narrator, akcja, wątki, punkt kulminacyjny) (II.2.6,3,5) - analizuje literackie/malarskie sposoby budowania opisu/portretu władcy i określa	dba o spójność wypowiedzi (III.1.1,2,3) (III.2.11) -we własnych tekstach stosuje różne rodzaje zdań (pojedyncze, złożone współrzędnie i podrzędnie), dostosowując szyk wyrazów do zamierzonego przekazu; przekształca części zdania pojedynczego na zdania podrzędne i odwrotnie – adekwatnie do celu wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu interpunkcji (SP III 2.6); (III.2.5,6,7) - wprowadza do wypowiedzi partykuły, rozumiejąc ich rolę w modyfikowaniu znaczenia składników wypowiedzi (III.2.8) -poprawnie stosuje pisownię wielką i małą literą ze względów emocjonalnych (i innych) (SP III.2.5 d) -opowiada mity greckie i inne historie literackie, angażując słuchaczy, wprowadzając napięcie, interpretując sytuację bohatera; stosuje właściwe środki głosowe i stylistyczne,

			jego funkcję w utworze literackim, określa funkcję środków artystycznych (II.2.4,5, 11) -omawia na podstawie czytanych utworów ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (władza jako namiętność, odpowiedzialność rządzących) (II.4.2)	w tym wołacz i wykrzyknik (SP 1.4); (III.1.1); (III.2.2,3,9) -stosuje związki frazeologiczne (np. pochodzące z mitologii), rozumiejąc ich znaczenie (III.2.4)
10. Społeczeństwo wobec władzy; sytuacja rządzonych; wolność i jej ograniczenia; różne formy władzy nad drugim człowiekiem; media jako „czwarta władza”. **10 godz.**	**W.Golding:** ***Władca much*** (fragmenty); **T.Mann, *Mario i czarodziej*;** -fragmenty tekstów informacyjnych, publicystyki i literatury faktu poświęcone problematyce różnych form podporządkowania człowieka władzy, np.: W.Pisarek, *Sztuka słuchania*	-krytycznie odbiera komunikaty, odczytuje treści wyrażone wprost i ukryte, rozpoznaje manipulację, rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; odczytuje znaczenia przekazane werbalnie oraz za pomocą dźwięku i obrazu; wyciąga wnioski wynikające z przesłanek (SP I.1.6,7,8,9); (I.1.1,3,4,8) -czyta dla celów samokształceniowych, znajduje w tekstach potrzebne informacje i cytaty (I.1.1,2); (I.2.1) -rozróżnia gatunki publicystyczne prasowe, radiowe, telewizyjne; wie, czym jest informacja prasowa: (I.1.10) - rozpoznaje wypowiedzenia wielokrotnie złożone; rozróżnia	-opisuje odczucia, jakie budzą w nim czytane utwory i określa ich tematykę (II.1.1,2) -przypisuje utwór do epiki, rozpoznaje jako powieść obyczajową (przygodową), opowiadanie obyczajowe (II.2.6.7,8) - określa rodzaj narracji i – jego funkcję w utworze (II.2.3) -charakteryzuje narratora (II.2.2) -charakteryzuje i ocenia bohaterów utworu (SP II.2.10) - analizuje literackie sposoby budowania opisu postaci i określa jego funkcję w utworze (II.2.5) -przedstawia propozycje odczytania poznanych utworów – uzasadnia je (II.3.1)	-redaguje charakterystykę porównawczą, przemówienie, notatkę informacyjną (prasową) o jakimś wydarzeniu, stosuje właściwe odmiany stylistyczne polszczyzny; stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1,2,3) (III.2.11) -dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie i/lub na komputerze zgodnie z zasadami gatunku wypowiedzi (III.3.4) -uczestniczy w dyskusji nt. władzy i społeczeństwa; cytuje w argumentacji odpowiednie fragmenty tekstów, przestrzega

		zdania składowe i określa ich wzajemne związki – rozumie ich funkcje; (I.3.6)		zasad etykiety języka (III.1.5, 7) - w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych stosuje bogate słownictwo i frazeologię dotyczące władzy, rządzenia, społeczeństwa) (III.2.11) -poprawnie odmienia rzeczowniki pochodzenia obcego, o nietypowej odmianie (np. *mass media*) (SP III.2.3)
Łącznie 165 godz.				

Klasa III

1. Ślady przeszłości; pamięć zbiorowa i jej znaczenie dla społeczności lokalnej oraz narodu; pomniki, fotografie; świadkowie przeszłości;	**A.Mickiewicz: *Dziady* część II;** **A.Kamiński: *Kamienie na szaniec*;** pomniki wydarzeń historycznych; pomniki i portrety bohaterów narodowych (np. ks.J.Poniatowski); fotografie	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane, werbalne i niewerbalne, z świadomością ich charakteru, funkcji, adresata i przeznaczenia; odczytuje znaczenia przekazane werbalnie oraz za pomocą dźwięku i obrazu; (SP I.1,2,3,4); (I.1.1) -rozpoznaje tekst literacki, informacyjny, użytkowy (np. poradnik, instrukcję), reklamowy – stosuje właściwe strategie czytelnicze (SP I.1.4);	-analizuje i interpretuje utwór Mickiewicza: rozpoznaje go jako dramat (rodzaj literacki); omawia akcję i wydarzenia, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, motto, apostrofa, punkt kulminacyjny, puenta); przedstawia i ocenia bohaterów; wskazuje funkcje środków stylistycznych (w tym – rytmizujących tekst), przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania, określa przesłanie dzieł (SP II.1,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,4,5,6,7,9) ;	-redaguje dedykację, podanie, opis pomnika, opowiadanie z opisem uczuć i przeżyć wewnętrznych; stosuje właściwe odmiany stylistyczne polszczyzny; poprawną kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (SP III. (III.1.1,2,3) (III.2.11) -dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie i/lub na komputerze zgodnie z zasadami gatunku wypowiedzi

ćwiczenia pamięci. **25 godz.**	(pokazujące przeszłość osobistą i narodową); nagrobki na cmentarzach; wybór publicystyki i literatury faktu, w tym reportaż radiowy, np. M.Skawińska: *Odwiedziny*; **Cz. Miłosz, Z.Herbert** i inni poeci**: wybór wierszy;** teksty informacyjne i poradniki, jak ćwiczyć pamięć	(I.1.1,3,4) -rozpoznaje wypowiedzi o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym (I.1.6) -rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną: wskazuje tezę czytanego tekstu i przemawiające za nią argumenty (I.1.9) - uczestniczy w debacie: słucha wypowiedzi i śledzi argumenty (I.1.9) -rozpoznaje teksty o charakterze faktograficznym; odróżnia informacje o faktach od opinii (I.1.4) -rozróżnia gatunki publicystyczne prasowe, radiowe i telewizyjne; przedstawia cechy i funkcje reportażu radiowego (I.1.10) -w tekstach informacyjnych znajduje potrzebne informacje, wykorzystuje je w celach samokształceniowych (np. mnemotechniki, ćwiczenia pamięci), cytuje potrzebne fragmenty; czerpie dodatkowe informacje z przypisu (I.1.2,11); (I.2.1) -korzysta z właściwych	(III.3.1) -wskazuje literackie sposoby budowania nastroju (określa funkcje środków stylistycznych, językowych i pozawerbalnych) (II.2.2,4) -interpretuje utwór głosowo (inscenizacja klasowa) (II.3.3) -analizuje i interpretuje powieść Kamińskiego, dostrzegając jej faktograficzny charakter: dokonuje wstępnego rozpoznania; streszcza akcję i wątki, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa rodzaj narracji, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, podtytuł, motto, apostrofa, punkt kulminacyjny, puenta); przypisuje do właściwego rodzaju literackiego, rozpoznaje jako powieść historyczną (dokument literacki) przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania (SP II.2.2); (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,5,6,7) ; (III.3.1) -interpretując teksty kultury inne niż literatura (obraz, fotografia, pomnik, nagrobek,	(III.3.4) -w swoich tekstach stosuje świadomie i celowo różne rodzaje zdań i różne konstrukcje składniowe (SP III 1.6); (SP III.2.1,2); (SP III.2.3); (III.2.5) -dąży do poprawności zapisu i interpunkcji (SP III.2.5,6); (III.2.6) -celowo wprowadza do swoich wypowiedzi wykrzyknik, partykułę, wołacz – dla efektów retorycznych (II.2.8,9) -stosuje poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników, przymiotników, liczebników i zaimków (III.2.10) -stosuje słownictwo i związki frazeologiczne z kręgów tematycznych: pamięć, przeszłość, walka, heroizm, ojczyzna (III.2.11)

		słowników (I.2.3) -rozpoznaje cechy kultury i języka swojego regionu (I.3.4) -rozróżnia rodzaje zdań złożonych (współrzędnie i podrzędnie); imiesłowowe równoważniki zdań, zdania bezpodmiotowe – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (powtórzenie) (I.3.6)	audycja radiowa), uwzględnia ich specyfikę (II.2.11) -wykorzystuje kontekst historyczny i biograficzny do interpretacji utworów (II.3.2) -dokonuje analizy i interpretacji wierszy, w tym – interpretacji głosowej; wskazuje w nich cechy liryki; charakteryzuje postać mówiącą, określa funkcje użytych w utworach środków stylistycznych; (SP II.4,5); (SP III 9,10); (II.1.1,2); (II.2.2,4,6); (II.3.3) -na podstawie czytanych utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, potrzeba bliskości, samotność, śmierć, nadzieja, wiara religijna), posługując się ze zrozumieniem słownictwem nazywającym wartości i ich przeciwieństwa; dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, narodowych, religijnych, etycznych i kulturowych (II.4.1,2,3)	
2. Legenda a prawda historyczna;	***Pieśń o Rolandzie*** (fragm.);	-rozumie czytane teksty literackie, popularnonaukowe i publicystyczne; czyta je dla	-opisuje odczucia, jakie budzą w nim poznawane utwory, obrazy, film; określa ich	-uczestniczy w dyskusji na temat relacji między prawdą historyczną a legendą

legendy i podania własnego regionu; postacie i wydarzenia historyczne, które stały się legendą; społeczna potrzeba legendy i mitu. **25 godz.**	**H.Sienkiewicz, *Potop*** (fragment – obrona Jasnej Góry); **A.Mickiewicz: *Reduta Ordona;*** W.Kossak, J.Styka, *Panorama racławicka*; wybrana, mniej znana legenda polska, legenda z własnego regionu; K.Pruszyński: *Trębacz z Samarkandy*; *Czarny czwartek. Janek Wiśniewski padł*, reż. A.Krauze; K.Dowgiałło, *Ballada o Janku Wiśniewskim*;	różnych celów, w tym – samokształceniowych; wykorzystuje zawarte w nich informacje do własnych celów samokształceniowych (I.I.1,2) -odczytuje przekazy werbalne i niewerbalne; odczytuje znaczenia zawarte w dźwięku i obrazie (w malarstwie, filmie) (I.1.1) -rozpoznaje faktograficzny charakter tekstów (literatury i filmu); odróżnia fikcję literacką od faktografii, opinie od faktów, fikcję od kłamstwa (na podstawie utworów o tematyce historycznej) (I.1,4,5) -rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście (np. *legenda*) (I.3.2) -rozpoznaje części mowy, poprawnie je odmienia; odróżnia temat fleksyjny od końcówki; rozpoznaje (w tekście) formy przypadków, czasów, liczb, rodzajów itp. wyrazów odmiennych (SP I.3.3,4); (I.3.7)	tematykę i problematykę (II.1.1,2) -dokonuje analizy i interpretacji czytanych utworów: zalicza do epiki, rozpoznaje cechy gatunkowe, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych, omawia sytuacje i wydarzenia, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa narrację i narratora, przedstawia i uzasadnia propozycję odczytania - odnosi do sfery wartości (SP II.2.9,10); (II.1,1,2); (II.2.1,2,3,4,5,6,7); (II.4.1,2) -omawia artystyczną organizację tekstu - wskazuje funkcje użytych środków stylistycznych: (SP II.2.4); (II.2.4) -dostrzega literackie sposoby (w tym środki stylistyczne i językowe) uwznioślającego przedstawiania postaci i określa jego funkcję w utworze literackim (II.2.4); (II.4,5) -wykorzystuje do interpretacji kontekst historyczny i/lub biograficzny (II.3.2) -głośno, wyraziście czyta	(wydarzeń i postaci); uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi; wykorzystuje zdobyte informacje (III.1.5) -formułuje pytania do tekstów, sporządza plany ramowe (SP III.1.3,7) -redaguje charakterystykę postaci literackiej, rozprawkę, CV, życiorys – na podstawie własnego planu twórczego, funkcjonalnie posługuje się słownictwem i frazeologią dotyczącymi cech, postaw i wartości, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1,2,3) (III.2.11) -pisząc CV i życiorys dokonuje starannej redakcji tekstu na komputerze zgodnie z zasadami tych form (III.3.4) -stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rządu) (III.2.10) -we własnych tekstach stosuje różne rodzaje zdań,

	wybór tekstów informacyjnych, np. A.W.Labuda, *Śmierć rycerza*;		utwory, wybrane recytuje z pamięci, interpretując je głosowo (II.2.3) -we współczesnych tekstach kultury popularnej (piosenka) wskazuje nawiązania do tradycyjnych wątków literackich (II.2.10) -interpretując teksty kultury, ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości i ponadczasowych postaw ludzkich; dostrzega zróżnicowanie postaw etycznych, religijnych, kulturowych (II.4.1,2,3) -wyodrębnia elementy dzieła filmowego (scenariusz, reżyseria, gra aktorska, zdjęcia) (SP II.2.6,7);	dostosowuje szyk wyrazów do celu wypowiedzi; przekształca części zdania pojedynczego na zdania podrzędne i odwrotnie – adekwatnie do celu wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu interpunkcji (SP III 2.6); (III.2.5,6,7) - wprowadza do wypowiedzi partykuły, rozumiejąc ich rolę w modyfikowaniu znaczenia składników wypowiedzi (III.2.8) -stosuje poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników, przymiotników, liczebników i zaimków (III.2.10)
3. Pamięć o ofiarach zbrodni i ludobójstwa; przeżycia ludności cywilnej podczas okupacji, powstania, w konfliktach zbrojnych;	**Ida Fink: *Zabawa w klucz; Ślad*;** *Dziennik Anny Frank* (fragm.); **M.Białoszewski: *Pamiętnik z powstania warszawskiego*** (fragm.);	-czyta ze zrozumieniem teksty różnego rodzaju (literackie, popularnonaukowe i publicystyczne), dostosowując strategię czytelniczą do charakteru tekstu; czyta je dla różnych celów, (I.I.1,2) -odczytuje przekazy werbalne i niewerbalne; odczytuje znaczenia zawarte w dźwięku i obrazie (w malarstwie, filmie)	-analizuje i interpretuje czytane utwory i poznawane teksty kultury; opisuje odczucia, jakie w nim budzą, określa ich tematykę i problematykę; streszcza akcję i wątki, charakteryzuje i ocenia bohaterów, określa rodzaj narracji, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, punkt kulminacyjny,	-rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową; stosuje się do nich (III.2.1) -sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; zna granice stosowania stylu potocznego (III.2.2) -redaguje rozprawkę, pracę w dowolnej formie przedstawiającą własne

Holocaust; ofiary terroru, nienawiści prześladowań. **30 godz.**	wybór prozy wspomnieniowej, np. J.Olczak-Ronikier, *W ogrodzie pamięci* (fragm.); J.Krzysztoń *Wielbłąd na stepie* (fragm.); Fragmenty Współczesnej prozy reportażowej ukazującej dramat ludobójstwa, np. W.Tochman, *Jakbyś kamień jadła*; J.Hatzfeld, *Strategia antylop*; komiks o powstaniu warszawkim: R.Szłapa, K.Konwerski, *Sierpniowa Niobe*; A.Wróblewski, *Rozstrzelanie V*;	(I.1.1) -rozpoznaje faktograficzny charakter tekstów literackich; rozpoznaje w tekście elementy fikcyjne od faktograficznych, opinie od faktów, fikcję od kłamstwa (na podstawie utworów o tematyce historycznej) (I.1,4,5) -rozróżnia gatunki publicystyczne prasowe, radiowe i telewizyjne; przedstawia cechy i funkcje reportażu literackiego oraz współczesnych reportażystów (I.1.10) -rozpoznaje w tekście słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (wyrazy gwarowe, terminy naukowe, archaizmy i neologizmy, wulgaryzmy i eufemizmy) – rozumie ich funkcje w tekście (w tym – funkcję artystyczną) (I.3.3) -rozumie pojęcie stylu – rozpoznaje styl potoczny zastosowany w utworze literackim; określa jego funkcję (I.3.1)	puenta); przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania, dostrzegając paraboliczność utworu (II.1.1,2); (SP II.1,2,9,10); (II.2.1,3,5,6,7) ; (III.3.1) -w czytanym utworze wskazuje funkcje użytych środków stylistycznych z zakresu słownictwa, składni i fonetyki (II.2.4) -rozpoznaje czytany utwór jako pamiętnik, dziennik; wskazuje różnicę między tymi gatunkami (II.2.7) -omawiając teksty kultury inne niż literatura, uwzględnia specyfikę ich tworzywa artystycznego (obraz, komiks) (II.2.11) -we współczesnych tekstach kultury popularnej (komiks) wskazuje nawiązania do tradycyjnych wątków literackich (SP II.2.11); (II.2.10) -na podstawie czytanych utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, potrzeba bliskości, samotność, śmierć, nadzieja, wiara	odczucia, przeżycia wewnętrzne i refleksje – w związku z lekturą – na podstawie własnego planu twórczego, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1,2,3) -we własnych tekstach stosuje różne rodzaje zdań (pojedyncze, złożone współrzędnie i podrzędnie), dostosowując szyk wyrazów do zamierzonego przekazu; przekształca części zdania pojedynczego na zdania podrzędne i odwrotnie – adekwatnie do celu wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu interpunkcji (SP III 2.6); (III.2.5,6,7) -stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rządu) (III.2.10) -poprawnie odmienia wyrazy obcego pochodzenia, o nietypowej odmianie (np. getto) (III.2.10)

	Wybór wierszy, np.: **Cz. Miłosz, W.Szymborska,** A.Zagajewski, film, np. *Lista Schindlera*,reż. S.Spielberg		religijna), posługując się ze zrozumieniem słownictwem nazywającym wartości i ich przeciwieństwa; dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, narodowych, religijnych, etycznych i kulturowych (II.4.1,2,3)	-stosuje poprawną pisownię nazw wydarzeń historycznych (SP III.2.5) -funkcjonalnie stosuje bogate słownictwo z kręgów tematycznych związanych z okupacją, zagładą, ocaleniem, nazwami wartości
4. Powrót do natury; tęsknota za utraconym rajem; człowiek wobec natury. **30 godz.**	**J. Parandowski:** ***Mitologia*** (fragm.) cztery wieki ludzkości; **Biblia – Stary Testament: fragmenty Księgi Rodzaju:** raj; **J.Kochanowski:** ***Na lipę*** **i inne fraszki;** sztuka ogrodów (wybór fotografii lub strony internetowe); malarstwo przedstawiające ogrody, np.: J.Mehoffer, *Dziwny ogród*;	-odbiera wypowiedzi mówione i pisane; przekazywane werbalnie oraz zawarte w dźwięku i obrazie (obraz, fotografia, ogród, przekaz na stronie internetowej), rozpoznaje charakter wypowiedzi i jej funkcję, nadawcę i adresata określa intencje nadawcy (SP I.3,4); (I.1.1,6,7,8) -czyta teksty literackie, użytkowe (np., poradniki, prospekty, przewodniki), informacyjne, dla różnych celów; w tym – dla zdobycia wiedzy (SP I.3,4); (I.1.1,2.4.5) -samodzielnie dociera do informacji w książkach, prasie, mediach elektronicznych; stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych; wyszukuje w bibliotece materiały źródłowe (I.2.2)	-analizuje i interpretuje czytane utwory i poznawane teksty kultury; opisuje odczucia, jakie w nim budzą, określa ich tematykę i problematykę; streszcza w porządku linearnym, omawia wydarzenia, charakteryzuje postać mówiącą, przedstawia i ocenia bohaterów, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych (tytuł, podtytuł, motto, apostrofa, puenta, punkt kulminacyjny); przedstawia i uzasadnia propozycje odczytania, odbierając utwory na poziomie dosłownym i przenośnym (SP II.3.1); (SP II.1,2,9,10); (II.1.1,2); (II.2.1,3,5,6,7); (III.3.1) -analizuje literackie i artystyczne sposoby budowania opisu natury (wskazuje funkcje użytych środków	-redaguje notatkę, list motywacyjny, opis dzieła sztuki – na podstawie własnego planu twórczego, stosuje kompozycję i zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, dba o spójność wypowiedzi (III.1.1,2,3) -pisząc list motywacyjny dokonuje starannej redakcji tekstu na komputerze zgodnie z zasadami tej formy (III.3.4) -sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny (III.2.2) -we własnych tekstach stosuje różne rodzaje wypowiedzeń (pojedyncze, złożone współrzędnie i podrzędnie, równoważniki zdania), dostosowując szyk wyrazów do zamierzonego przekazu;

	S.Lem: ***Jak ocalał świat*** (fragm.); **Y.Martel:** ***Życie Pi***; natura i ogród w poezji, np.: **W.Szymborska, Cz.Miłosz**, L.Staff.	-korzysta z różnych (właściwych) słowników (I.2.3) -rozumie pojęcie stylu; rozróżnia styl potoczny, urzędowy, artystyczny i naukowy (I.3.1) -rozpoznaje w tekście słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (terminy naukowe, archaizmy i neologizmy) – rozumie ich funkcje w tekście (w tym – funkcję artystyczną) (I.3.3) -rozróżnia rodzaje zdań złożonych (współrzędnie i podrzędnie); rozpoznaje rodzaje wypowiedzeń złożonych podrzędnie – rozumiejąc ich funkcje (I.3.6) -odróżnia czasowniki dokonane i niedokonane, rozpoznaje tryby i strony (czynną i bierną) czasownika oraz imiesłowy – rozumie ich funkcję w tekście (I.3.8)	stylistycznych), dostrzegając ich rolę w czytanym utworze (II.2.4,5) -rozpoznaje czytany utwór jako fraszkę, powieść przygodową (obyczajową); opowiadanie fantastycznonaukowe (SP II.2.11) (II.2.7) -omawiając teksty kultury inne niż literatura, uwzględnia specyfikę ich tworzywa artystycznego (obraz, fotografia, ogród) (II.2.11) -na podstawie czytanych utworów omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, samotność, śmierć, nadzieja, wiara religijna), posługując się ze zrozumieniem słownictwem nazywającym wartości i ich przeciwieństwa; dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, narodowych, religijnych, etycznych i kulturowych (II.4.1,2,3)	przekształca części zdania pojedynczego na zdania podrzędne i odwrotnie – adekwatnie do celu wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu interpunkcji (SP III 2.6); (III.2.5,6,7) -dba o poprawność językową i ortograficzną tekstu, poprawia ewentualne błędy (SP III 2.3,4,5); (III.2.10) -funkcjonalnie stosuje bogate słownictwo z kręgów tematycznych związanych z naturą, przyrodą, środowiskiem (III.2.11) -stosuje związki frazeologiczne (np. pochodzące z Biblii i mitologii), rozumiejąc ich znaczenie (III.2.4) -wygłasza dłuższą wypowiedź ustną, dbając o komunikatywność i sugestywność przekazu, właściwy styl, zróżnicowane środki językowe i stylistyczne, mimikę i gestykulację (SP.III.1,2,4,); (III.1.1,6,7)
Powtarzanie i synteza materiału 10 godz.				

Łącznie 120 godz.				
Łącznie 450 godzin w klasie I, II i III				

5. Coś do poczytania… Prezentacja tematyki i problematyki literatury polecanej gimnazjalistom (na przykładzie fragmentów) Różne tematy, różne gatunki, różne style, różne sposoby pokazywania świata. **Godziny pozostałe do dyspozycji nauczyciela** **(po zrealizowaniu minimalnego wymiaru 450 godzin)**	Wybór utworów zaproponowany przez nauczycieli i uczniów, np.: E.Nowak, *Niewzruszenie;* Z.Domolewski, *Zosia pleciona;* B.Wróblewska, *Jabłko Apolejki;* G.Whelan, *Bezdomny ptak;* K.Hosseini, *Chłopiec z latawcem;* J.Grzegorczyk, *Niebo dla akrobaty;* J.Rudniańska, *Kotka Brygidy;* Ewa Nowacka, *Małgosia contra Małgosia;* K.Siesicka, *Powiem Julce;*A.Huxley, *Nowy wspaniały świat;* J.Gaarder, *Świat Zofii; Dziewczyna z pomarańczami;* *B.Prus, Faraon*	Utrwalanie wiedzy i umiejętności z zakresu odbioru wypowiedzi i wykorzystywania zawartych w nich informacji. Ewentualne poszerzanie materiału: poznawanie dodatkowych tekstów, doskonalenie umiejętności w zakresie odbioru wypowiedzi i rozwijanie kompetencji samokształceniowych.	Utrwalanie wiedzy i umiejętności z zakresu analizy i interpretacji tekstów literackich. Ewentualne poszerzanie materiału – poznawanie dodatkowych utworów.	Utrwalanie wiedzy i umiejętności z zakresu tworzenia tekstów własnych. Ewentualne poszerzanie materiału i doskonalenie umiejętności: pisanie prac własnych w formach wskazanych w podstawie programowe; przygotowywanie prezentacji i referatów, wygłaszanie wypowiedzi ustnych, przeprowadzanie dyskusji i debat itp.

4. Procedury osiągania celów kształcenia i wychowania

4.1. Świat tematów

Lekcje języka polskiego powinny ukierunkować ciekawość poznawczą ucznia na świat kultury, której ma być aktywnym i twórczym odbiorcą, wprowadzić go w przestrzeń tradycji oraz otworzyć na system uniwersalnych wartości. Mają ukazać mu świat, w którym – zgodnie z tytułem programu – każdy człowiek ma wiele do powiedzenia – i przekonać go o tym, że warto o wszystkim mówić.

Odbywać się to powinno poprzez stwarzanie sytuacji obligujących ucznia do stałego uczestnictwa w procesach komunikacyjnych – wpisanych w poznawane teksty, utwory literackie i inne teksty kultury, a także przez nie inspirowanych. Do opisania świata, mówienia o problemach, postawach i wyborach, potrzebne jest sprawne posługiwanie się językiem, umożliwiające formułowanie myśli, ubieranie ich w słowa, by przekazywać innym, a zarazem odbierać to, co inni przekazują. Warunkiem skuteczności wszelkich ku temu zmierzających działań jest zaangażowanie samego ucznia. Doskonalenie języka, podobnie jak odbiór dzieł literackich i innych tekstów kultury, musi odbywać się poprzez ciągłą aktywność osoby uczącej się, być procesem konstruktywnym, gdyż sukces odbioru tekstu zależy od tego, co wniesie do niego czytelnik-odbiorca.

4.2. Proces poznawania tekstów

Praca nad każdym z proponowanych przez program obszernych działów tematycznych (dziesięciu w każdej klasie) przebiega w trzech fazach.

(1) Punktem wyjścia procesu dydaktycznego powinno być **zaangażowanie ucznia, zainteresowanie go tematem**, „wciągnięcie do rozmowy" o zagadnieniu koncentrującym wokół siebie tematykę i problematykę każdego z 10 działów przewidzianych na rok nauki. Zainicjowaniem każdego z proponowanych przez program obszernych działów jest wprowadzenie atrakcyjne dla młodego człowieka, bliskie jego doświadczeniu. Może to być tekst kultury fotografia, scenka dramowa, wydarzenie artystyczne, przedstawienie sytuacji z życia etc. – implikujące bliski dzieciom problem i stymulujące do dyskusji, spontanicznej wymiany poglądów bądź innego aktywnego działania.

(2) Następnie poprzez cykl lekcji odwołujących się do tekstów publicystycznych i informacyjnych uczeń poznaje **kulturowe aspekty omawianego zagadnienia**, wchodzi w tradycję, pogłębia wiedzę na ten temat, oswaja związaną z nim terminologię i poznaje właściwe struktury języka.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

(3) Dopiero teraz **przychodzi czas na zagadnienia literackie i estetyczne; czytanie lektur i poznawanie innych dzieł, np. malarstwa, filmu, teatru**. Czytanie tekstów literackich, o trudnej organizacji artystycznej, ma miejsce po omówieniu zagadnień zawartych w dwu poprzednich częściach rozdziału. Jest to etap, w którym uczeń dysponuje już pewną ilością informacji i własnych refleksji dotyczących tematu. Sposób omawiania tekstów kultury powinien stopniowo przekonywać ucznia o swoistej i niepowtarzalnej wartości doświadczania rzeczywistości za pośrednictwem literatury i sztuki. Uczeń zarazem będzie się mógł przekonać, że literatura mówi o sprawach bliskich człowiekowi.

Nie należy żałować czasu na pierwsze dwie fazy, mające uczynić ucznia czytelnikiem „konstruktywnym" i zbudować kontekst, w którym czytanie i odbiór tekstów kultury stanie się procesem twórczym.

Liczba godzin (jednostek lekcyjnych) przeznaczonych w obrębie działu na każdą fazę zależy od nauczyciela, ale, oczywiście, najobszerniejszą część pracy stanowi analiza i interpretacja utworów literackich.

*

Planując pracę z utworem literackim bądź innym tekstem kultury, nauczyciel powinien uwzględnić zróżnicowane strategie i procedury (tak, aby uczeń uniknął wrażenia monotonii i schematyzmu), jednak zawsze punktem wyjścia należy uczynić (zgodnie z Ingardenowskim schematem) **przeżycie** dzieła. Kontakt z dziełem literackim, malarskim, filmowym bądź innym tekstem kultury ma wywołać **przeżycie estetyczne i sprowokować spontaniczną refleksję ucznia**, który zaproponuje własną koncepcję odczytania tegoż dzieła.

Następny etap to obserwacja artystycznej organizacji tekstu, dokonywanie **analizy**, która doprowadzić ma do scalenia wniosków i zbudowania **interpretacji**, aby ostatecznie odnieść je do sfery **wartości**.

*

Kształcenie językowe jest integralną częścią powyższego procesu, bowiem zarówno mówienie o świecie, jak i odbiór tekstów kultury i wyrażanie refleksji własnych odbywa się dzięki kompetencjom językowym. Zagadnienia językowe (elementy wiedzy językoznawczej, bogacenie słownictwa, kwestie poprawnościowe czy doskonalenie umiejętności wypowiadania się w różnych formach) pojawiają się w różnych momentach – zawsze funkcjonalnie do potrzeb sytuacji komunikacyjnej, w której stawiany jest uczeń. Zarazem język służy pogłębionemu odczytywaniu dzieła. Powiązanie ról odbiorcy i twórcy kultury jest jedną z najczęściej powtarzających się **strategii dydaktycznych pracy z tekstem**.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

W procesie dydaktycznym umiejętności odbioru i przekazu są ściśle ze sobą związane i nakładają się na siebie, ponieważ komunikacja zawsze ma charakter zwrotny. Umiejętność tworzenia wypowiedzi wypływa z umiejętności odbioru, a tworzenie tekstów własnych odbywa się na podbudowie odbioru i rozumienia tekstów cudzych oraz obserwacji zastosowanych w nich środków językowych, kompozycyjnych, stylistycznych itp. Ponieważ umiejętność tworzenia wypowiedzi – komunikatywnych, skutecznych, stosownych, poprawnych itp. – jest jednym z najważniejszych celów przedmiotowych języka polskiego, uczeń powinien mieć możność częstego wypowiadania się na lekcji oraz redagowania licznych prac pisemnych – oraz uzyskiwania informacji zwrotnych na ich temat.

4.3. Strategie, metody, techniki

Stosowane w procesie dydaktycznym strategie, metody i techniki pracy powinny być zróżnicowane i uwzględniać różne uzdolnienia i potrzeby uczniów, ich różne style uczenia się, a także różne dominujące sposoby zmysłowego postrzegania świata. Planowanie metod i strategii nauczania zawsze winno rozpoczynać się od uświadomienia sobie celów, jakie dzięki nim mają zostać osiągnięte, i rozpoznania materiału nauczania.

Należy położyć nacisk na te metody i strategie, które ze swej istoty służą rozwijaniu umiejętności złożonych, rozwiązywaniu problemów i myśleniu twórczemu; sprzyjają doskonaleniu szeroko rozumianych kompetencji komunikacyjnych, a także rozwijają umiejętności samokształceniowe. Celom tym służą przede wszystkim tzw. **metody aktywizujące ucznia**, zaliczane często do **metod problemowych**. Do szczególnie korespondujących z celami języka polskiego zaliczymy:

- różne rodzaje **debaty i dyskusji dydaktycznej**, w tym: debatę „ za i przeciw”, dyskusję frontalną, panelową i okrągłego stołu, a także dyskusję powiązaną z mini wykładem; elementy dyskusji zawierają także takie techniki, jak metaplan, drzewko decyzyjne czy kapelusze myślowe Edwarda de Bono;

-wykonywanie **map mentalnych** (wg Tony’ego Buzana), zwanych także mapami skojarzeń lub mapami pamięci, będących także alternatywną formą prowadzenia notatek;

-wszelkie inne sposoby wizualizacji treści nauczania, jak grafy, asocjogramy, „słoneczka”, „gwiazdy opowiadań” itp.’;

- metody zespołowego rozwiązywania problemów, jak **metaplan** czy **burza mózgów**,

- techniki „decyzyjne” (np. **drzewko decyzyjne** La Rausa i Remy’ego),

- **analizę przypadku**,

- **happeningi, ćwiczenia dramowe, inscenizacje, odgrywanie ról,**

- **gry dydaktyczne** itp.

- metody związane z gromadzeniem i weryfikacją pomysłów.

Specyfika umiejętności, jakie uczeń nabywa na lekcji polskiego, sprawia, że najwartościowsze są te metody, które zbliżają się do **modelu konstruktywistycznego**, w myśl którego uczeń ma być aktywny w procesie nabywania kompetencji poznawczych i podejmować różne działania służące budowaniu własnej wiedzy i rozumienia świata, brać odpowiedzialność za własne uczenie się. Taką rolę wyznaczają uczniowi m.in. **metoda projektów edukacyjnych** i **ocenianie kształtujące**.

Godne polecenia jest projektowanie lekcji zgodne z konstruktywistycznym modelem – i postulowane przez nowoczesną dydaktykę[2], które proces uczenia się postuluje ujmować w fazach:

- **zaangażowanie** – stworzenie sytuacji dydaktycznej zachęcającej uczniów do pracy;
- **poszukiwanie** – indywidualne lub zespołowe czynności uczniów o charakterze badawczym (KREATOR tę fazę określa także jako **badanie**) podejmowane w związku z sytuacją zadaniową; konieczne są: jasna instrukcja (karta pracy) i dostęp do odpowiednich źródeł informacji;
- **transformacja** (**przekształcanie**) – przetwarzanie informacji, wykorzystywanie ich, dołączanie do wiedzy już posiadanej oraz tworzenie nowych wytworów, zgodnych z instrukcją;
- **prezentacja** – faza, w której nastąpi prezentacja efektów pracy zgodnie z zasadami określonymi przez instrukcję; powinna uaktywnić wszystkich członków zespołu, którzy wówczas w pełni poczują się ich twórcami i właścicielami;
- **refleksja** – bardzo ważny moment, w którym buduje się metawiedzę; refleksja obejmuje nie tylko sam wytwór i aspekty merytoryczne, ale także sposób organizacji pracy, trudności napotkane przez uczniów, doświadczenia; faza istotna dla doskonalenia umiejętności uczenia się i poddawania autoocenie wszelkich działań.

*

Nie należy jednak rezygnować z „tradycyjnych" metod, jak krótki **wykład**, zwłaszcza powiązany z prezentowaniem materiałów ilustracyjnych czy **pogadanka heurystyczna**. Uczniowie powinni słuchać przekazu nauczyciela, pracować w ukierunkowany sposób z podręcznikiem, sporządzać notatki, przygotowywać dłuższe i krótsze formy wypowiedzi,

[2] Np. program KREATOR; W pracy zbiorowej *Uczenie metodą projektów* pod redakcją Bogusławy Doroty Gołębniak tak opisane zostały fazy metody projektu; *Uczenie metodą projektów*, pod red. B. D. Gołębniak, op. cit., s. 62–63.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

wygłaszać referaty, odpowiadać na postawione pytania, streszczać i recenzować poznawane utwory, dokonywać analiz i interpretacji.

Obudowa metodyczna podręczników z serii *Jest tyle do powiedzenia* kładzie nacisk właśnie na wykorzystanie metod aktywizujących ucznia i pokazuje szereg przykładów efektywnego ich stosowania w związku z treściami języka polskiego (zarówno literacko-kulturowymi, jak i językowymi).

4.4. Projekty edukacyjne

Ważne miejsce w procesie nauczania języka polskiego powinna zająć **metoda projektów edukacyjnych**, realizowanych indywidualnie i zespołowo. Metoda ta, szczególnie dedykowana jest gimnazjum, o czym świadczy m.in. Rozporządzenie MEN z 20 sierpnia 2010 r., w myśl którego każdy uczeń gimnazjum powinien uczestniczyć przynajmniej w jednym projekcie edukacyjnym.

Projekt edukacyjny jako metoda nauczania ma już bogatą literaturę[3], a płynące z niej korzyści są trudne do przecenienia. Nie tylko posiada ona walor holistycznego ujmowania wiedzy, jaką uczniowie zyskują na różnych przedmiotach szkolnych i z różnych źródeł, ale też uczy samodzielności, działania w sposób planowy i konsekwentny, wyrabia nawyki samokształceniowe.

Istota metody projektów polega na tym, że **uczniowie samodzielnie realizują dłuższe zadanie w wyznaczonym czasie**, korzystając z konsultacji nauczycieli, ale sami decydując o takich elementach projektu, jak planowanie i organizacja, wybór pomysłu, poszukiwanie materiałów, gromadzenie ich, selekcja i hierarchizacja, sposób wykonania i prezentacja. Na ocenę wpływa nie tylko gotowy „produkt" – (końcowy) efekt, ale także sama realizacja i obserwowany przez nauczyciela rozwój umiejętności kluczowych. O walorach metody stanowi to, że uczniowie doskonalą wszystkie umiejętności kluczowe, o których mówi podstawa programowa:

– planowanie, organizowanie i ocenianie własnej nauki;

– przyjmowanie odpowiedzialności za własne działania;

[3] Można więcej informacji znaleźć m.in. w takich publikacjach, jak:
A. Brejnak *Metoda projektów w kształceniu zawodowym*, Warszawa 1999, E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000, S. Głowacki *Metoda projektów jako narzędzie integracji*, WOM Kielce, 1999, T. W. Nowacki *O metodzie projektów*, Warszawa 1999, G. Uhman, *Metoda projektów w średniej szkole zawodowej*, Warszawa 1999, *Uczenie metodą projektów*, pod red. B. D. Gołębniak, Warszawa 2002.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

– skuteczne porozumiewanie się w zespole, prezentowanie własnego punktu widzenia – także poprzez publiczne wystąpienia;
– efektywne współdziałanie w zespole i podejmowanie grupowych decyzji;
– rozwiązywanie problemów w twórczy sposób;
– poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł;
– tworzenie potrzebnych doświadczeń i nawyków; odnoszenie zdobytej wiedzy do praktyki;
– rozwijanie sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań;
– posługiwanie się komputerami i metodami informatycznymi.

Są to – podkreślmy – umiejętności ogólne, wskazane w podstawie programowej.

Tematy projektów edukacyjnych związanych z treściami języka polskiego – stanowią zawsze otwartą listę możliwości; mogą dotyczyć literatury, języka, zagadnień społecznych i kulturowych, filmu, dziedzictwa kulturowego w regionie, dziennikarstwa, przedsięwzięć teatralnych, np.:

- *Badanie różnych odmian języka: gwary uczniowskiej, odmian środowiskowych, języka internautów…*
- *Języki świata – istniejące, wymarłe, sztuczne;*
- *Kto mówi po klingońsku, czyli języki stworzone przez pisarzy;*
- *Sonda na temat czytelnictwa – kto czyta? co? e-book czy książkę tradycyjną?*
- *Prowadzenie własnego bloga – w określonym kręgu tematycznym;*
-*Założenie wirtualnego muzeum Literackich Przedmiotów Nieistniejących;*
-*Internetowa wycieczka śladami (Odyseusza, bohaterów Sienkiewiczowskich, postaci Tolkiena…);*
-*Antologia wierszy o… z ilustracjami lub słynnych sentencji na temat…*
- *Spotkanie bohaterów literackich – na balu, debacie, uroczystym obiedzie;*
-*Sfilmowanie lokalnej legendy na podstawie samodzielnie napisanego scenariusza;*
-*Album lokalnych zabytków z komentarzami i wyimkami dzieł literackich;*
-*Pokaz mody różnych epok – prezentowane przez postacie powieści historycznych;*
- *Inscenizacja wybranego lub (stworzonego) spektaklu teatralnego.*

Dodajmy, że walor „polonistyczny" mają także takie projekty, które odwołując się do treści innych przedmiotów (np. historii, biologii czy chemii) wymagają „uruchomienia" umiejętności rozwijanych na lekcjach polskiego: pisania tekstów, znajomości sposobów przekazywania komunikatów, wygłaszania przemówień – czyli wszystkie działania, w efekcie których powstaną publikacje, dzienniki, filmy, strony internetowe czy – po prostu dobrze napisane sprawozdania.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wpisana w program *Tak wiele mamy do powiedzenia* **edukacja medialna** sugeruje aktywne uczestniczenie gimnazjalisty w tych formach komunikacji i działaniach, które uważane są za typowe dla **warsztatu dziennikarskiego: przeprowadzanie wywiadów, sondaże, ankiety, pisanie artykułów i reportaży, redagowanie gazetki, przygotowanie fotoreportażu**. Tego typu aktywności są często wykorzystywane w projektach edukacyjnych i dobrze korespondują z różnymi ich tematami. Uczniowie w roli dziennikarzy mogą badać życie miasta, strukturę zakupów, formy spędzania czasu wolnego – ale także dociekać historii, odkrywać przeszłość, przedstawiać wybitne sylwetki (nie tylko pisarzy).

4.5. Samokształcenie

Podstawa programowa języka polskiego kładzie nacisk na te kompetencje ucznia, które bezpośrednio wiążą się z jego funkcjonowanie w rzeczywistości zaawansowanych technik przekazywania informacji i świecie mediów. Praca z komputerem, korzystanie z programów, takich jak np. edytory tekstów to już nie tylko „uatrakcyjniający" element lekcji, ale droga do zdobycia umiejętności, bez których trudno wyobrazić sobie funkcjonowanie we współczesnym społeczeństwie. Dlatego uczeń obligowany jest do starannego redagowania tekstów pisanych nie tylko ręcznie, ale także na komputerze i wykorzystywania umiejętności pracy z komputerem: przygotowywania prezentacji, przeszukiwania zasobów internetowych, korzystania z zasobów biblioteki (szkolnego centrum multimedialnego).

Tym samym nabywa i rozwija umiejętności samokształceniowe: wyszukiwania informacji, krytycznego podejścia do nich, umiejętności ich selekcjonowania.

Gimnazjum jest etapem, w którym uczeń doskonali umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dlatego dedykowane mu **zadania powinny być konstruowane tak, aby był on obligowany do wyszukiwania, gromadzenia i przetwarzania wiadomości**. Znajduje je w książkach, prasie, Internecie i innych elektronicznych środkach przekazu. Pierwszym miejscem, w którym się to odbywa, jest szkolna biblioteka, dlatego konieczna jest stała współpraca nauczyciela polonisty z nauczycielem bibliotekarzem: przy przygotowywaniu samodzielnych prezentacji, przygotowywaniu projektów edukacyjnych, poszukiwaniach materiałów na wskazany temat.

4.6. Multimedia, Internet i jego zasoby

Wykorzystywanie na lekcji polskiego komputera, tablicy interaktywnej, odtwarzacza DVD i korzystanie z zasobów internetowych jest dziś standardem – a w przypadku języka

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

polskiego niezbędnym sposobem realizacji materiału. Treści kształcenia zakładają sprawne posługiwanie się edytorami tekstu czy umiejętne wykorzystywanie komunikatorów internetowych. Trudno też wyobrazić sobie np. przygotowanie prezentacji na temat mitologii greckiej czy realizację projektu edukacyjnego „Śladami Odyseusza" bez korzystania ze stron internetowych, muzeów wirtualnych, map itp.

Każdy z działów tematycznych programu ma bogate przełożenie w wartościowych zasobach stron internetowych, które nauczyciel wskaże uczniom. Kwestia wykorzystania w dydaktyce zasobów internetowych ma już dziś bogatą literaturę. W tym miejscu można jedynie zasygnalizować rodzaje stron i portali, do których należy sięgać, realizując program *Tak wiele mamy do powiedzenia*. Są to:

- strony tematyczne będące źródłami informacji, poświęcone epokom (Staropolska on-line), pisarzom (Juliana Tuwima, Czesława Miłosza), tematom (różnorodne strony „tolkienowskie" i poświęcone literaturze *fantasy*, strona Beaty Pawlikowskiej;
- biblioteki internetowe, jak np. Biblioteka Literatury Polskiej, będąca wiarygodnym źródłem tekstów klasyki polskiej;
- różnego rodzaju internetowe słowniki, encyklopedie, kompendia poprawnościowe (np. strona Rady Języka Polskiego; Poradnia językowa na stronach PWN); na szczególną uwagę zasługuje tu Wikipedia, będąca wartościowym, ale specyficznym źródłem informacji, choćby ze względu na subiektywną hierarchizację wagi opisywanych artykułów;
- strony internetowe muzeów świata (także polskich), umożliwiające wirtualne zwiedzanie zasobów, przybliżanie i obracanie obiektów, podążanie korytarzami, obserwację detali (taką możliwość dają np. strony Muzeów Watykańskich czy Luwru, ale także Zamku Królewskiego czy Wilanowa); przy wykorzystaniu tablicy interaktywnej stwarzają szansę na efektowną „podróż w czasie i przestrzeni", wizualizację omawianych dzieł i oswajanie najsłynniejszych zabytków kultury;
- strony zawierające rożnego rodzaju narzędzia do tworzenia tekstów (np. CV. Drzewo genealogiczne, albumy);
- strony różnych instytucji i wydawnictw bezpośrednio zorientowanych na szkołę, edukację, naukę, takie jak strony Centrum Edukacji Obywatelskiej będące dla polonisty kopalnią pomysłów na projekt edukacyjny, program (Literacki Atlas Polski, Filmoteka Szkolna. Akcja! Ślady przeszłości itp.) – czy wiedzy o nowoczesnych metodach nauczania (projekt edukacyjny, ocenianie kształtujące itp.).
- portale społecznościowe, fora dyskusyjne, komunikatory, blogi tematyczne…

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Nie sposób tu ani wymienić wszystkich sposobów korzystania z zasobów internetowych, ani też sklasyfikować kategorii przydatnych stron internetowych, portali, vortali, rodzajów wyszukiwarek itp. – ich wyszukiwanie pozostaje w gestii nauczyciela. Trzeba jednak podkreślić, że właśnie na lekcjach polskiego uczeń powinien nauczyć się:

- jak nie zatonąć w internetowym morzu informacji (które jest kopalnią wiedzy i możliwości, ale także wielkim śmietniskiem);
- jak czytać hipertekst, którego specyfika jest inna niż tekstu linearnego i wymaga odrębnych kompetencji;
- jak zgodnie z prawem i bezpiecznie korzystać z zasobów internetowych;
- jak unikać niebezpieczeństw i pokus anonimowości w Internecie – czyli być kulturalnym i odpowiedzialnym jego użytkownikiem;
- jak tworzyć wartościowe strony internetowe (sic!), bo przecież tworzenie stron nie jest tylko technologią, ale funkcją logicznego myślenia, porządkowania świata i wyrażania siebie.

4.7. Portal Scholaris

Szczególne możliwości stwarza prowadzony przez Ośrodek Rozwoju Edukacji portal wiedzy dla nauczycieli **Scholaris** (www.scholaris.pl). Zawiera on bogate zasoby scenariuszy, tekstów, interaktywnych ćwiczeń, prezentacji, filmów, plansz, ekranów itp. do wykorzystania przez nauczyciela na lekcjach czy też przy ich projektowaniu (są tu także artykuły metodyczne i inne źródła wiedzy przydatne nauczycielom). W zasobach Scholarisa znajdują się animacje, slajdy, symulacje, gry dydaktyczne, testy źródłowe – każdy może zostać odtworzony np. na tablicy interaktywnej.

Jakkolwiek język polski jest przedmiotem stosunkowo słabo – na tle innych – reprezentowanym w Scholarsie, to i tak, przy zapytaniu o polonistyczne zasoby adresowane do gimnazjum wyszukiwarka podaje prawie 2750 propozycji, a samych scenariuszy lekcji – proponuje ponad 400. Trzeba też mieć na uwadze, że sukcesywnie, cały czas ten zbiór się zwiększa.

Materiały, np. scenariusze lekcji mają różną wartość. Nauczyciel, chcąc je włączyć do realizacji programu, musi sam zadecydować, które będą mu przydatne – jako gotowe pomysły na całe lekcje bądź jako źródło ciekawych elementów: ćwiczeń interaktywnych, nagrań czy ekranów, które włączy do swojego planu metodycznego. Trzeba też podkreślić, że różne

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

obszary tematyczne czy zakresy treści języka polskiego są tu – jak na razie – bardzo nierówno reprezentowane (zdecydowaną popularnością cieszą się mity greckie i Biblia, zwłaszcza motywy genezyjskie, a także pewne treści z kształcenia językowego – być może dlatego, że łatwiej je zobrazować w postaci tabeli czy grafów.

Oto kilka (tylko przykładowych) propozycji włączenia zasobów Scholarisa do lekcji związanych z działami tematycznymi programu *Tak wiele mamy do powiedzenia* – pokazują one zarazem, że ten sam zasób może być wykorzystany przy różnych tematach:

Tematyka i problematyka lekcji	**Niektóre teksty kultury**	**Zasoby portalu Scholaris**	
		Scenariusze lekcji	**Inne (ćwiczenia interaktywne, plansze, ekrany, filmy)**
1. Nastolatek wśród rówieśników; - jednostka a grupa; -potrzeba przynależności i presja grupy; -postawy konformistyczne i nonkonformistyczne.	- W. Golding: *Władca much;* -wypowiedzi nastolatków na forach internetowych	1.**Co się dzieje z ludźmi na bezludnej wyspie? W.Golding, zabicie „zwierza**”. (analiza i interpretacja fragmentów, określanie funkcji narracji, określanie, co się dzieje z grupą na bezludnej wyspie)	
4. Zwierzęta i ich rola w życiu człowieka; idea ogrodów zoologicznych; zwierzęta we współczesnej kulturze masowej; zwierzęta mitologiczne i fantastyczne; herosi walczący z potworami w mitologii greckiej.	J. Parandowski: *Mitologia* (fragm.) I.Krasicki: wybór bajek;	1.**Alegoria w literaturze i malarstwie** (m.in. analiza bajek Krasickiego)	1. **Alegorie zwierzęce w literaturze** (pokaz slajdów) 2.**Mitologia w języku – frazeologia, postacie, symbole** (lekcja interaktywna z prezentacjami)
5. Przedmioty i wzbudzane przez nie emocje; -stosunek do dóbr	E. Orzeszkowa: *Śmierć domu*; J. Tuwim: *Kwiaty polskie* (fragm.);	1. **Casting, czyli jak zinterpretować Katarzyne Kozyrę** (przedmiot – jako dzieło sztuki,	

materialnych w społeczeństwie konsumpcyjnym; -cywilizacja śmieci; -przedmiot jako dzieło sztuki, eksponat – idea muzeum; -historia zapisana w przedmiotach;	W. Szymborska, Z. Herbert, M.Białoszewski: wybór wierszy -happening z wykorzystaniem przedmiotów; -fragmenty publicystyki poświęcone problematyce konsumpcji, gromadzenia rzeczy, śmietnisk itp. -fragmenty tekstów informacyjnych poświęconych problematyce muzeów i eksponatów muzealnych	przedmiot muzealny; jedna z lekcji dot. sztuki współczesnej na podst. Filmów edukacyjnych zrealizowanych w Zachęcie NGS); 2. **Magia kina. K.I.Gałczyński *Małe kina*** (ponieważ scenariusz pokazuje, jak w poezji można odnajdywać zapis uczuć w stosunku do miejsc i ludzi; uczucia – kluczem do poszukiwania środków wyrazu w utworze) 3.**Być czy mieć?** (co oburza – a co niepokoi we współczesnym świecie; na podst. tekstu Przeżyj to sam zespołu „Lombard”)	
8. Pamięć rodu i historia; -przeszłość osobista i historyczna; -potrzeba zakorzenienia -programy komputerowe do tworzenia drzewa genealogicznego; […]	H. Sienkiewicz: *Krzyżacy*; -programy komputerowe i strony internetowe poświęcone genealogii	**1. Bitwa pod Grunwaldem według Długosza, Sienkiewicza i Matejki** (zestawienie różnych tekstów kultury, kontekst historyczny) 2. **Bitwa pod Grunwaldem tematem literatury, malarstwa i filmu** (analiza fragmentów dzieł różnych sztuk)	1. **Drzewo genealogiczne bogów greckich** (ekran interaktywny)
9. Mała ojczyzna i region: historia, tradycje miejscowe, język, mieszkańcy miejscowe tradycje; -„małe ojczyzny” słynnych twórców, np.: Mickiewicza, Chopina, Chełmońskiego.	A. Mickiewicz: *Świteź*; […]	**1. Cechy ballady na podstawie utworu *Świtezianka* Adama Mickiewicza** (czytanie, analiza i interpretacji)	

10. Podróż i podróżowanie; -różne rodzaje podróży; -różne cele podróżowania; -słynni podróżnicy mityczni i historyczni; - podróż w czasie i przestrzeni; -motyw podróży w literaturze.	J.R.R.Tolkien; *Drużyna Pierścienia;* J. Parandowski: *Przygody Odyseusza*;	1. **Dokąd zmierzasz człowieku? Homo viator – człowiek w drodze – motyw wędrowny w literaturze** (ukazanie motywu człowieka wędrowca, określanie, czego ludzie szukają w drodze swego życia…)	1. **Koń trojański i przygody Odyseusza** (ekran prezentujący fragmenty mitu oraz wyjaśniający frazeologizmy) **2. Homer i jego dzieła** (interaktywne ekrany prezentujące Homera, jego dzieła oraz cechy eposów, toposy i symbole wywodzące się z dzieł Homera)

Klasa II

1. Język i języki; -problemy w porozumiewaniu się między ludźmi; -różnorodność językowa świata; -różne kultury i różne języki;	A.Fredro: *Zemsta*; Molier: *Świętoszek* (fragm.); spektakl teatralny; Biblia – Stary Testament: fragmenty Księgi Rodzaju: Wieża Babel; *Zemsta*, reż. A.Wajda	1. **Budowa utworu dramatycznego: A.Fredro, *Zemsta*** (budowa utworu dramatycznego); 2. **Zamek w zamku – czym jest homonim** (zróżnicowanie słownictwa, wyrazy o szczególnych znaczeniach); 3. **Biblia i antyk źródłami związków frazeologicznych** 4. **Cięcie – ujęcie, czyli montaż filmowy jako metoda twórcza** (specyfika tworzywa filmu)	1.**Biblia w języku** (ekran i ćwiczenia interaktywne)
2. Drugi człowiek; -spotkanie z drugim człowiekiem; -powitanie i rozmowa; -różne sposoby komunikowania się ludzi; -dzielenie się problemami	A. de Saint Exupéry, *Mały Książę*; DDP.blog - trzech	1. ***Mały Książę*, czyli między baśnią i powiastką filozoficzną** (przynależność rodzajowa i gatunkowa utworu);	

i zrozumienie drugiego człowieka; -przyjaźń – jej wartość.	dziewczyn chorych na białaczkę (fragm.);	2. ***Mały Książę*** – **opowieść o księciu, który szukał przyjaciela** (charakterystyka bohaterów, nauka Lisa o przyjaźni); 3. **Po co róża w *Małym Księciu?* – znaczenie ukryte w symbolu** (o znaczeniach dosłownych i przenośnych utworu) 4. ***Poznaje się tylko to, co się oswoi*** – **przyjaźń i miłość na podstawie *Małego Księcia*** (przesłanie powieści, wartości, uniwersalne postawy ludzkie) **5. Baśń o księciu, który odnalazł studnię** (streszczanie, akcja i fabuła, plan odtwórczy, motyw dzieci i dorosłych)	
6. Słowa, które tworzą i ranią; -sprawcza moc słowa; -odpowiedzialność za słowo; -księga i książki; […]	Jan Paweł II, fragmenty homilii; Biblia – Stary Testament: fragmenty Księgi Rodzaju: stworzenie świata i człowieka; D.Terakowska: *Poczwarka;*		Ekrany interaktywne i lekcje: **1.Adam i Ewa – dwa opisy stworzenia** **2. Grzech pierwszych rodziców** **3.Biblijne stworzenie świata i człowieka** **4.Poemat o stworzeniu świata**
8. Pieniądze i bogactwo; -rola pieniądza w społeczeństwie;	Molier: *Skąpiec*; *spektakl teatralny;*	1.**Być czy mieć?** (co oburza – a co	

-wpływ pieniądza na człowieka (dążenie do posiadania); -uzależnienie od pieniądza; -bogacenie się i konsumpcja – a szczęście.	-motyw pieniędzy i bogactwa w literaturze: -I.Krasicki: wybór bajek;	niepokoi we współczesnym świecie; na podst. tekstu *Przeżyj to sam* zespołu „Lombard”)	
9. Władza i rządzenie; -władza jako misja; -godność władcy; -odpowiedzialność władzy.	J. Parandowski: *Mitologia* (fragm.) powstanie świata, boscy władcy; J. Słowacki, *Balladyna* (fragm.); spektakl teatralny;	1. ***Balladyna* Juliusza Słowackiego jako przykład dramatu scenicznego** (struktura dramatu; podstawowe cechy rodzaju i cechy gatunkowe – a także dzieło sceniczne)	1. **Drzewo genealogiczne bogów greckich** (ekran interaktywny) **2.Mitologia w języku – frazeologia, postacie, symbole (**lekcja interaktywna z prezentacjami)

Klasa III

1. Ślady przeszłości; -pamięć zbiorowa i jej znaczenie dla społeczności lokalnej oraz narodu; -pomniki, nagrobki, fotografie; -świadkowie przeszłości;	A.Mickiewicz: *Dziady* część II; A.Kamiński: *Kamienie na szaniec*;	1. **Bo w życiu należy kochać, współczuć i cierpieć…**(omawianie II cz. *Dziadów*; specyfika dramatu, obraz ludu, postawy moralne) 2. **Co nas łączy – charakterystyka głównych bohaterów *Kamieni na szaniec*** (analiza fragmentów, charakterystyka postaci) 3. Cykl lekcji Muzeum Powstania Warszawskiego zawierających bogate materiały źródłowe, fotografie, biografie, filmy, noty informacyjne, np.: **-Bohaterowie Powstania – charakterystyka**	

		postaw powstańczych… **-My, Polacy, mamy opinię romantyków** (z wykorzystaniem nagrań zespołu Lao Che)	
2. Legenda a prawda historyczna; -legendy i podania własnego regionu; -postacie i wydarzenia historyczne, które stały się legendą;	*Pieśń o Rolandzie* (fragm.);	**1.Co się zdarzyło w wąwozie Roncevaux? Poznajemy losy bohaterskiego rycerza Rolanda** (losy i charakterystyka Rolanda)	
3. Pamięć o ofiarach zbrodni i ludobójstwa; -przeżycia ludności cywilnej podczas okupacji, powstania, w konfliktach zbrojnych; -Holocaust; -ofiary terroru, nienawiści prześladowań.	M.Białoszewski: *Pamiętnik z powstania warszawskiego* (fragm.); komiks o powstaniu warszawkim: R.Szłapa, K.Konwerski, *Sierpniowa Niobe*;	1.**My, Polacy, mamy opinię romantyków** (lekcja o powstaniu warszawski z wykorzystaniem nagrań zespołu Lao Che)	
4. Powrót do natury; -tęsknota za utraconym rajem; -człowiek wobec natury.	J. Parandowski: *Mitologia* (fragm.) cztery wieki ludzkości; Biblia – Stary Testament: fragmenty Księgi Rodzaju: raj; J.Kochanowski: *Na lipę* i inne fraszki;	**1.Co to jest fraszka?** (własne skojarzenia z nazwą fraszki, wieloznaczność słowa; fraszki innych poetów)	**1.Arkadia – idealna kraina** (animacja) **2.Mitologia w języku – frazeologia, postacie, symbole (**lekcja interaktywna z prezentacjami) **3. Jan Kochanowski** (pokaz slajdów prezentujących sylwetkę poety)

W portalu można znaleźć sporo zasobów poświęconych zagadnieniom językowym, np.:

- Błędy składniowe – ćwiczenia redakcyjne
- „Słowoowocowe" hybrydy, „przypozłocone" neologizmy
- Co wiemy o zapożyczeniach?
- Budowa zdania
- Cechy dobrego stylu
- Cechy stylu naukowego

formom wypowiedzi, np.:

- Co to jest opis? Omówienie pojęcia i ćwiczenia praktyczne
- Curriculum vitae, które kiedyś napiszę
- Ćwiczymy użytkowe formy wypowiedzi
- Charakterystyka postaci
- Charakterystyka porównawcza

czy też rodzajom i gatunkom literackim.

Te materiały (lekcje bądź ich elementy) mogą być wykorzystywane w wielu różnych momentach, gdyż umiejętności z zakresu kształcenia językowego, zagadnienia poprawnościowe czy kompetencje w zakresie pisania są w programie wprowadzane wielokrotnie.

*

Korzystanie z portalu Scholaris to nie tylko korzystanie z gotowych zasobów. Jedną z funkcjonalności portalu jest łatwe w obsłudze, przyjazne narzędzie do tworzenia lekcji, z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych, m.in. tablicy interaktywnej. Nauczyciel ma możliwość edycji treści edukacyjnych i projektowania każdego ekranu do swojej e-lekcji. Wykorzystać do tego może teksty, zdjęcia, filmy itd. Jest to funkcjonalność szczególnie przydatna w kontekście wyposażenia szkół w tablice interaktywne, projektory multimedialne i inne nowoczesne środki dydaktyczne, z których polonista może i powinien korzystać. Najlepiej, aby sam potrafił zbudować ćwiczenia, ekrany, prezentacje – dostosowane do swojego stylu pracy i swoich pomysłów metodycznych.

Dodatkowo w omawianym narzędziu znajduje się moduł do tworzenia zadań testowych podsumowujących dany temat.

W zasobach Scholarisa znajduje się sporo propozycji testów i sprawdzianów dotyczących

- recepcji utworów i zagadnień literackich (np. nawiązań do Biblii i antyku, *Zemsty, Balladyny, Krzyżaków, Kamieni na szaniec*, obrazów totalitaryzmu w literaturze, analizy i interpretacji utworów poetyckich);

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- językowych (np. *Frazeologizmy w naszym życiu, Powtórzenie wiadomości o czasowniku, Gramatyka – dla 3 grup, Odmiana części mowy – rzeczownika i czasownika, O pisowni na poważnie i wesoło, Podmiot i orzeczenie – najważniejsi mieszkańcy zdania*);
- korespondencji sztuk (*Obraz i wiersz pod tym samym tytułem*);
- syntezujących wiedzę i umiejętności (np. *Kultura grecka, Rycerstwo, Miłość niejedno ma imię, Poezja współczesna, Wieś dawna i współczesna*) i inne.

Warto zapoznać się z nimi i wybrać te, które odpowiadają szczegółowym treściom lekcji realizowanych w ramach programu *Tak wiele mamy do powiedzenia*. Najlepiej byłoby jednak, aby nauczyciel potrafił zbudować zadania testowe do własnego sprawdzianu, którego plan i kartoteka bezpośrednio odpowiadają realizowanym w danej klasie treściom.

Dzięki portalowi Scholaris i środkom audiowizualnym można indywidualizować i różnicować pracę uczniów na lekcji, dobierając odpowiednie zasoby – ćwiczenia, testy, karty pracy, prezentacje, wizualizacje i pliki dźwiękowe – w zależności od tempa pracy poszczególnych uczniów, ich dominujących systemów reprezentacji zmysłowej czy typu inteligencji.

5. Indywidualizacja pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów, oraz warunków, w jakich program będzie realizowany

Praca z programem *Tak wiele mamy do powiedzenia* stwarza wiele możliwości indywidualizacji pracy z uczniem, przede wszystkim doboru metod nauczania, ale także modyfikacji treści kształcenia – w zależności od indywidualnych (a zwłaszcza specyficznych) potrzeb uczniów.

Przede wszystkim, należy zadbać o to, aby sytuacja dydaktyczna i charakter zadań odpowiadał indywidualnym potrzebom osobowościowym i stylom uczenia się – które w każdej klasie są bardzo zróżnicowane.

5.1. Wielorakie inteligencje

Metodyka nauczania aktywizującego ucznia – wymaga, aby **oddziaływać na wszystkie systemy reprezentacji zmysłowej WAK** (wizualny, audytywny i kinestetyczny) oraz dawać

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

szansę zaistnienia uczniom o **różnych typach inteligencji**. Howard Gardner[4], który określił inteligencję jako „intelektualną zdolność człowieka do rozwiązywania problemów społecznych oraz efektywnej pracy umysłowej”[5] (a także zdolność do formułowania i stawiania problemów, która staje się podstawą przyswajania nowej wiedzy), uważa – w przeciwieństwie do potocznego rozumienia inteligencji – że może ona pojawić się w określonym kontekście kulturowym, a więc – w konsekwencji – nie jest „dana” człowiekowi, lecz może być rozwijana.

Howard Gardner pierwotnie wyróżnił siedem (potem osiem) rodzajów inteligencji, na które składają się pogrupowane zdolności, dyspozycje i uposażenia, a kontynuatorzy jego myśli dodali kolejne. [6]

Omawianie lektur i innych tekstów kultury, to przede wszystkim okazja **do wypowiedzi ustnych i pisemnych: ujawniania własnych sądów i opinii, uzasadniania, polemizowania, zabierania głosu w dyskusji, prezentowania wyników pracy** własnej i całego zespołu na forum klasy. Specyfika języka polskiego jako przedmiotu szkolnego sprawia, że największe szanse sukcesu mają uczniowie o wysoko rozwiniętej inteligencji **lingwistyczno-werbalnej** (związanej z posługiwaniem się językiem, wzorami i systemami) a **także matematyczno-logicznej** (myślenie abstrakcyjne i ustrukturalizowane). Tymczasem jest wielu uczniów, którzy te właśnie inteligencje mają stosunkowo niskie, za to wyróżniają się np. inteligencjami **muzyczną, wizualno-przestrzenną, kinestetyczną, intrapersonalną** czy **interpersonalną.** Poloniści znają przypadki uczniów, którzy potrafią zajmować wysokie pozycje w konkursach recytatorskich czy poezji śpiewanej (gdzie jury ocenia interpretację utworu), podczas gdy na lekcji zupełnie nie radzą sobie z tradycyjną analiza i interpretacją wiersza.

Szansą sukcesu dla takich uczniów są sytuacje dydaktyczne, stwarzające okazje do wypowiadania się w różny sposób, poprzez różne formy aktywności. W ten sposób pojawia się także możliwość poprawy samooceny i wiary w siebie, które są elementarnym warunkiem zaangażowania się ucznia w proces edukacyjny. Pracując z utworem literackim lub innym tekstem kultury, gimnazjalista może:

- wykonać pracę plastyczną (plakat, okładkę nawiązującą do głównej myśli utworu, kompozycję kolorystyczną wyrażającą nastrój wiersza, ilustrację będącą wizualizacją problematyki…);

[4] Howard Gardner „Multiple Intelligences”, Basic Books, 1993. Ukazała się także pozycja przetłumaczona na język polski zawierająca dalsze wyniki późniejszych badań nad wieloraka inteligencją: Howard Gardner, Mindy L.Kornhaber, Warren K.Wake „Inteligencja. Wielorakie perspektywy”, WSiP, Warszawa 2001.
[5] Cytuję za: A.Smith, „Przyspieszone uczenie się”, Katowice 1997, str.56.
[6] Por. Małgorzata Taraszkiewicz, „Jak uczyć jeszcze lepiej? Szkoła pełna ludzi”, Arka, Poznań 2001, str.131.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- stworzyć makietę, mapę, naszkicować trasę wędrówki bohatera;
- stworzyć tło muzyczne lub dźwiękowe opisu, wykonać wiersz jako poezję śpiewaną;
- stworzyć żywy obraz, rzeźbę, stop-klatkę ukazującą szczególnie ważny moment powieści lub ukazującą dylemat bohatera literackiego;
- wystąpić w roli bohatera i w jego imieniu opowiedzieć o przeżyciach wewnętrznych;
- opracować inscenizację;
- nakręcić etiudę filmową;
- przeprowadzić sondaż (np. jak wygląda czytelnictwo powieści Sienkiewicza), wyniki przedstawić w postaci diagramów i wykresów, a następnie zreferować;
- wygłosić przed publicznością przemówienie, w którym będzie bronił pewnej tezy;
- zaprojektować grę dydaktyczną nt. znajomości mitów greckich itp.

Lekcja, w której uczeń będzie chętnie uczestniczył, dająca mu szansę „zaistnieć" , pokazać się z najlepszej strony, wykazać różnymi możliwościami – to warunek autentycznej aktywności intelektualnej, ta zaś przekłada się na konkretne czynności prowadzące do wzrostu umiejętności: mówienia, pisania rozwiązywania problemów.

Różne typy inteligencji, przewaga określonego systemu reprezentacji zmysłowej, wreszcie różne style uczenia się – to wszystko przemawia za stosowaniem metod aktywizujących uczniów, które choć zajmują więcej czasu niż tradycyjne metody podawcze, na dłuższą metę okazują się bardziej efektywne, zwiększają ilość zapamiętanej wiedzy i pozwalają na doskonalenie umiejętności. Pozwalają też na różnicowanie zadań - dla grup i osób pracujących równolegle w tym samym czasie na lekcji.

5.2. Praca z uczniem uzdolnionym „humanistycznie"

Pracując z uczniem zdolnym, szczególnie zainteresowanym kształceniem humanistycznym, nauczyciel może zaproponować mu szereg zadań, które pozwolą na rozwijanie jego szczególnych uzdolnień (oczywiście, dostosowując owe zadania do zainteresowań i rodzaju zdolności). Zadania te powinny być ukierunkowane na doskonalenie umiejętności, poznawanie dodatkowych utworów, rozwiazywanie ciekawych problemów, a także stwarzać szanse na odnoszenie osobistych sukcesów – na forum klasy, szkoły czy poza nią. Uczeń, który realizuje „poszerzoną" wersję programu:

- czyta wybrane utwory z literatury pięknej (dodatkowe w stosunku do listy lektur z podstawy programowej), np.:

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

-wybrane powieści historyczne (Kraszewski, Prus, Sienkiewicz, Kossak-Szczucka);

-wybrane powieści przygodowe, psychologiczne, obyczajowe;

-wybrane utwory poetyckie wybitnych poetów polskich i obcych;

-wybrane dramaty;

-wybrane teksty publicystyczne (np. Wańkowicza, Kapuścińskiego, Tochmana);

[Warto zwłaszcza zaproponować przeczytanie w całości tych pozycji, z których fragmentami uczeń zetknął się na lekcji. Będzie je mógł potem przedstawić na lekcji, zrecenzować w gazetce szkolnej czy na stronie internetowej. Ponadto – bogaty zestaw propozycji lektur dodatkowych zawiera wykaz tekstów kultury przedstawiony w rozdziale 1.5. niniejszego programu.]

- czyta fragmenty literatury poszerzającej wiedzę nt. omawianych tekstów kultury (np. na temat Biblii i antyku pozycje takie, jak: A. Świderkówny *Rozmowy o Biblii*, A. Kamieńskiej *Twarze Księgi*, Z. Kubiaka *Mitologia Greków i Rzymian*, S. Stabryły *Śpiewaj mi, Muzo*, M. Rzepińskiej *Siedem wieków malarstwa europejskiego*);
- znajduje w bibliotece szkolnej, Internecie i innych źródłach informacje, które wykorzystuje w przygotowywanych referatach i wystąpieniach; sporządza zestawienia bibliograficzne;
- znajduje informacje o poznawanych epokach, prądach filozoficznych, artystycznych i kulturowych, wybitnych twórcach i dziełach;
- korzysta ze specjalistycznych słowników, encyklopedii i innych kompendiów wiedzy, wyjaśniając trudniejsze terminy, oraz z kompendiów poprawnościowych;
- ogląda wybrane filmy, spektakle teatralne, programy publicystyczne itp. – związane z zagadnieniami wyznaczonymi przez omawiane lektury oraz związane z interesującą uczniów problematyką społeczną, obyczajową, psychologiczną itp.;
- opracowuje wykraczające poza podstawę referaty i prezentacje na tematy związane z literaturą i kulturą;
- inscenizuje wybrane fragmenty dzieł literackich, wykorzystując wiedzę nt. teatru i jego tworzyw;
- podejmuje własne próby literackie (opowiadania, wiersze, pamiętnik, dziennik, reportaż); dąży do nadania własnym wypowiedziom artystycznego kształtu i indywidualnego stylu.

Poszerzenie treści nauczania może dotyczyć wybranych obszarów wiedzy i umiejętności w ramach pracy własnej ucznia, może też odbywać się w ramach przydzielonych

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

godzin języka polskiego lub na zajęciach fakultatywnych (poszerzających ofertę szkoły). W ramach poszerzania programu uczniowie mogą też realizować indywidualne bądź zespołowe projekty edukacyjne oraz inne przedsięwzięcia, dzięki którym będą mieli możliwość pogłębienia wiedzy i umiejętności, rozwinięcia swoich pasji i zyskają inspirację do działań twórczych.

Zwłaszcza tym uczniom, którzy niekoniecznie są „erudytami", a raczej prezentują wielokierunkowe uzdolnienia recytatorskie, muzyczne, teatralne czy krasomówcza, należy zaproponować

- działania twórcze, wykorzystujące różne środki wyrazu artystycznego i elementy przekazów medialnych, służące uczestnictwu w kulturze społeczności szkolnej i środowiska lokalnego;
- publikacje (czasopismo szkolne, jednorazowe wydawnictwo tematyczne, interaktywna gazeta), z uwzględnieniem: edycji i redakcji (organizacji tekstu w spójności z obrazem), adiustacji tekstu;
- programy, audycje itp. z uwzględnieniem: scenariusza radiowego lub telewizyjnego (wizualizacji wypowiedzi), warsztatu reklamowego i promocji wizerunku;
- inscenizacje teatralne (spektakl, mała forma estradowa, monodram, widowisko słowno-muzycznego itp.), z uwzględnieniem scenariusza teatralnego i różnych elementów składających się na widowisko teatralne.

Zadania powinny być dla uczniów ciekawe, angażujące, związane z ich zainteresowaniami i pasjami.

5.3. Praca z uczniem mającym trudności w nauce

Pracując z uczniem mającym trudności w nauce, nauczyciel skoncentruje się na uzupełnieniu braków i zaniedbań, które uniemożliwiają uczniowi osiągniecie sukcesu w szkole. Praca z tą grupą uczniów (w ramach programu bądź na zajęciach fakultatywnych) uzależniona jest od zakresu stwierdzonych braków i musi być oparta na wynikach testu diagnozującego umiejętności uczniów wyniesione ze szkoły podstawowej. Test taki powinien być przeprowadzony na początku nauki w klasie pierwszej.

Dostosowanie programu do indywidualnych potrzeb psychofizycznych, edukacyjnych i możliwości uczniów mających trudności następuje na podstawie rozpoznania dokonanego przez zespól nauczycieli, w tym – orzeczenia, w którym określone są zalecenia do pracy z uczniem i potrzebny zakres dostosowań.

Dostosowania te mogą dotyczyć:

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- celów pracy z uczniem (i nierzadko cele przedmiotowe języka polskiego muszą ustąpić celom terapeutycznym);
- doboru treści nauczania;
- podawania materiału w odpowiednim układzie (tu - ma znaczenie nie tylko ilość wiedzy do przyswojenia, ale i indywidualne tempo uczenia się i np. takie podzielenie wymaganych treści, by uczeń mógł przyswajać je partiami);
- doboru metod i form pracy;
- sposobu oceniania i motywowania (np. sprawdzanie umiejętności czytania ucznia z dysleksją nie w obecności klasy; stosowanie oceny opisowej);
- organizacji środowiska pracy (w tym – dostosowania warunków zewnętrznych, wyposażenia klasy i urządzeń);
- stworzenia przyjaznego klimatu w klasie i szkole;
- formowania osobowości ucznia (np. uzmysławianie mu celów nauki, praca nad umiejętnościami wyrażania emocji w sytuacji konfliktu, przedstawianie się i mówienie o sobie, słuchanie innych).

Zagadnienia te mają już bogatą literaturę, z której polonista powinien korzystać w konkretnej sytuacji. Punktem wyjścia może być dostępny na stronie internetowej ORE pakiet „Pomoc psychologiczno-pedagogiczna krok po kroku”[7], w którym można znaleźć bardziej szczegółowe wskazówki do pracy – także na lekcjach polskiego – z uczniami o różnych potrzebach.

Przykładowo: w stosunku do ucznia z zaburzeniami słuchu, nauczyciel obniży wymagania w stosunku do takich umiejętności, jak:

- formy argumentowania, uzasadniania, opiniowania z wykorzystaniem środków językowych;
- budowania logicznej, spójnej struktury tekstów mówionych i pisanych;
- poprawność gramatyczna wypowiedzi;
- opanowywania na pamięć większych fragmentów tekstu;
- posługiwania się mniejszym bogatym zasobem leksykalnym (siłą rzeczy słownik tych uczniów będzie uboższy niż u słyszących rówieśników);
- dostrzeganie różnicy między językiem mówionym i pisanym.

[7] Strona internetowa Ośrodka Rozwoju Edukacji WWW.ore.edu.pl , zakładka Wydział Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych, materiały do pobrania.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

W kryteriach oceniania nauczyciel uwzględni możliwość popełniania przez tych uczniów błędów wynikających z barier w przyswajaniu systemu fonologicznego, a także błędów składniowych i stylistycznych.

Stosując metody podające (opowiadanie, wykład, opis), weźmie pod uwagę możliwości percepcyjne ucznia (np. wydłuży czas, dostosuje słownictwo, będzie unikał zbyt trudnych konstrukcji składniowych).

Analogicznie – w przypadku każdego ucznia należy opracować system dostosowań odpowiadających jego indywidualnym potrzebom.

6. Opis założonych osiągnięć ucznia – po zakończeniu trzyletniego cyklu nauki w gimnazjum

I. Odbiór i tworzenie wypowiedzi

Uczeń

-rozumie komunikaty (o stopniu trudności wskazanym w podstawie programowej do gimnazjum) mówione i pisane, werbalne i niewerbalne, przekazywane bezpośrednio i za pomocą audiowizualnych środków przekazu; rozpoznaje intencje wypowiedzi;

-sprawnie czyta głośno i cicho teksty literatury pięknej, informacyjne i użytkowe;

-relacjonuje czytane teksty, streszcza (odtwarzając porządek tekstu), referuje, parafrazuje i komentuje;

-wypowiada się w różnych sytuacjach komunikacyjnych, dostosowując formę i styl wypowiedzi do okoliczności, przestrzega zasad etyki i etykiety językowej;

-posiada wiedzę o języku wskazaną w podstawie programowej, wykorzystuje ją do pogłębionego odbierania tekstów cudzych i sprawnego tworzenia wypowiedzi własnych;

-sprawnie posługuje się podstawowymi pojęciami z nauki o języku (wskazanymi w podstawie programowej), opisując budowę i właściwości językowe czytanych tekstów;

-pisze poprawnie pod względem językowym, stylistycznym i kompozycyjnym, we wskazanych w programie (i podstawie programowej) formach wypowiedzi (w tym – tekstów użytkowych), zgodnie z zasadami ich organizacji, zachowując komunikatywność i spójność

-mówi i pisze na podstawie samodzielnie zredagowanego planu, funkcjonalnego wobec formy i celu wypowiedzi;

-rozróżnia odmiany polszczyzny i różne rejestry słownictwa (w tym: ogólnopolskie i o ograniczonym zasięgu), zna zakres ich stosowania i funkcję w tekście; wie, jakie są konsekwencje stosowania wulgaryzmów;

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

-w swoich wypowiedziach stosuje zróżnicowane słownictwo i frazeologię (z kręgów tematycznych wyznaczonych podstawowymi działami programowymi w każdej klasie); funkcjonalnie, stosownie do sytuacji komunikacyjnej i określonej formy wypowiedzi;

-krytycznie ocenia zawartość komunikatów: odróżnia informacje o faktach od opinii, fikcję od kłamstwa, rozpoznaje perswazję, manipulację, agresję;

-zna zasady korzystania z elektronicznych środków przekazywania informacji: odbierania przekazywanych w nich wypowiedzi i stosowania charakterystycznych dla nich form wypowiedzi;

-w wypowiedzi argumentacyjnej rozpoznaje tezę, argumenty i wnioski; tworzy wypowiedzi argumentacyjne, zachowując ich spójność logiczną i stylistyczną;

-uczestniczy w dyskusji, wypowiada swoje zdanie, uzasadnia je; słucha wypowiedzi cudzych, zgadza się z nimi lub polemizuje; zachowuje kulturę dyskusji;

-wie, czym jest publicystyka i rozróżnia jej podstawowe gatunki (artykuł, wywiad, reportaż); określa specyfikę publicystyki prasowej, radiowej i telewizyjnej;

- świadomie i krytycznie korzysta z oferty mediów.

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury

Uczeń

-zna dzieła literackie i inne teksty kultury (wskazane w programie i podstawie programowej); czyta – stosownie do potrzeb rozwojowych – utwory literackie z zakresu literatury młodzieżowej i popularnej oraz wybrane dzieła klasyczne ważne dla kultury polskiej i światowej;

-zna specyfikę tekstów kultury należących do różnych dziedzin sztuki (literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne); przedstawia refleksje i odczucia, jakie budzą w poznane utwory literackie i inne teksty kultury; swobodnie wypowiada się na temat przeczytanej książki, wysłuchanej piosenki, obejrzanego filmu czy obrazu, uwzględniając specyfikę ich tworzywa i stosując właściwe pojęcia;

-streszcza, relacjonuje i opowiada poznane teksty kultury, rozpoznaje ich problematykę, dokonuje ich analizy i interpretacji; poddaje je refleksji;

-wykorzystuje wskazane w podstawie programowej wiadomości o literaturze i kulturze do pogłębionego odczytywania utworów literackich;

-operuje podstawowymi pojęciami z teorii i historii literatury (wskazanymi w programie i podstawie programowej); wykorzystuje je do opisywania i interpretowania czytanych utworów i poznawanych tekstów kultury;

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

-do interpretacji omawianych dzieł wykorzystuje potrzebne konteksty (historyczny i biograficzny); w tekstach kultury popularnej dostrzega obecność tradycyjnych wątków kulturowych;

- na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury omawia ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne (miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość), poddaje refleksji uniwersalne wartości humanistyczne, posługuje się pojęciami nazywającymi wartości i ich przeciwieństwa;

-dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość;

-rozpoznaje wątki kulturowe (zgodne z tematyką działów programowych) i dostrzega je w poznawanych tekstach kultury; potrafi mówić na ich temat, odwołując się do tekstów kultury, znaków i symboli oraz wykorzystując właściwe pojęcia;

-recytuje z pamięci wybrane przez nauczyciela utwory literackie (w całości lub fragmentach) spośród zestawu lektur wskazanych dla każdej klasy;

III. Samokształcenie i docieranie do informacji

Uczeń

-wykorzystuje informacje zawarte w czytanych tekstach, funkcjonalnie cytuje ich fragmenty, czerpie dodatkowe informacje z przypisów;

-samodzielnie dociera do informacji w różnych źródłach (książkach, prasie, mediach elektronicznych oraz w wypowiedziach ustnych); wyszukuje je, selekcjonuje, porządkuje i przetwarza potrzebne informacje;

-zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych, wyszukuje w bibliotece źródła potrzebnych mu informacji;

-korzysta ze słowników wymienionych w podstawie programowej (m.in. do zrozumienia czytanych tekstów i tworzenia tekstów własnych) – w formie książkowej i elektronicznej;

-zna zasady korzystania z zasobów internetowych; wie, w jaki sposób szukać w Internecie informacji na wskazany temat (zgodnie z tematyką działów programowych) oraz jakie stosować kryteria ich wyboru.

7. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

Ocenianie uczniów na lekcjach polskiego w gimnazjum powinno realizować cele zarówno **oceniania sumującego**, jak i **wspierającego** (kształtującego). Pierwszemu zazwyczaj służą testy (zarówno wielozadaniowe sprawdziany, jak i oceniane holistycznie wypracowania), konstruowane na podstawie sztywno ustalonych z góry wymagań. Mają one na celu

- obiektywne badanie, jakie umiejętności i jaką wiedzę posiadają uczniowie,
- udzielanie im (i ich rodzicom) rzeczowej informacji, odnoszącej się do stopnia opanowania programu,
- ułatwianie nauczycielowi doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Dobry tekst nie oddziela wiedzy z zakresu kształcenia kulturowego i językowego, lecz pozwala uczniowi wykazać się rozumieniem funkcjonalności zintegrowanej wiedzy z różnych obszarów języka polskiego. Tego typu testy powinny odbywać się przynajmniej raz w półroczu, po zrealizowaniu większej partii materiału, a puntem odniesienia są tu wymagania wskazane w podstawie programowej, które mają ścisłe przełożenie w programie *Tak wiele mamy do powiedzenia.*

Natomiast ocenianie wzmacniające (kształtujące), zgodnie ze swą nazwą, ma stymulować rozwój ucznia i powinno być głównym sposobem oceniania stosowanego w szkole. Dokonywane jest w sposób ciągły, na bieżąco, za pomocą wielu różnych technik, sposobów i narzędzi, a szczególne znaczenie ma tu komentarz towarzyszący ocenie. Powinno być odbywać się na bieżąco Ma prawo uwzględniać także kontekstowe czynniki społeczno-wychowawcze, w tym - indywidualne predyspozycje i możliwości ucznia.

Ocenianie wzmacniające w gimnazjum ma na celu m.in.:

- systematyczne informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i postępach, aby pomóc mu w planowaniu własnego rozwoju i motywować go do dalszej pracy;
- dostarczanie rodzicom, opiekunom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w uczeniu się oraz szczególnych uzdolnieniach dziecka.

Celom tym służyć będzie możliwie częste ocenianie postępów ucznia rozumiane jako dostarczanie mu informacji o tych osiągnięciach wraz z komentarzem zawierającym informację zwrotną. Udzielanie informacji zwrotnej będziemy tu rozumieć tak, jak ma to miejsce w ocenianiu kształtującym, jako przekaz zawierający cztery elementy:

- wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia;
- odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia;

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- wskazanie, w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę;
- ukierunkowanie dalszej pracy ucznia.

*

Stopień spełnienia wymagań programowych oceniamy tradycyjną skalą stopni szkolnych, odnoszonych do spełnienia wymagań warstwowanych (dla przejrzystości) dwupoziomowo, jako:

- **wymagania podstawowe** (obejmujące wiadomości i umiejętności łatwe, przydatne w życiu, niezbędne dla kontynuowania edukacji, naukowo pewne)
- **wymagania ponadpodstawowe** (wiedzę i umiejętności trudne do opanowania, złożone, unikatowe; teoretyczne, ważne naukowo).

W przełożeniu na stopnie szkolne wymagania podstawowe odpowiadają ocenom: *dopuszczający* i *dostateczny*, przy czym uczeń otrzymuje:

- *dopuszczający* za niepełne spełnienie wymagań podstawowych (np. w sprawdzianach – obniżone o 10% punktów w stosunku do progu zaliczenia na stopień dostateczny);
- *dostateczny* przy pełnym spełnieniu wymagań podstawowych

Wymagania ponadpodstawowe odpowiadają ocenom *dobry* i *bardzo dobry*, przy czym uczeń otrzymuje:

- *dobry* za niepełne spełnienie wymagań ponadpodstawowych (lub spełnienie ich na nieco obniżonym poziomie);
- *bardzo dobry* przy pełnym spełnieniu wymagań ponadpodstawowych.

Stopień *niedostateczny* dostaje uczeń, który nie spełnia wymagań podstawowych w stopniu stanowiącym minimalny próg zaliczenia.

Stopień *celujący* otrzymuje uczeń spełniający wymagania podstawowe i ponadpodstawowe, a także posiadający wyższe, ponadprogramowe umiejętności lub wiadomości.

*

Podstawą oceniania stosowanego w szkole zawsze są ustalone i wymagania programowe. Ich respektowanie przez nauczyciela decyduje o trafności oceniania, a także rzetelności informacji zwrotniej, jaką otrzymuje uczeń o wyniku swego uczenia się. Ocena powinna określać poziom realizacji zadania pod względem ilościowym i jakościowym; a więc – być formułowana na podstawie wcześniej określonych wymagań mówiących co, w jaki

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

sposób i w jakiej mierze powinien wykonać uczeń, by otrzymać określony stopień szkolny. Podstawą formułowania oceny są obserwowalne czynności ucznia

Ocenianie powinno odbywać się za pomocą różnych narzędzi, technik i metod nauczania, tak by w polu obserwacji znalazły się różne obszary aktywności ucznia, ale też aby dać szansę uczniom o różnych możliwościach i uzdolnieniach.

Mogą to być:

- różnego typu testy – pisemne i ustne (sprawdziany wiadomości i umiejętności, testy sprawdzające umiejętność czytania ze zrozumieniem tekstów literackich i nieliterackich);
- wypracowania i inne prace pisemne;
- obserwacja zachowań ucznia (np. udziału w dyskusji i debacie klasowej; uczestnictwa w pracy zespołowej);
- monitorowanie udziału, zaangażowania i zakresu wykonanych przez ucznia zadań w projektach edukacyjnych;
- rozmowy z uczniem, w których wyjaśnia on zastosowane przez siebie procedury (np. sposób analizy i interpretacji utworu literackiego).

Wielu istotnych informacji o osiągnięciach ucznia dostarczy obserwacja, której poddane zostaną zarówno czynności intencjonalnie wywołane przez nauczyciela, jak i te, które nie są wywołane celowo (np. sposoby uczenia się).

Rodzaje aktywności ucznia podlegające ocenianiu to:

- wypowiedzi ustne (odpowiedź na pytanie nauczyciela, referowanie zagadnień, udział w dyskusji, spontaniczne zabieranie głosu itp.);
- prace pisemne w różnej formie (wypracowania domowe i klasowe, notatki, krótkie odpowiedzi);
- aktywność i inicjatywa przejawiana na lekcjach;
- referaty i prezentacje własne;
- praca zespołowa i prezentowanie jej wyników;
- wykonywanie zadań domowych – obowiązkowych i dodatkowych („dla chętnych”);
- samodzielnie i zespołowo wykonywane zadania złożone (w tym – projekty edukacyjne);
- recytacja utworów literackich i udział w szkolnych przedstawieniach teatralnych;
- różnorodne zadania twórcze, w których uczniowie wykorzystają swoje uzdolnienia.

Największą wartość z punktu widzenia badania osiągnięć ucznia zgodnych z celami przedmiotowymi języka polskiego mają **zadania wieloczynnościowe**, **złożon**e, zgodne ze strategią **holistyczną**. Do takich zadań należą **wypracowania uczniowskie, analiza i**

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

interpretacja tekstów kultury, dłuższe samodzielne wypowiedzi, udział w dyskusjach klasowych itp. W tego typu zadaniach ocena musi być wypadkową wielu kryteriów, takich jak treść pracy (np. interpretacja utworów literackich), wykorzystanie posiadanej wiedzy, kompozycja funkcjonalna wobec tematu i odpowiadająca danej formie wypowiedzi, zachowanie logicznego toku wywodu, poprawność językowa i stylistyczna, a także myślenie twórcze. Ocenianie wielokryterialne zawsze nasuwa liczne kontrowersje i wątpliwości, które trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, zwłaszcza tam, gdzie mamy do czynienia z delikatną materią twórczości uczniowskiej. Dlatego oceniając wypowiedzi ustne i pisemne należy wziąć pod uwagę różne ich poziomy (merytoryczny, kompozycyjny, językowy) – oczywiście w proporcjach adekwatnych do rodzaju wypowiedzi, tematu, wieku ucznia itp.

Dokonując oceny umiejętności ucznia, nauczyciel weźmie pod uwagę nie tylko ostateczny efekt pracy (np. przedstawioną wypowiedź ustną, lub wypracowanie zawierające analizę i interpretację utworu literackiego), ale i całokształt czynności wykonywanych przez ucznia przy rozwiązywaniu zadania otwartego, a także jego zaangażowanie w wykonanie zadania.

Bardzo ważne jest też dostarczanie uczniom narzędzi samooceny, które ukierunkują ich pracę własną, pozwolą im rozpoznać swoje słabe i mocne strony, zapoczątkują refleksję nad własnymi osiągnięciami.

Niniejszy rozdział zawiera ogólne propozycje sposobów i kryteriów oceniania – nie stanowi natomiast przedmiotowego systemu oceniania, który każdorazowo musi być implikowany nadrzędnym dokumentem – wewnątrzszkolnym systemem oceniania, zgodnym z celami i statutem konkretnej szkoły.

8. Ewaluacja programu

Nauczyciel pracujący z programem *Tak wiele mamy do powiedzenia* wybierze sposób ewaluacji adekwatny do potrzeb szkoły. Wartościowe są działania ewaluacyjne zarówno w trakcie wdrażania programu (ewaluacja formatywna), jak i po jej zakończeniu (ewaluacja sumatywna) – w zależności od tego, czy polonista zechce wprowadzać zmiany w trakcie realizacji programu – czy też dokonać całościowej oceny i podjąć decyzję – czy dalej pracować z programem *Tak wiele mamy do powiedzenia*, czy też dokonać wymiany.

Ewaluacja – w zależności od potrzeb – może dotyczyć:

- zgodności prezentowanych treści programowych ze stanem wiedzy z określonej dziedziny, zasadności ułożenia i zaprezentowania treści;

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

- przeznaczenia oraz adresata programu (w jakim stopniu uczniowie opanowali treści nauczania, czy program jest odpowiedni dla tej konkretnej grupy, którzy uczniowie najbardziej, a którzy najmniej skorzystali z koncepcji programowej);
- łatwości bądź trudności realizacji programu, w tym wymagań dotyczących bazy materialnej szkoły (wyposażenie, niezbędne środki dydaktyczne), specyfiki środowiska, kompetencji nauczyciela;
- sposobów wzmocnienia skuteczności realizacji programu, motywacji uczniów, udoskonalenia form i metod pracy z uczniem, sposobów oceniania.

Ewaluacja będzie efektywna, jeżeli nauczyciel ukierunkuje ją na wybrane, interesujące z punktu widzenia konkretnej szkoły aspekty programu. Materiały i narzędzia ewaluacyjne dostępne są w licznych publikacjach[8] – polonista znajdzie tu szereg przykładowych narzędzi, informacje o możliwych celach ewaluacji i sposobach ich osiągnięcia.

[8] Można tu wykorzystać fundamentalną pozycję H. Komorowskiej, *O programach prawie wszystko, Warszawa 1999.*, bądź publikację Ośrodka Rozwoju Edukacji *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej*, Warszawa 2012, w której znajdują się przykładowe narzędzia ewaluacyjne.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

ORE

Ośrodek
Rozwoju
Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego